	Calorii	Proteine	Calciu	Fier	A	B.1	B.2	Amida acidului nicotinic	C
ZARZAVAT ȘI LEGUME									
Conopidă, 1 ceașcă	30	3,6	2,3	8,6	1,1	2,5	4,0	4,0	34
Conopidă crudă (buchețele), 1 ceașcă	25	3,0	1,9	7,3	0,9	5,5	4,0	4,0	69
Fasole Lima-verzi, 1/2 ceașcă	76	5,0	2,3	9,0	2,3	5,5	2,8	6,0	12
Fasole verde, 1 ceașcă	27	2,25	4,5	6,0	8,3	4,5	4,8	4,0	18
Lobodă, 1/2 ceașcă	5	—	5,0	50,0	50,0	1,0	2,5	0,9	2
Ciuperci de cîmp, 10 mici	16	1,7	0,7	5,0	—	—	—	13,0	—
Chicoree, 1 buc.	12	1,0	3,7	4,0	15	2,4	4,6	0,13	6
Mazăre verde, 1 ceașcă	111	9,7	3,5	20,0	11,5	20,0	8,8	24,6	24
Cartofi copți în coajă, 1 buc. mijlocie	97	3,0	1,3	5,3	0,2	5,5	2,0	9,3	17
Cartofi fierți în coajă, 1 buc. mijlocie	113	3,5	1,6	6,6	0,30	7,0	2,4	10,6	22
Varză albă sau roșie, 1 ceașcă	40	3,0	7,8	5,3	1,5	2,5	2,0	2,0	32
Varză albă sau roșie tocată, crudă, 1 ceașcă	24	1,75	4,6	3,3	0,8	3,0	2,0	2,0	50
Varză verde, 1 ceașcă	78	7,2	49,6	32,0	184,0	8,0	20,0	25,0	112
Varză creață, 1 ceașcă	60	7,1	4,2	11,3	5,2	2,5	6,4	18,6	10,1
Gulii, 1 ceașcă	47	1,1	7,1	6,0	—	3,0	2,4	2,0	57
Dovlecei gătiți, 1 ceașcă	38	1,11	2,3	5,3	39,0	1,0	2,8	4,0	—
Frunze de păpădie, 1 ceașcă	79	6,1	33,7	37,3	273,0	11,5	8,8	1,3	29
Porumb fiert, 1 știulete mic	81	2,7	0,5	4,0	3,9	5,5	4,0	9,3	8
Morcovi, proaspeți, fierți, tăiați cuburi, 1 ceașcă	44	1,1	3,0	6,0	181,0	3,5	2,8	4,6	6
Morcovi, conserve, 1 ceașcă	44	1,1	3,0	6,0	254,9	1,5	1,3	2,6	4
Morcov crud, 1 buc. mijlocie	21	0,75	1,7	2,6	60,0	1,5	1,3	2,0	3
Ardei gras, 1 buc. mijlocie	16	1,0	0,7	2,0	4,0	1,0	1,6	1,3	77
Pătrunjel tocat, 1 lingură	1	0,12	0,7	1,3	2,9	—	0,4	0,6	7
Orez necojit, 1/2 ceașcă	102	2,6	0,7	1,6	—	2,5	0,4	6,3	—
	68	2,0	1,2	8,0	0,3	1,5	2,8	3,3	11
Salată verde, 2 frunze mari sau 4 mai mici	7	0,75	1,1	1,3	2,7	1,0	1,6	0,6	4

	Calorii	Proteine	Calciu	Fier	A.1	B.1	B.2	Amida acidului nicotinic	C
Salată verde, 1/2 căpățînă	16	1,6	2,4	3,6	6,0	2,5	3,6	1,3	8
Varză murată, 1 ceașcă	32	2,6	5,4	5,3	0,6	2,5	4,0	1,3	24
Legume de muștar, 1 ceașcă	31	4,0	31,0	27,3	100,0	4,0	10,0	6,6	63
Fasole soia, verde, 1/2 ceașcă (considerat înainte de a fi preparată)	100	14,4	6,9	13,0	3,0	15,5	3,6	4,5	—
Sparanghel proaspăt, tăiat bucăți, 1 ceașcă	36	5,25	2,6	12,0	18,2	11,5	12,0	14,0	40
Spanac, 1 ceașcă	46	7,0	*)	24,0	212,0	7,0	14,4	7,3	54
Spanac, conserve, 1 ceașcă	46	7,0	*)	24,0	137,0	2,0	8,2	4,6	26
Roșie crudă, 1 buc. mijlocie	30	1,9	1,6	6,0	16,4	4,0	2,4	3,3	35
Suc de roșii conservat, 1 ceașcă	50	3,0	1,7	6,6	25,4	6,0	2,8	12,0	37
Ceapă, 1 ceașcă	79	2,6	6,7	6,6	1,1	2,0	2,4	2,6	13
Ceapă, 1 buc. mare	49	1,8	3,5	4,0	0,6	2,0	1,6	1,4	10
Ceapă verde, 26 buc. potrivite	23	0,6	6,8	2,7	0,3	1,0	0,8	0,6	12
Carne									
Pulpă de berbec, 2 felii*)	306	33,0	1,2	23,0	—	8,0	10,6	30,0	—
Cotlet de berbec, 1 buc. mijlocie*)	231	28,0	0,9	17,3	—	6,0	8,8	32,0	—
Creier, de toate felurile, 100 gr.	114	12,5	1,6	23,6	—	11,3	9,4	8,8	15
Ficat de vițel, 3 felii mijlocii	217	37,0	0,9	110,0	330,0	16,0	190,0	164,0	54
Friptură de vacă, 1 felie*)	166	29,0	1,0	20,4	—	3,0	0,7	28,0	—
Mușchi de vacă, 1 buc. mijlocie*)	245	37,9	1,3	25,0	—	4,5	8,4	40,0	—
Rasol de vacă, de mărime normală	316	24,0	0,8	16,0	—	3,5	6,4	27,3	—
Inimă de vacă, 100 gr.	105	20,5	0,9	29,5	0,3	28,0	34,0	50,0	5
Ficat de vacă, 3 felii mici	236	33,0	1,0	58,5	600,0	15,0	180,0	110,0	36
Șuncă proaspătă, 1 felie mijlocie*)	218	25,0	0,9	17,3	—	22,5	8,0	26,0	—
Cotlet de porc, 1 buc. mijlocie*)	200	20,0	0,9	16,0	—	28,4	6,4	22,2	—
Slănină afumată, 2 felii prăjite	97	5,0	0 4	3,3	—	4,0	2,0	5,3	—
Păsări									
Pui la frigare, 220 gr.	332	55,5	3,1	22,0	—	9,0	14,4	15,0	—

*) *Grăsimea vizibilă va fi îndepărtată*

Pui la cuptor, preparat cu grăsime, 1 pulpă	159	36,3	2,1	17,3	—	7,0	13,6	8,0	—
Pui la cuptor, preparat cu grăsime, 1 piept	210	58,0	2,8	14,6	—	6,5	7,2	21,0	—
Găină la cuptor, 100 gr.	190	37,0	1,5	17,0	—	5,6	6,0	15,0	—
Curcan, carne neagră, 1 felie, cca 40 gr.	100	25,0	1,2	20,0	—	5,2	7,0	20,0	—
Curcan, carne albă, 1 felie, cca 40 gr.	100	23,8	1,1	19,0	—	2,0	1,6	8,0	—
Peşte									
Flunder, 1 porţie	78	22,3	6,9	6,0	—	3,5	2,4	12,6	—
Reilbutt, 1 porţie	228	41,0	1,8	6,6	—	4,0	3,6	87,0	—
Kabeljau, 1 porţie	84	23,3	1,1	3,3	—	3,5	4,0	16,6	—
Somon, 1/2 ceaşcă	173	25,2	25,0	8,0	2,3	2,0	6,4	50,0	—
Scoici, 12 buc.	92	18,0	10,9	52,0	1,2	5,5	8,0	12,0	—
Lapte şi ouă									
Unt, o lingură	100	—	—	—	0,46	—	—	—	—
Unt, o porţie	50	—	—	—	0,23	—	—	—	—
Ou, 1 buc. mijlocie	77	7,6	2,6	9,0	5,5	2,5	5,6	1,3	—
Gălbenuş, separat	61	3,5	2,5	3,0	5,5	2,5	2,4	—	—
Albuş, separat	15	4,1	0,2	0,66	—	—	3,2	1,3	—
Iaurt, separat, 1 pahar*)	104	13,0	36,0	1,6	—	5,5	21,0	2,4	—
Iaurt din lapte integral, 1 pahar*)	160	12,8	33,6	1,6	—	5,4	20,1	2,4	—
Lapte integral, proaspăt, 1 pahar	166	10,6	28,8	1,3	3,9	4,5	17,6	2,0	3
Lapte degresat, proaspăt, 1 pahar	87	10,7	30,3	1,3	—	4,5	17,6	2,0	3
Zer, 1 pahar	86	10,6	28,8	1,3	—	4,5	17,2	2,0	3
Lapte degresat, ameliorat, 1 pahar	163	19,3	53,0	10,5	—	27,0	64,0	13,0	—
Cocteil de lapte degresat, 1 pahar	186	21,2	56,5	19,6	—	43,0	48,0	24,0	—
Brinză de vaci din lapte degresat, 1 ceaşcă	215	55,0	21,6	4,6	0,5	2,0	27,6	1,3	—
Pâine şi produse din cereale									
Pâine din făină de grâu integrală, 1 felie groasă	55	2,6	2,2	3,3	—	2,5	1,2	4,6	—
Pâine de secară, mixtă, 1 felie	57	2,6	1,7	2,6	—	1,0	0,8	1,3	—
Pâine, 1 felie mică	27	1,0	0,3	1,6	—	—	—	—	—

	Calorii	Proteine	Calciu	Fier	A	B.1	B.2	Amida acidului nicotinic	C
Fulgi de grîu, ameliorați, 1 ceașcă	125	4,75	1,6	10,0	—	10,0	2,4	15,0	—
Fulgi de porumb, ameliorați, 1 ceașcă	96	2,5	0,3	4,0	—	5,0	0,8	4,0	—
Făină de ovăz, 1 ceașcă, preparat	148	6,75	2,1	11,3	—	11,0	2,0	2,6	—
Fructe									
Ananas proaspăt, cuburi, 1 ceașcă	74	0,75	2,2	2,6	1,8	6,0	1,6	2,0	33
Suc de ananas, conserve, 1 cutie	121	0,9	3.7	8,0	2,0	6,5	1,6	2,6	22
Mere, 1 buc. mare	117	0,75	1,2	4,0	0,13	4,0	2,4	2,6	9
Caise proaspete, 3 buc.	54	1,37	1,7	3,3	30,0	1,5	2,0	6,0	7
Caise, conserve	38	0,75	1,2	2,3	16,5	1,0	1,0	2,6	5
Caise uscate, fierte, 1/2 ceașcă	121	3,0	4,0	15,3	34,5	2,5	2,8	3,3	5
Banane, una mare	88	1,5	0,8	4,0	4,3	2,0	2,0	2,6	10
Afine, 1 ceașcă	85	1,0	2,2	7,3	4,0	2,0	1,2	2,6	23
Mure 1/2 ceașcă	82	2,1	4,6	9,0	2,8	2,5	2,4	3,3	30
Fragi, 1 ceașcă	90	0,62	1,9	3,3	0,3	1,0	1,6	1,3	35
Grape fruit, 1 2 mare	104	1,6	5,7	3,3	0,2	5,0	2,0	3,3	105
Suc de grape fruit, 1 pahar	87	1,5	2,0	2,6	0,2	4,5	2,0	3,3	99
Suc de grape fruit și portocale, conserve, 1 pahar	99	1,9	2,2	4,6	1,1	5,5	1,6	3,3	92
Johannisbeeren roșii, 1 ceașcă	70	1,9	4,9	7,3	1,6	1,5	3,2	2,6	29
Johannisbeeren, negre, 1 ceașcă	100	2,5	5,4	8,0	—	1,5	3,6	2,6	32
Vișine, 1 ceașcă	65	1,5	1,9	2,6	7,1	2,5	2,4	2,6	9
Portocale, 1 buc. mijlocie	106	2,6	7,7	6,0	4,4	9,0	2,4	4,0	116
Suc de portocale, conserve sau proaspăt, 1 pahar	108	2,5	4,7	3,3	4,6	9,5	2,4	4,0	122
Mandarine, 1 buc. mijlocie	35	0,75	2,7	2,0	3,4	3,0	0,8	1,3	25
Suc de mandarine, 1 pahar	95	2,7	4,7	3,3	10,4	8,5	2,4	4,0	75
Piersici, 1 buc. mijlocie	46	0,6	0,8	4,0	8,8	1,0	2,0	6,0	8
Prune proaspete, 1 buc. mijlocie	29	0,5	1,0	2,0	2,0	2,0	0,8	2,0	3
Prune uscate, nezaharate, 1 ceașcă de fructe și 1/3 zeamă (16—18 prune)	310	3,4	6,2	30,0	22,1	3,5	8,0	13,3	2
Agrișe, 1 ceașcă	59	1,5	3,3	5,3	4,4	—	—	—	49
Stafide, o lingură	26	0,25	0,8	2,0	—	1,0	0,4	—	—
Struguri, 1 ceașcă	102	1,5	2,6	6,0	12,0	4,5	2,4	2,4	6
Suc de lămîie, o lingură	4	0,01	0,2	—	—	—	—	—	7
Suc de lămîi, 1 pahar	59	1,25	3,4	1,8	—	5,5	0,4	0,2	12

Ing. VALERIU POPA

ENDORFINELE, DUREREA ŞI ACUPUNCTURA

Cu mai bine de 10 ani în urmă cercetări efectuate simultan în mai multe centre medicale din lume au ajuns la o concluzie surprinzătoare: în diferite structuri cerebrale există receptori pentru morfină, substanţă prezentă în unele plante şi utilizată în scop analgezic. În acel moment s-a sugerat că asemenea substanţe ar putea fi prezente în mod normal în organismul uman. În adevăr, începînd cu anul 1975 s-au evidenţiat în creierul animalelor (ulterior şi la om) o serie de substanţe chimice de natură peptidică, care au căpătat numele de *endorfine* (adică morfine endogene). Deşi s-a dovedit că această grupă de substanţe joacă un rol definit în numeroase procese fiziologice (modularea comportamentului, reglarea unor glande endocrine, stabilitatea cardiovasculară, funcţia respiratorie etc.), atenţia cercetătorilor a fost îndreptată în special către rolul lor în modularea percepţiei dureroase. Intervenţia lor în acest mecanism ar putea explica unele din necunoscutele prezente în ecuaţia complexă pe care o presupune apariţia unei senzaţii dureroase.

Se ştie că *pragul* sensibilităţii dureroase este variabil de la individ la individ. Un acelaşi stimul, de exemplu, introducerea în pielea a unui ac în cursul tratamentului prin acupunctură, naşte o senzaţie dureroasă caracterizată de subiect ca slabă, medie sau intensă, în raport cu o scală arbitrară a cărei apreciere rămîne la latitudinea fiecărui individ. Dacă se analizează aplicarea aceluiaşi stimul (să spunem o înţepătură cu un ac) în acelaşi zonă cutanată şi la aceeaşi adîncime, aproximativ jumătate din indivizi vor caracteriza senzaţia ca „potrivită", aproximativ un sfert o vor caracteriza ca uşoară (mergînd pînă la totala insensibilitate 1—2% din cazuri) sau dimpotrivă, intensă (mergînd pînă la foarte intensă în alte 5—7% din cazuri). Mai mult, există o variabilitate de la zi la zi a senzaţiei dureroase resimţite chiar de acelaşi individ. Unii factori meteorologici sau psihici (stare de tensiune, stres) pot creşte în mod apreciabil pragul de sensibilitate dureroasă. S-a sugerat că în modularea fiziologică a senzaţiei dureroase intervenţia substanţelor de tip endorfinic ar putea juca un rol decisiv. În sistem endorfinic bine reprezentat, cu intervenţie promptă şi eficientă ar putea explica rezistenţa la durere, în timp ce un sistem endorfinic slab reprezentat, cu o mobilizare defectuoasă ar putea explica hipersensibilitatea dureroasă la un stimul periferic.

Cum intervin endorfinele în modularea senzaţiei dureroase? Se ştie în prezent că aceste substanţe sînt prezente în concentraţii mai mari la anumite nivele (staţii) ale releului realizat de căile nervoase ce transmit influxul nervos periferic, care va fi codificat în ultimă instanţă ca „senzaţie specifică" la nivelul centrilor superiori de prelucrare (talamus, cortex cerebral). Cînd un stimul dureros (termic-arsură, mecanic-înţepătură, strivire, chimic — o substanţă caustică, etc) este aplicat la nivelul pielii, senzaţia care ia naştere şi este resimţită în mod *conştient*, trebuie să fie proporţională cu intensitatea stimulului respectiv. Senzaţia dureroasă este în primul rînd un *semnal de alarmă* prin care trebuie să se evalueze în mod corect agresiunea externă, condiţionînd reacţia de apărare: retragerea membrului agresionat, înlăturarea factorului de agresiune etc. Cînd însă acest semnal de alarmă este dereglat (hiperreactiv sau dimpotrivă, hiporeactiv), pot să apară complicaţii severe. Astfel, o durere intensă şi persistentă, poate invada universul afectiv al individului, modificîndu-i reacţiile şi comportamentul. Mai mult, o durere acută, intensă poate declanşa reacţii cardiovasculare grave, ca de exemplu o hipotensiune, mergînd pînă la colaps vascular. Acesta este motivul pentru care unul din obiectivele tratamentului infarctului de miocard sau a unei colici renale, hepatice sau intestinale este combaterea durerii. Evident, intervenţia terapeutică trebuie precedată de un diagnostic precis.

Una din cele mai senzaţionale descoperiri ale deceniului trecut a fost aceea a *răspunsului endorfinic* la stimulii mecanici realizaţi de acele de acupunctură aplicate în punctele active, descoperite cu cîteva mii de ani în urmă de medicii din China antică. Se ştie că dintre indicaţii le majore ale acestui tratament afecţiunile *dureroase* (nevralgie de trigemen, nevralgie sciatică, dureri dentare, cefalee, migrenă etc) ocupă un loc important. Efectele obţinute sînt de multe ori superioare oricărei medicaţii analgetice clasice. Rezerva unor medici faţă de rezultatele clinice, uneori indubitabile, a fost justificată pînă în momentul în care efectul analgezic al acestui tratament a putut fi explicat în termenii fiziologiei moderne. Începuturile acestei explicaţii au fost marcate de constatările autorilor chinezi, care studiind la animal efectul analgezic al electroacupuncturii (stimularea electrică a acelor introduse în punctele chineze), au observat că analgezia putea fi „transferată" de la un animal la altul. Astfel, folosind circulaţia încrucişată, ei au demonstrat că pragul de sensibilitate dureroasă se obţine atît la animalul la care

s-a efectuat stimularea acupunctică (donator), cît și la animalul primitor, nestimulat. Mai mult, recoltarea de lichid cefalorahidian de la un animal electrostimulat și introducerea lui intracerebrală, în ventricolul 4 la un animal nestimulat, crește pragul de sensibilitate la acesta din urmă cu 85%.

Pornind de la studiile menționate s-a putut ușor face legătura între substanța analgezică „umorală", transferabilă de la un animal la altul și substanțele *endorfinice* recent descoperite care deja fuseseră implicate în medierea și modularea senzației dureroase.

În prezent se știe că prin aplicarea unui stimul mecanic (înțepătură) sau electric (introducerea unui curent alternativ) în punctele cutanate specifice, este posibilă eliberarea substanțelor endorfinice la nivelul unela din stațiile de prelucrare a senzației dureroase: măduva spinării, trunchi cerebral, talamus. Cantitățile de substanțe endorfinice eliberate la nivelul acestor centri, sînt extrem de mici, explicînd de ce multă vreme ele nu au putut fi puse în evidență. Modul în care eliberarea acestor substanțe acționează poate fi exemplificat prin mecanismul de control al durerii cu sediul la nivelul măduvei spinării. Astfel se știe că endorfinele (dintre care unele se numesc enkefaline) sînt prezente în cornul dorsal al măduvei spinării, alături de alte două substanțe chimice numite „substanța P" și colecistokinina. Trecerea impulsului nervos (generator al senzației durerooase) prin cornul dorsal al măduvei are ca etapă finală sinapsa la nivelul celulei T indicată în figura alăturată. La nivelul celulei T transmisia este mediată de substanța P. Eliberarea acesteia poate fi însă împiedicată (și în consecință blocînd transmisia influxului dureros), prin stimularea unor neuroni mici (numiți și interneuroni), a căror mediator chimic este enkefalina. După cum se observă în figură stimularea fibrelor nervoase cu diametrul mic, care inhibă în același timp interneuronul (și eliberarea enkefalinei), duce la eliberarea, la nivelul celulelor T, a substanței P, permițînd transmisia influxului dureros prin tractul spinotalamic, către centrii superiori. Dacă însă paralel se stimulează fibrele aferente cu diametrul mare, acestea printr-o colaterală trimisă interneuronului vor stimula eliberarea de enkefalină blocînd astfel transmisia influxului nociceptiv (dureros) prin celulele T. Este teoria „porții de control a durerii emisă de Melzak și Wall, care a fost preluată în explicarea mecanismului analgezic al acupuncturii, suficient de puternic pentru efectuarea unor intervenții chirurgicale majore. Se pare că stimulii acupunctici sînt transmiși preferențial pe calea fibrelor cu diametru mare, capabile să stimuleze interneuronul medilar, să elibereze enkefaline și să împiedice astfel transmisia senzației dureroase dintr-un anumit teritoriu periferic.

Eliberarea endorfinelor la nivelul centrilor nervoși supramedulari, realizînd multe alte „porți de control ale durerii", ar putea explica efectul analgezic obținut prin acu-

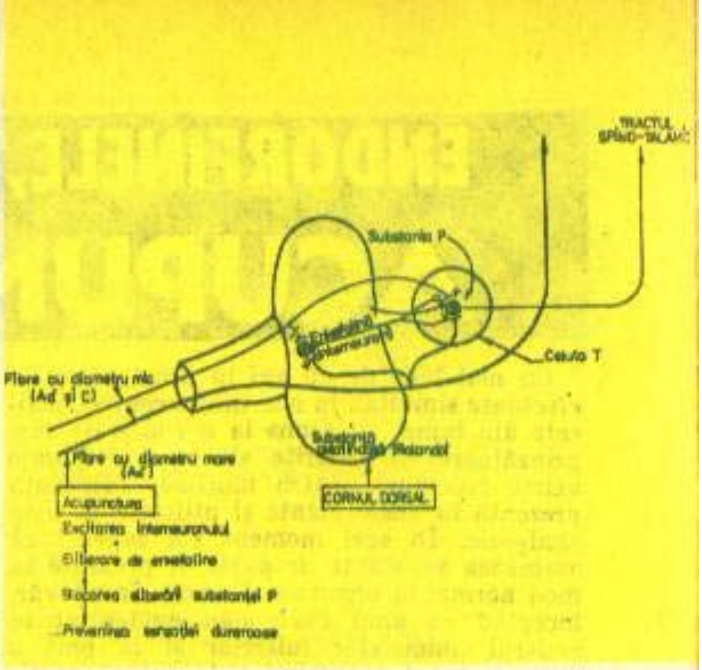

punctură după stimularea unor puncte situate la distanță de zona pe care se exercită stimularea. Existența unor influențe definite asupra centrilor superiori a putut fi pusă în evidență în cursul unor experimente la animal, folosind microelectrozi implantați în diferite structuri cerebrale cu ajutorul cărora s-au putut înregistra efectele aplicării periferice a acelor în punctele chineze.

În fine, întrucît concentrații mari de endorfine au fost evidențiate în sistemul limbic și în hipotalamusul anterior, eliberarea lor ca urmare a unor stimuli specifici cutanați, ar putea influența aspectul emoțional al durerii. Deoarece în răspunsul la un stimul dureros, tonusul emoțional psihic are o importanță deosebită, intervenția acestui sistem (baza neurologică a emoției) în stabilirea pragului de percepție a durerii și a răspunsului emoțional ce însoțește orice stimul dureros, pare definitorie. Or, sistemul limbic prezintă cei mai numeroși receptori endorfinici și aici s-au înregistrat și cele mai mari creșteri ale endorfinelor după acupunctură.

Implicarea centrilor nervoși superiori în obținerea efectului analgezic prin acupunctură este sugerat și de constatarea că acest efect nu se mai înregistrează dacă aplicarea acelor este precedată de interceptarea percepției dureroase periferice prin anestezie locală.

Fără îndoială, teoria endorfinică a acupuncturii nu poate explica decît unul din mecanismele implicate în menținerea efectului cel mai pregnant al acestui mod de tratament și anume, acțiunea antialgică. Pe lîngă endorfine, alți neurotransmițători sau neuromodulatori ca serotonina, prostaglandinele, histamina, somatostatinul etc., ar putea completa în viitor lista mediatorilor chimici care pot interveni pe drumul complex parcurs de stimulul pornit de la punctele de acupunctură și ajuns în final să moduleze într-un sens voit activitatea dereglată a unui organ intern.

Dr. C. IONESCU-TÎRGOVIȘTE
Șef de lucrări,
Clinica de nutriție și boli metabolice – București

Din cutia cu scrisori a literelor românești

Prezentăm cititorilor almanahului Flacăra scrisori inedite provenind de la mai mulți mari scriitori români: Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, Mircea Eliade și Păstorel Teodoreanu. Fiecare dintre ele conține date și informații deosebite de factură diversă, dar mai cu seamă despre activitatea autorului, preocupările sau grijile sale cotidiene etc.

Unele dintre scrisori au fost adresate lui Jean Vasiliu care, după al doilea război mondial, întemeiase o nouă editură în București și contactase câțiva scriitori în vederea editării lor. Răspunsurile unora dintr-aceștia și schimbul de scrisori cu ei aduc precizări de mare utilitate atît pentru istoria literară cît și pentru categoriile largi de cititori.

Unele scrisori au fost achiziționate de la Anticariatul 9 — Curtea veche — de Biblioteca județeană Tîrgoviște (cele referitoare la editura lui Vasiliu), iar două se află într-o colecție particulară (Păstorel Teodoreanu și Lucian Blaga, 1933).

Alte scrisori au fost adresate lui Eugen Filotti (cunoscut gazetar apoi diplomat și chiar ministru), care, în perioada în care a lucrat în centrala Ministerului român de externe, a avut raporturi foarte strînse cu unii scriitori, muzicieni și intelectuali. Scrisorile păstrate de el cu o exemplară scrupulozitate fiind o dovadă a acestor relații.

Iași 7/VII 1921

Dragă Puiu,

Dacă-ți voiu spune că de două luni de cînd am sosit din capitală abea azi mi-am desfăcut bagajele vei înțelege de ce am întîrziat pînă acum să-ți răspund la amabila ta scrisoare. Cu toate că pentru a vedea odaia debarasată de lăzi și valize mama mi-a hărăzit un premiu de 1000 lei în ziua cînd le voi deșerta, n'am avut curajul să mă apuc de această operație decît în ziua cînd datoram la cărciumă numita mia. Cu ocazia aceasta am colecționat un maldăr de scrisori care de luni de zile așteptă răspunsuri urgente. Încep prin a răspunde scrisorii tale ca fiind cea mai recentă. Cum vreau însă ca în două zile să-mi aranjez întreaga corespondență, promit ca imediat ce voiu face-o să-ți scriu mai amplu și detaliat.

În privința alegerii bucăților le-am lăsat autorilor deplină libertate. Cred totuși că alegerea pe care și-a făcut-o Philippide nu e cea mai fericită. Dacă ești de aceiași părere comunică-mi și vom remedia. Cred că poezia „Clopotele" „Prohodul" și mai ales una din ciclul „bufonului verde" sunt și mai caracteristice și mai ușor de tradus decît „Lied"-ul de pildă (închipuie-ți „Chanson d'automne" a lui Verlaine, tradus în proză în limba japoneză).

Din poeziile lui Teodor Scorțescu poate să aleagă traducătorul ce-i convine. Dacă nu le-am trimis pe cele mai bune nu-i vina lui nici a mea. Nu am nici un caet de-al lui cu poezii și nici numerele revistelor în care le-a publicat. Am scris din memorie tot ce mi-am putut aduce aminte. Am din poeziile lui mai recente dar în franțuzește (publicate la Paris în la „Rose Rouge" a lui Maurice Magre). Dacă traducătorul ar considera să traducă din franțuzește le pot trimite.

În ce mă privește eșt fi preferat să trimit o fabulă, dar cum fabulele sunt cam lungi am ales și eu la întîmplare trei poezii cu caracter glumeț, socotind că sunt mai ușor de tradus ca celelalte. Dacă alegerea aceasta (vorbesc de toți) tardiv trimisă, dar adunată în pripă nu-ți pare bună, sau dacă crezi că numărul manuscriselor e prea mic pentru a permite traducătorului să aleagă, comunică-mi imediat. Dai fiind că am reluat firul vieții normale mă voiu executa și mai prompt și mai conștiincios ca de data aceasta.

Mulțumindu-ți că te-ai gîndit la mine te îmbrățișez cu toată prietenia,

Păstorel

24 Kogălniceanu
[Iași].

Cu verva sa, cu umorul său, cu bonomia sa, Păstorel comunică o mulțime de lucruri dar mai ales își dovedește, din nou, marele său altruism. Pentru volumul preconizat să apară cu traduceri în limbi străine din scriitori români, el trimite și poezii ale lui Scorțescu, un bun prieten de-al său.

Din cutia cu scrisori

Dragă Mihai,

Dacă-ți închipui că de două luni dincoace am scris din capitale-abea azi mi-am desfăcut bagajele ne înțelege de ce am întârziat până acum să-ți răspund la amabila ta scrisoare. Cu toate că pentru a vedea ordinea debarasată de lăzi și valize mau trebuit trei zile, m'am apucat de această operă decât în ziua când datoram la Editura mea. Cu ocazia aceasta am găsit mai multe scrisori ca de cinci ani de zile așteptând răspunsuri urgente. Trebuie să mărturisesc că fiecare scrisoare a mea începută cu bune intenții s'a sfârșit în cele din urmă în coșul de hârtii. Cu toate acestea, nu pot să uit că în fiecare dintre ele am găsit câte o frază amabilă, câte o întrebare prietenească, câte o mărturisire de credință. Și, în sfârșit, nu pot să uit că în fiecare dintre ele am găsit câte o frază amabilă, câte o întrebare prietenească, câte o mărturisire de credință.

Cu toate acestea

In loc de Bilete de Papagal se va pune în numărul de Ziua Eroilor poezia alăturată, cu clișeul obișnuit și cu litera obișnuită.

După ce se va culege toată poezia ca în textul alăturat, cu intervalele albe dintre strofe, se va lăsa așa dacă nu iese prea lungă. Dacă iese prea lungă numai atunci se va ține seamă de arcurile cu creion roșu, care strângînd laolaltă unele strofe suprimă intervalele albe.

Poezia trebuie să încapă până jos (fără să treacă pe altă pagină). Dacă totuși va ieși mai scurtă și va mai rămâne un spațiu gol, să nu se rărească strofele. Să se puie altă materie în el.

Rog să se vadă și să se revadă corectura.

Întreaga poezie va fi înconjurată de chenarul obișnuit, cu clișeul Papagalului obișnuit.

T. Arghezi

Din păcate cel ce a primit această scrisoare — plină de indicații de amănunt — fenomen tipic lui T. Arghezi — nu a păstrat (sau nu a oferit) și capul ei cu formula de adresare și eventual data. Ca urmare, din cauza timpului scurt avut la dispoziție între găsirea scrisorii și predarea rîndurilor la tipar nu am putut afla despre ce poezie este vorba, în ce publicație și la ce dată a apărut.

LEGAȚIUNEA REGALĂ A ROMÂNIEI
SERVICIUL DE PRESĂ

WIEN, 3 Mai 1933
IV. PRINZ EUGENSTRASSE 60

Nr. .....
Anexe .....

Scumpe Filotti,

rândurile tale atât de simțite au fost pentru mine o mare mângâiere în starea sufletească în care mă găsesc. Pe mama n'am mai văzut-o decât moartă, și aceasta numai ultimele cinci minute înainte de a fi coborîtă în pământ. Am avut o primăvară grea — și mă simt nespus de obosit.

Am primit nu de mult o scrisoare de la Penclubul românesc, prin care mi se aduce la cunoștință că am fost ales să plec la congresul din Iugoslavia. Nu știu adresa Penclubului românesc, de aceea Te rog pe Tine să anunți că — oricât regret — nu voiu putea să mă duc la Raguza. Mulțumesc totuși din inimă Penclubului românesc pentru onoarea ce mi-a făcut-o, delegându-mă.

Omagii Doamnei Filotti,

Ție toată dragostea și prietenia mea

Lucian

Legațiunea regală a României
Serviciul de presă

Nr.....

Anexe.....

Wien, 3 mai 1933
IV, Prinz Eugenstrasse 60

Scumpe Filotti,

rândurile tale atît de simțite au fost pentru mine o mare mângâiere în starea sufletească în care mă găsesc. Pe mama n'am mai văzut-o decât moartă, și aceasta numai ultimele cinci minute înainte de a fi coborît în pămînt. Am avut o primăvară grea — și mă simt nespus de obosit.

Am primit nu de mult o scrisoare de la Penclubul românesc, prin care mi se aduce la cunoștință că am fost ales să plec la congresul din Iugoslavia. Nu știu adresa Penclubului românesc, de aceea Te rog pe Tine să anunți că — oricât regret — nu voiu putea să mă duc la Raguza. Mulțumesc totuși din inimă Penclubului românesc pentru onoarea ce mi-a făcut-o, delegându-mă.

Omagii Doamnei Filotti,

Ție toată dragostea și prietenia mea

Lucian

LIVIU REBREANU
BUCUREȘTI

Scump Domnule Vasiliu,

Din păcate s-a ivit o nouă complicație care mă împiedică să fixez data când aș putea ține conferința proiectată la Târgoviște. Între oficialitățile română și italiană s'a hotărît ca un număr de cîțiva scriitori români să conferențieze la Roma despre vre-un subiect literar sau cultural românesc ca soli oficiali ai românismului. Urmînd firește ca același lucru să-l facă, concomitent, și italienii la noi. Primul român am fost rugat să merg eu și nu puteam, nici nu mă gîndeam să refuz. Dar datele încă nu sînt stabilite. De la Roma un prieten îmi spune că conferința mea ar fi în a doua jumătate a lui Februarie. Aici ministerul propagandei zice că în Februarie sau Martie. Se așteaptă sosirea ministrului nostru la Roma care va aduce lămuririle definitive. — Pînă atunci, vezi bine, nu pot lua nici un angajament precis față de Târgoviște. Sper însă că în două săptămîni să fim deplin edificați și să-ți pot da și Dta răspunsul definitiv.

Îmi pare rău că n'am putut acum să tranșăm. Răbdarea e cea mai frumoasă virtute omenească și mai ales românească. S-o mai păstrăm și noi puțin.

Al dtale
Liviu Rebreanu

1. II 1940
Liviu REBREANU
Bucureşti

Scumpe Domnule Vasiliu,

Din păcate s-a ivit o nouă complicaţie care mă împiedică să fixez data cînd aş putea ţine totuşi conferinţa proiectată la Târgovişte. Între oficialităţile română şi italiană s'a hotărît ca un număr de cîţiva scriitori români să conferenţieze la Roma despre vre-un subiect literar sau cultural românesc ca soli oficiali ai românismului. Urmînd firesc ca acelaş lucru să-l facă, concomitent, şi italienii la noi. Primul român am fost rugat să merg eu şi nu puteam, nici nu mă gîndeam să refuz. Dar datele încă nu sînt stabilite. De la Roma un prieten îmi spune că conferinţa mea ar fi în a doua jumătate a lui Februarie. Aici ministerul propagandei zice că în Februarie sau Martie. Se aşteaptă sosirea ministrului nostru la Roma care va aduce lămuririle definitive. — Pînă atunci, vezi bine, nu pot lua nici un angajament precis faţă de Târgovişte. Sper însă că în două săptămîni să fim deplin edificaţi şi să-ţi pot da şi Dta răspunsul definitiv.

Îmi pare rău că n'am putut acum să tranşăm. Răbdarea e cea mai frumoasă virtute omenească şi mai ales românească. S-o mai păstrăm şi noi puţin.

Al dtale
Liviu Rebreanu

Liviu Rebreanu face considerații interesante privind misiunea lui la Roma iar sintagma „soli oficiali ai românismului" trebuie înțeleasă în context ca o pledoarie față de individualitatea literară sau artistică românească.

Cluj 25 Iunie
1947.

Str. Popa Fărcaș 20

Iubite Domnule Vasiliu,

trimit alăturat contractele semnate de mine.

Oarecari întârzieri ne va pricinui împrejurarea că nu am altă copie a manuscrisului. Ca să nu pierdem timp, cred că lucrul cel mai indicat ar fi să faceți Dvoastră copiile necesare pentru cenzură. Poate că aveți chiar în birou o dactilografă dispusă să facă această lucrare. Oricum, veți găsi mai ușor modalitatea copierii, decât mine aici la Cluj.

Cred că și această cheltuială vom suporta-o împreună, dat fiind că derivă din condițiile „publicității."

Al Dvoastră, cu prietenie
Lucian Blaga

Cluj 25 Iunie 1947
Str. Popa Fărcaș 20

Iubite Domnule Vasiliu,

trimit alăturat contractele semnate de mine.

Oarecari întîrzieri ne va pricinui împrejurarea că nu am altă copie a manuscrisului. Ca să nu pierdem timp, cred că lucrul cel mai indicat ar fi să faceţi Dvoastră copiile necesare pentru cenzură.

Poate că aveţi chiar în birou o dactilografă dispusă să facă această lucrare. Oricum, veţi găsi mai uşor modalitatea copierii, decît mine aici la Cluj.

Cred că şi această cheltuială vom suporta-o împreună, dat fiind că derivă din condiţiile „publicităţii."

Al Dvoastră, cu prietenie
Lucian Blaga

Din cutia cu scrisori

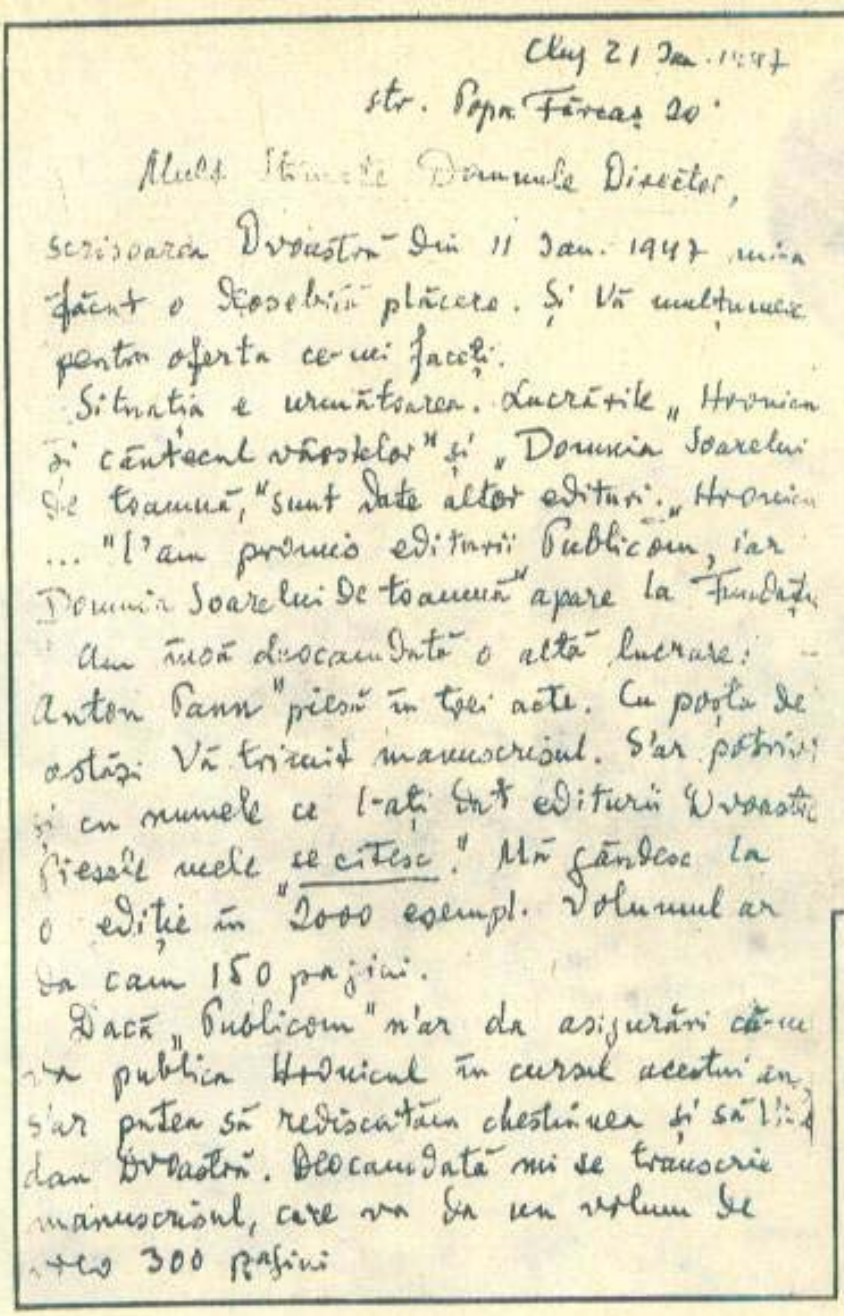

Cluj 21 Ian. 1947
str. Popa Fărcaș 20.

Mult Stimate Domnule Director,

Scrisoarea Dvoastră din 11 Ian. 1947 mi-a făcut o deosebită plăcere. Și Vă mulțumesc pentru oferta ce-mi faceți.

Situația e următoarea. Lucrările „Hronicul și cîntecul vîrstelor" și „Domnia Soarelui de toamnă", sunt date altor edituri. „Hronicul..." l'am promis editurii Publicom, iar „Domnia Soarelui de toamnă" apare la Fundația.

Am însă deocamdată o altă lucrare: „Anton Pann" piesă în trei acte. Cu poșta de astăzi Vă trimit manuscrisul. S'ar potrivi și cu numele ce l-ați dat editurii Dvoastre. Piesele mele „se citesc". Mă gîndesc la o ediție în 2000 exempl. Volumul ar da cam 150 pagini.

Dacă „Publicom" n'ar da asigurări că-mi va publica Hronicul în cursul acestui an, s'ar putea să rediscutăm chestiunea și să vi-l dau Dvoastră. Deocamdată mi se transcrie manuscrisul, care va da un volum de vreo 300 pagini.

Cluj 21 Ian. 1947
Str. Popa Fărcaș 20

Mult Stimate Domnule Director,

Scrisoarea Dvoastră din 11 Ian. 1947 mi-a făcut o deosebită plăcere. Și vă mulțumesc pentru oferta ce-mi faceți.

Situația e următoarea. Lucrările „Hronicul și cîntecul vîrstelor" și „Domnia Soarelui de toamnă", sunt date altor edituri. „Hronicul..." l'am promis editurii Publicom, iar „Domnia Soarelui de toamnă" apare la Fundația. Am însă deocamdată o altă lucrare: „Anton Pann", piesă în trei acte. Cu poșta de astăzi Vă trimit manuscrisul. S'ar potrivi și cu numele ce l-ați dat editurii Dvoastre. Piesele mele „se citesc". Mă gîndesc la o ediție în 2000 exempl. Volumul ar da cam 150 pagini.

Dacă „Publicom" n'ar da asigurări că-mi va publica Hronicul în cursul acestui an, s'ar putea să rediscutăm chestiunea și să vi-l dau Dvoastră. Deocamdată mi se transcrie manuscrisul, care va da un volum de vreo 300 pagini.

Cît privește pe „Anton Pann" — aș ține foarte mult să apară. Dacă Vă hotărîți, îmi trimiteți contractul (în condițiile legii în vigoare), dacă nu aveți interes pentru o asemenea lucrare, îmi retrimiteți manuscrisul.

În orice caz doresc să păstrez cu Dvoastră legături pentru viitor. Al Dvoastră cu cele mai bune urări

Lucian Blaga

Din cutia cu scrisori

Un interes aparte stîrnesc scrisorile lui Lucian Blaga. În prima i se adresează lui Filotti într-un moment de grea cumpănă după decesul mamei sale, el asistînd la 19 aprilie, la Sibiu, la înmormîntarea Anei Blaga, încetată din viață la 74 de ani. Scrisoarea e pe hîrtie cu antetul legației din Viena unde Blaga fusese mutat la 4 noiembrie 1932. În următoarele trei scrisori — din care publicăm aici două — trimise din Cluj unde el revenise în 1946, august, este vorba de o eventuală colaborare cu editorul Vasiliu cît și de momentele redactării unor cărți sau piese (Hronicul, Anton Pann etc.) De semnalat că au adresa Popa Fărcaș nr. 20 ca și cele adresate lui Bazil Munteanu (vd. Mircea Vaida, pe urmele lui Lucian Blaga, Buc. 1982, pg. 295). Evident, sînt incluse opinii ale lui Blaga despre unele scrieri ale sale ca și despre condițiile publicării lor.

Grupaj realizat de SIMION MIHUȚĂ

În exclusivitate pentru Almanahul Flacăra

Nava „Calypso" în Portul Constanța
Comandantul Cousteau la bordul navei „Calypso"

Însemnări de pe

(Însemnările unui cercetător român

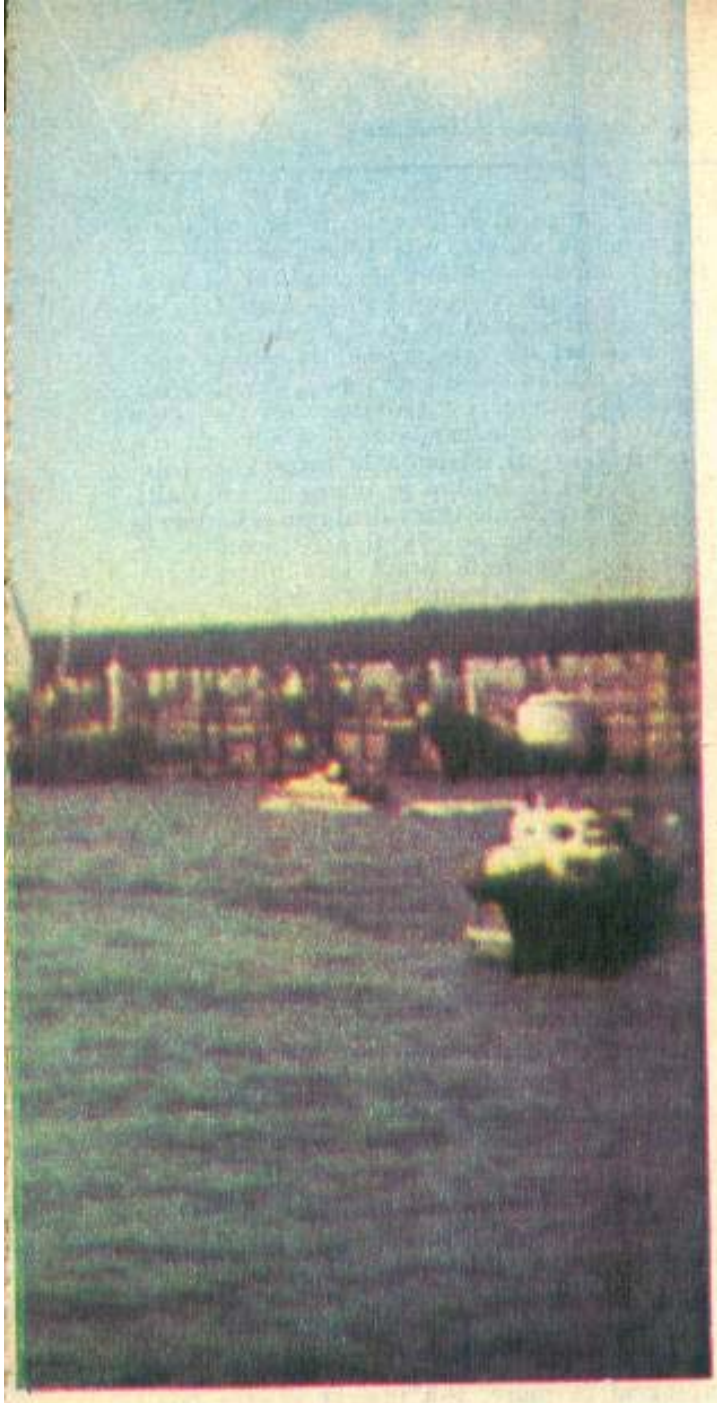

CALYPSO

care l-a însoțit pe celebrul oceanograf francez JACQUES YVES COUSTEAU

Pentru cine nu știe (dar cine nu știe?!) **Calypso** este reputata navă de cercetări oceanografice cu care comandantul J.Y. Cousteau și echipa sa de scafandri și oameni de știință au întreprins importante expediții în mările și oceanele lumii. Pentru cine nu știe (dar cine nu știe?!) amintim că Jacques Yves Cousteau s-a născut în 1910 și a fost mai întîi comandant în marina franceză. S-a preocupat de problemele scufundării autonome și la mare adîncime, de studiul vieții oceanelor, de aspecte privind echilibrul biologic, de poluare. El însuși scafandru de mare performanță, și-a adus o contribuție importantă la realizarea de aparatură necesară pătrunderii și lucrului omului sub apă. A publicat un mare număr de cărți și a realizat numeroase filme, celebre și unice în lume, despre universul subacvatic. În 1943 inventează împreună cu inginerul Gagnan, **detantorul,** aparat ce conferă autonomie deplină scafandrilor, iar în 1945, împreună cu F. Dumas și P. Taillez, fondează Grupul de studii și cercetări submarine — CERS. În 1953 îi apare inegalabila carte „Lumea tăcerii", urmată de filmul cu același nume și care s-a bucurat de un succes tot atît de mare. În 1977 a fost pe litoralul românesc al Mării Negre și în Delta Dunării.

...Calypso intră pentru prima dată în portul Constanța. Dacă nu ar exista minisubmarinul și elicopterul la pupa nu ar atrage prin nimic atenția. Nici măcar numele nu este scris în prova ci undeva pe puntea superioară, cu litere de alamă mascate de coș. Etrava metalică ce a brăzdat valurile mărilor și oceanelor, de-a lungul a mii și mii de mile, are un post de observație în partea de sus, cum au multe nave, dar și unul la trei metri sub linia de plutire, cum nu are nici o altă navă. Pe puntea principală, lîngă submarin, motoare de barcă, butelii de scufundare cu carcase metalice, saci cu costume de neopren, scutere subacvatice...

Jovial, „Bebel", Falco — „chef de plongeur" (scafandrul șef), ne arată nava. Însoțitorul comandantului Cousteau de mai bine de 25 de ani, părtaș la experimente și expediții spectaculoase, ale cărui fapte par desprinse dintr-un roman de Jules Verne, este de o mare modestie, ca dealtfel întreg echipajul. Raymond Cole, care a stat o lună în casa submarină „Precontinent III", la 100 metri adîncime, nu spune că „a călări" o balenă „n'est pas un exploit" — nu e mare lucru —, mai dificil este să plonjezi printre rechini.

La ora prînzului sosește de la București, împreună cu prof. dr. Băcescu, directorul Muzeului „Antipa", și cu reprezentanți ai Institutului român de cercetări marine, comandantul Cousteau. Stau deoparte și-l privesc pe acest om plin de vitalitate care, la 67 de ani și-a făcut — după cum ne mărturisește — un plan de cercetare pe patru ani, pe care îl va realiza nu în laborator sau într-un

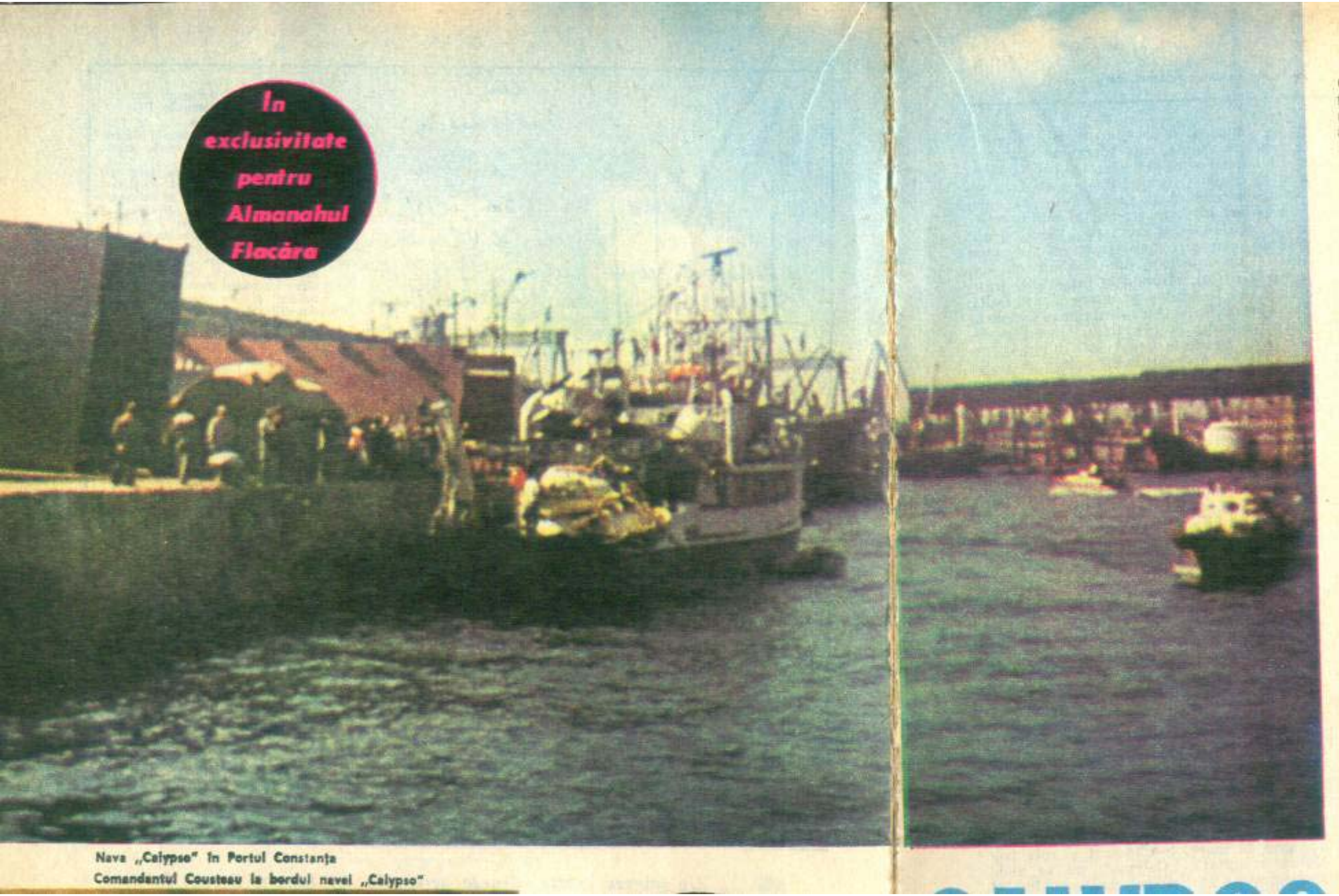

Nava „Calypso" în Portul Constanța

Comandantul Cousteau la bordul navei „Calypso"

Parte din sistemul de scufundare

CALIPSO

birou al unui bloc de sticlă și aluminiu, ci pe mare și sub mare. Îl privesc și mă gîndesc că anul trecut a pătruns la 120 metri sub apă, la epava „Britanicus", lîngă coastele Greciei, respirînd amestec pe bază de heliu. Posibilitățile umane sînt împinse departe de pasiune și curaj! Mă gîndesc că numele lui Cousteau este legat de majoritatea descoperirilor în domeniul scufundărilor — de la aparate de respirat sub apă și batiscafe la submarine de cercetări pentru medie și mare adîncime și case subacvatice... Este demult încărcat de celebritate mondială, numele său apare în enciclopedii și dicționare, nu mai este tînăr și, iată cîte resurse și ce disponibilități poate da, poate creea un spirit științific. Nu mai puțin importante sînt meritele sale în domeniul popularizării cunoștințelor subacvatice, preocupare venită tot din straturile adînci ale spiritului, pentru a apăra natura, pentru, cum avea să ne mărturisească o zi mai tîrziu, singura politică în care crede, pe care o face, politica sa: cea ecologică. Vorbește despre o proiectată expediție cu „hover-craft-urile" la Polul Nord.

...Ora 20,15. Pe o mare ușor agitată, „Calypso" părăsește portul Constanța. La bord activitatea este în toi. Se iau probe de apă, de mîl, se măsoară temperatura la diferite adîncimi. Nava înaintează cu 10 noduri la oră spre Sfîntu Gheorghe.

...A doua zi, la ora 6.00, Cousteau se urcă în elicopter. Se întoarce după o oră și jumătate, purtînd în mînă un buchet de flori de cîmp. Sîntem convocați în careu pentru a se stabili planul de lucru pentru ziua care începuse. Se va pleca cu elicopterul și cu două bărci pneumatice, tip Zodiac, conduse de Cole și de la Motte. M-am urcat în una din bărci, împreună cu doi scafandri și cu Raymond Cole. Vremea este caldă, soarele tandru, cum sînt toamnele dulci, timpurii de pe malul românesc al Pontului Euxin. „Calypso", ancorat la 2 mile de Sf. Gheorghe este prima vedetă, este filmat din elicopter și din bărcile ce se îndepărtează rapid. Ajungem pe plajă. O echipă de pescari trag un năvod. Aterizează și elicopterul. Le spun (pescarilor) că este vorba de echipa celebrilor scufundători de pe nava franceză de cercetări „Calypso". N-au prea auzit ei de Cousteau, dar sînt amabili, naturali și firești, răspund la întrebările francezilor, eu le traduc și unora și celorlalți. Se filmează. După obișnuitul rămas bun de la pescari, plecăm pe brațul Sf. Gheorghe. Operatorul iscodește peste tot; filmează un porc mistreț, niște bîtlani. Observă un șerpe de apă. Cele două bărci, manevrate cu dexteritate, se rotesc în jurul viețuitoarei care nu poate să fugă. Aproape de Ivancea intrăm pe canalul ce duce spre Lacul Roșu. Bărcile înaintează cu viteză, una lîngă alta. Cole sesizează că, dacă merge în exteriorul șirajului celeilalte bărci creează o perdea de stropi — un foarte frumos efect cinematografic, exploatat prompt de operatori. Elicopterul ne urmează, zumzăie deasupra noastră.

Pe Lacul Roșu mii de rațe sălbatice; elicopterul descoperă și patru lebede, două albe și două cenușii, nu chiar ca în... Lacul lebedelor, dar magnifice. Maiestoasele păsări sînt urmărite atît de elicopter cît și din bărci. Se filmează, se filmează continuu cîteva ore, tot ce se întîmplă, viața văzută și nevăzută cu ochiul liber, aici, în inima deltei. Intrăm pe canalul dintre Lacul Roșu și Lacul Puiu. Un mic incident. Se defectează motorul unei bărci, dar nici o problemă. Elicopterul zboară spre „Calypso" și aduce altul. Între timp mîncăm, luăm masa de prînz. Toate resturile sînt strînse atent, minuțios și luate la navă. Combaterea poluării nu este vorbă goală! Mai facem cîteva fotografii și ne întoarcem pe același drum. Elicopterul filmează un splendid apus de soare pe brațul Sf. Gheorghe.

...Pe la orele 18.00, după zece ore de lucru, ajungem la mare. S-a înserat și este frig. Marea e agitată, „Calypso" nu se vede. Mergem spre o pată neagră, dar ne-am înșelat, este o baliză. Benzina e pe terminate. Ne întoarcem la mal. Frig pătrunzător, cer plin de stele, luna stă ascunsă pe undeva. Adunăm bucăți de sălcii uscate și aprindem focul. De la Motte încearcă să prindă legătura cu nava. „Calypso, Calypso, de Zodiac! Calypso, Calypso, de Zodiac! Nous sommes a l'embouchure du sud. Nous sommes l'embouchure du sud". (Calypso, Calypso — aici Zodiac! Sîntem la gura de vărsare sudică. Sîntem la gura de vărsare sudică!) Francezii prăjesc plinea, ou prăjesc friptura. Nu avem țigări. Nimeni nu e alarmat. Cred că au petrecut multe nopți pe diferite plaje ale lumii. De la Motte încearcă mereu: „Nous sommes a terre. Nous sommes a terre. Nous ne vous etendons pas. Nous ne vous etendons pas!" (Sîntem la mal. Sîntem la mal. Nu vă auzim. Nu vă auzim!"). În sfîrșit după două ore

avem legătura cu „Calypso", care vine de la Sulina. Ne urcăm în bărci și pornim spre navă. Merge cu 15 noduri, pe valuri de 1 metru. Bărcile alunecă, ricoșează. Nimeni nu mi-a spus să mă țin bine și mă bucur; am senzația că fac parte din echipă. După un viraj brusc, Cole vine în tribord, iar de la Motte în babord; comandantul Cousteau stă pe punte și meditează cine știe la ce, zîmbește gîndului. Ne așezăm la masă. Simone Cousteau, — „la bergere" — Păstorița cum îi spune echipajul, are grijă, ca o gazdă perfectă, ca toată lumea să se simtă bine. După cină am ocazia și plăcerea să discut cîtva timp cu comandantul. Despre politica sa ecologică, despre proiectele de viitor, despre amabilitatea cu care a fost primit în România, despre încredere, căpătînd cu ușurință aprobările necesare pentru cercetările și filmele pe care avea intenția să le realizeze aici.

În afară de călătoria la Polul Nord, are în plan o expediție pe Amazon și un studiu al oceanelor cu ajutorul sateliților, obiectiv de care este atras foarte mult. Comandantul Cousteau nu „se sperie", e mai mult decît receptiv, îl fascinează chiar, să folosească cele mai moderne mijloace de cercetare. Așadar, gîndesc, nu vîrsta te face să fii conservator ci, se pare, cu totul altceva. Un om de știință are, la 67 de ani, idealurile fascinante ale celui mai tînăr cercetător ori student.

...I-am pus puține întrebări, deși voiam, deși aveam să-l întreb atîtea. Pe mine mă fascina într-atîta personalitatea sa încît aveam un veritabil „trac", o anume stare de inhibiție. Reține cîteva din opiniile sale. „Lupta împotriva poluării marine, a mediului înconjurător în general, trebuie dusă cu toate forțele. Omenirea a început o cursă contracronometru pentru salvarea oceanelor; restabilirea echilibrelor biologice în zonele unde au fost afectate trebuie făcută cu competență, avînd în vedere toate aspectele și nu în ultimul rînd cele estetice. Responsabilitatea fiecărui individ în combaterea poluării este cel puțin la fel de importantă ca cea a statelor. Marea nu va putea fi salvată decît cu prețul dragostei și înțelegerii fiecăruia dintre noi. La ora actuală există o înțelegere greșită asupra exploatării resurselor marine; ele nu trebuie jefuite, ci valorificate rațional. În privința resurselor biologice să se treacă de la vînătoarea sporadică la acvacultura științifică, atît pentru pești cît și pentru alge, moluște etc. Bogățiile oceanului planetar reprezintă pentru om salvarea din criză și motivația organizării întoarcerii sale către mare. Marea care-i despărțea înainte pe oameni, acum îi unește! Ea are o imensă valoare educativă.

Trebuie ca lumea subacvatică să fie făcută cunoscută oamenilor într-o măsură mult mai mare decît pînă acum prin reviste, cărți, filme, televiziune; cunoștințele despre ocean să ia în cultura noastră locul pe care îl merită."

...La ora 22.00 ne-a rugat să-l scuzăm și s-a retras în cabina sa. Nu pot să dorm și urc în cabina de comandă. Căpitanul Degenne urmărește ecranul radarului. Țărmul românesc se vede destul de slab datorită înălțimii reduse. La trei mile și jumătate de noi — cea mai apropiată navă. Mă gîndesc mai departe, — mă frămîntă — la ideile acestui remarcabil om de știință cu privire la studiul prin sateliți al oceanelor. Balize meteooceanografice, nave de cercetări, stații de coastă vor transmite informațiile lor sateliților care le vor retransmite calculatoarelor împreună cu datele și fotografiile proprii. Prelucrarea tuturor va permite constituirea unor imagini de ansamblu și stabilirea de concluzii referitoare la poluare, resurse, interacțiunea ocean-atmosferă etc. În final, se vor putea lua decizii corecte, eficiente, prompte.

După ce a dedicat atîția ani de viață studiului mărilor și oceanelor, a ajuns oare, omul de știință Jacques Yves Cousteau la stadiul marilor sinteze?

...Pe ecranul radarului o rază indică drumul navei: 220. „Calypso" e în mișcare; nu e în croazieră de agrement, se grăbește. Dimineață vom fi la Constanța, de unde va pleca spre Istanbul, apoi mai departe.

Neobosită ca însăși echipajul său, nerăbdătoare spre alte țărmuri și alte lumînări de spirit ca însuși comandantul său. Cel care a metamorfozat-o, dintr-un vechi dragor de mine, într-un reputat laborator plutitor. Pentru oameni, în slujba oamenilor și a vieții.

Ing. DUMITRU DINU ■
cercetător la Institutul român de cercetări marine, Constanța

Scufundător francez în apele românești

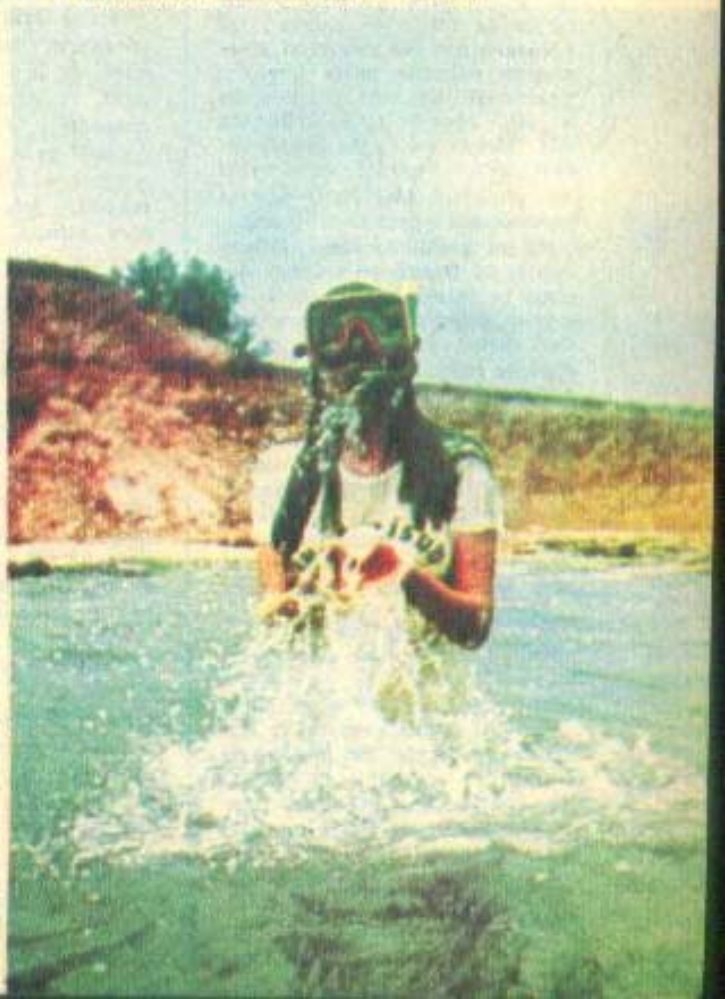

Cel pălmuit de zîne

Era, cred, Bobotează și parșiva aia de Dunăre înghețase tun. Copiii adunaseră de pe maluri oasele cailor mîncați de lupi ori călătoriți de glonțul celor care nu mai aveau în ce să tragă cu pușca ; își făcuseră din ele vitiori și zburau ca nălucile peste ghețuri. Pescărușii nu mai plonjau în valuri, săgeți albe aruncate din slavă de arhangheli-arcași, stăteau aninați în streșini de gheață, împietriți într-o involuntară grevă a foamei.

Pe un astfel de timp, Fănuș venise la Brăila cu un cui ruginit în inimă. L-am ghicit că e trist, pentru că era cuminte. Cei care-l cunosc știu că el cînd te iubește te înjură, cînd e vesel dă de băut cu toptanul, dar cînd e trist e cuminte ca un copil pălmuit de zîne. Am vrut să-l aduc la malul fluviului, să-i leg o pereche de oase de cai de picioare și să-l trimit în copilărie. Dar Fănuș nu s-a vrut nălucă și m-a întrebat cu vorbă scăzută :

— Grigore, prietene, spune-mi dacă ai vreo cunoștință la penitenciar ?

Am făcut ochii mari, l-am privit cu luare aminte și am dedus că vorba lui nu lovea aiurea.

— Fratele meu, George, pescarul, a călcat, zice, în străchini și pînă se vor limpezi lucrurile se află adunat de prin trifoi și păstrat în clădirea aia din josul Brăilei, pe care cîntă doar cucuvaiele și nici un cuc limbut din balta de peste Dunăre. Iar eu trebuie să-l văd, să-i duc cîte ceva de-ale gurii !

Am plecat amîndoi pe străzile portului vechi, pe unde fusese ademenită Chiralina de un harap cu caftan aurit, tăcuți, înfundați tot mai mult în pînza de borangic a unui păianjen negru. Am cumpărat pe rînd țigări Mărășești, o roată de cașcaval și două pîini mari, galbene, plămădite în aluaturi de miere. Ne-am suit în mașină și n-am mai oprit pînă în fața instituției în cauză. Ne-a legitimat un om în uniformă, cu pistol în șold, dar cum aveam acte în regulă, ni s-a permis libera-trecere și am ajuns la vorbitor.

Dar fratele lui Fănuș era la muncile cîmpului...

Cum însă în lăcașul zmeilor se află mai întotdeauna o Cosînzeană, am dat și noi peste una : o fată cu care mă încărcasem iarna în sănii iar vara, în luntrii afunde cu pepeni, în căruțe cu fîn și în comedii. Funcționară aici, ajunsă prin cine știe ce împrejurare a sorții, pentru că, fragilă, frumoasă, dar mai ales blîndă, ar fi trebuit să lucreze mai degrabă într-un orfelinat de îngeri, fata care venise să lucreze de bună voie între cei ce greșiseră, probabil dintr-o nevoie de echilibru între bine și nebine, între frumusețe și nefrumusețe, ea care înțelesese poate mai bine decît noi că într-un loc de ispășire e nevoie și de puțină lumină, de speranță, ne-a ajutat : l-a oprit a doua zi pe George în instituție și ni l-a adus la vorbitor.

În noaptea aceea, Fănuș a dormit cu roata de cașcaval sub cap, cu cele două pîini alături și a visat astfel : „Grigore, mi-a zis, se făcea că eram în Bărăgan și înaintea mea se arăta o femeie cu părul de spice. Pe măsură ce mă apropiam de ea, se transforma cînd în dropie, cînd în căprioară. Alergam somnambul după dînsa, picioarele îmi sîngerau bogat, dar pînă la urmă am prins un cal alb dintr-o priocă, am încălecat și astfel am reușit s-o prind pe femeia aceea turbată".

Dar, ca într-o apoteoză a visului, cînd Fănuș a strîns femeia în brațe, ea s-a transformat, mi-a zis, într-un porumbel alb și a zburat.

Nu sînt tălmaci de vise, dar l-am asigurat pe Fănuș că augurii cei buni sînt cu noi. A doua zi, urmînd aceeași cale, ne aflam în fața unui perete. În perete era o ușă, iar în tăblia ușii, un ghișeu, prin care două mîini muncite primeau evlavioase ofrandele aduse de noi din afară.

— Tu ești George ? a întrebat Fănuș.

— Eu, a răspuns omul de dincolo de ușă.

— Ești sănătos ?

— Sînt. Am nevoie însă de un avocat bun. Vezi, Brăila are un avocat care pe vremuri, spun cei cu vechime aici, îi apăra pe hoții de cai. Mergi și tocmește-l. Scapă-mă de aici, sînt curat !

Și Fănuș a început să fluiere cu două mărgele în ochi și să împingă pîinile prin pătratul mic, decupat în tăblia ușii din fața noastră. Nu a strigat, n-a înjurat, n-a molfăit cuvinte neînțelese între măsele, ci m-a luat de după gît și am plecat cu mirosul pîinilor coapte în nări, coborînd spre Dunăre, acolo unde copiii încă mai zburau laolaltă cu pescărușii pe ghețuri de platină.

— Grigore, mi-a zis întru tîrziu, leagă-mi acum o pereche de oase de cai de picioarele mele betege și fă-mi vînt în copilărie. Numai ai grijă, calul ăla mort să nu fi fost bolnav de gută !

Nu l-am ascultat, pentru că, prinț al metaforei fiind, cuvîntul lui nu mai reprezenta noțiuni, ci stări nesondate ale spiritului.

N. GRIGORE MĂRĂȘANU

LAURI PENTRU ARTA PLASTICĂ ROMÂNEASCĂ

O expresie cu mare circulație privește „viața operei de artă". Ar părea să fie vorba de existența în sine a unei lucrări, de motivele și circumstanțele ivirii ei pe lume, de lucrurile ce i se întîmplă de-a lungul timpului, de triumful ori anonimatul în care își dobîndește vechimea, de chipul în care își afirmă valorile, de ideea pe care o dă ea lumii și, nu în ultimul rînd, de ideile cu care o înzestrează lumea. O anchetă asupra celui mai banal „Apus de soare la mare" va da niște rezultate incitante, fiindcă ar fi, de fapt, o anchetă asupra felului de a gîndi arta și viața autorului acestui peisaj și a proprietarului ori proprietarilor picturii. În biografia unei opere de artă — ca și în biografia artistului ce-o semnează — premiile, medaliile, diplomele, distincțiile de toată natura, în plan local, național sau internațional semnifică și lămuresc în privința modului în care contemporanii consideră opera respectivă. Un premiu e un premiu, indiferent de prestigiul ce-l conferă. Premiile înseși au o viață, o poveste. Gîndite spre recompensa unor merite artistice, ele ajung adesea și cu trecerea vremii să împrumute din prestigiul, acum mult sporit, al artistului căruia cîndva i-a sprijinit afirmarea. Un premiu, cum este, spre exemplu, acela al Concursului internațional de desen Joan Miró-Barcelona, Spania înseamnă, pentru pictorul și graficianul ce-l primește, o mare izbîndă. Juriul premiului de desen Joan Miró operează cu niște criterii foarte complexe. A numi criteriul fundamental măiestrie profesională, e a nu spune totuși esențialul întrucît desen impecabil au mulți, foarte mulți artiști — în ciuda părerii că libertățile creației moderne au prejudiciat desenului propriu-zis. Concursul internațional Juan Miró statuează, am putea zice în plan internațional o concepție artistică, într-un fel o instituționalizează. În lumea candidaților, cu sutele, în fiecare an, din toate zările, artistul a cărui operă a fost selectată pentru discuția finală are aproape aureola laureaților. Din cîteva sute de desene se alege un număr restrîns, iar din acestea se aleg cîteva pentru premii. Cataloagele concursului citează, la fiecare ediție, premiații și candidații la premii în edițiile precedente. Dacă vom citi lista numelor laureate vom băga de seamă că artiștii încununați cu laurii Barcelonei au reușit toți să se afirme, să confirme, mai bine zis, în primul plan al mișcării artistice europene. Astfel stînd lucrurile, povestea premiilor și a participărilor în etapa finală a familiei Stendi—Theodora Moisescu-Stendi și Ion Stendi-e pasionantă. Theodora Moisescu-Stendi a cîștigat Premiul Miró în 1972, Ion Stendi s-a aflat în cîteva rînduri la numai o părere de el. Spuneam că povestea e interesantă pentru că Ion Stendi obține, în 1977, la Viena, Premiul juriului la Bienala internațională de gravură Albertina. Cine are unele informații asupra faimoasei colecții de desen și gravură a Muzeului Albertina din Viena va înțelege mai bine că premiul primit aici de Ion Stendi certifică meritele unui desenator de marcă.

O ierarhizare a valorii premiilor-numeroase-obținute de plasticienii români în ultimul deceniu ar fi o întreprindere pîndită de aproximații și nedelicatețe. Concursuri de desen și gravură și expoziții cu premii sînt mai multe în lume și fiecare are importanță. Dacă prezența românilor între premianții la Concursul Miro e reconfortantă — Doina Simionescu, premiu în 1981, Radu Stoica și Doina Ștefănescu, mențiuni în 1978- premiile obținute de Hortensia Masichievici la Bienala internațională de xilogravură,

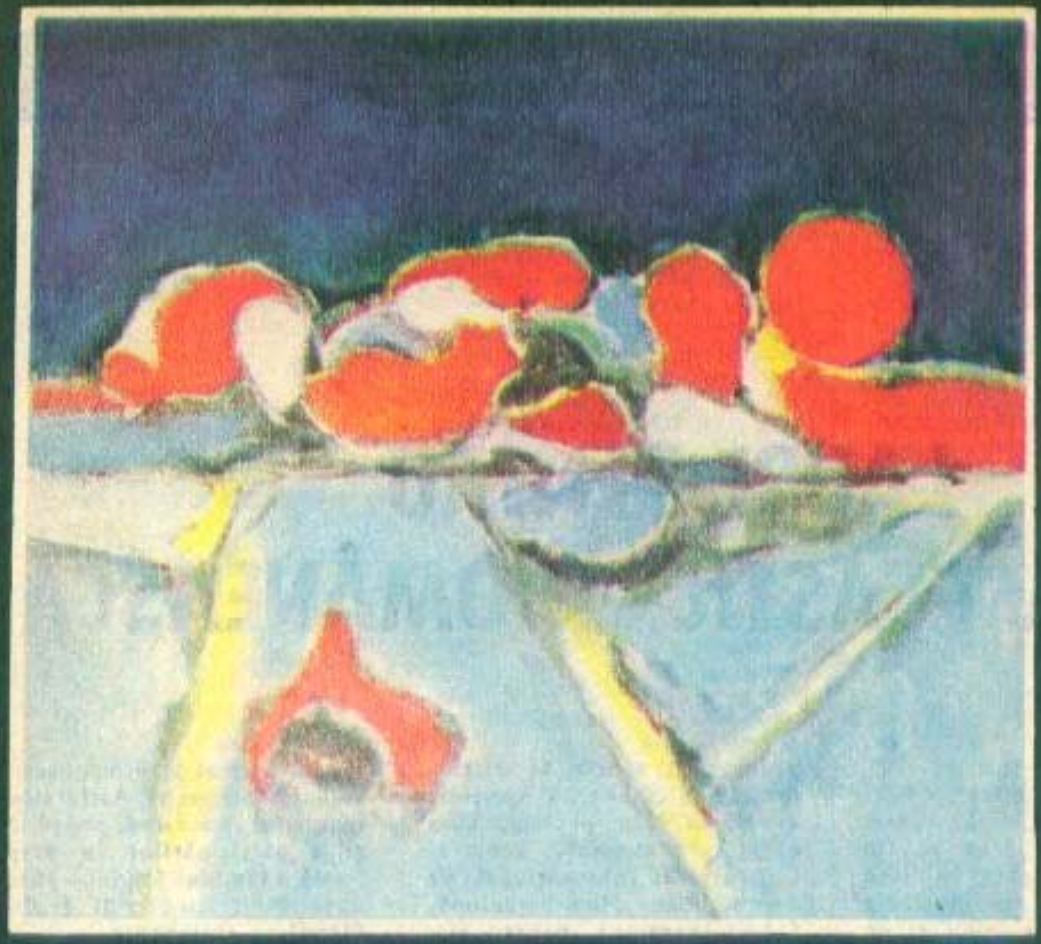

▲ Ion Pacea : **Marină**

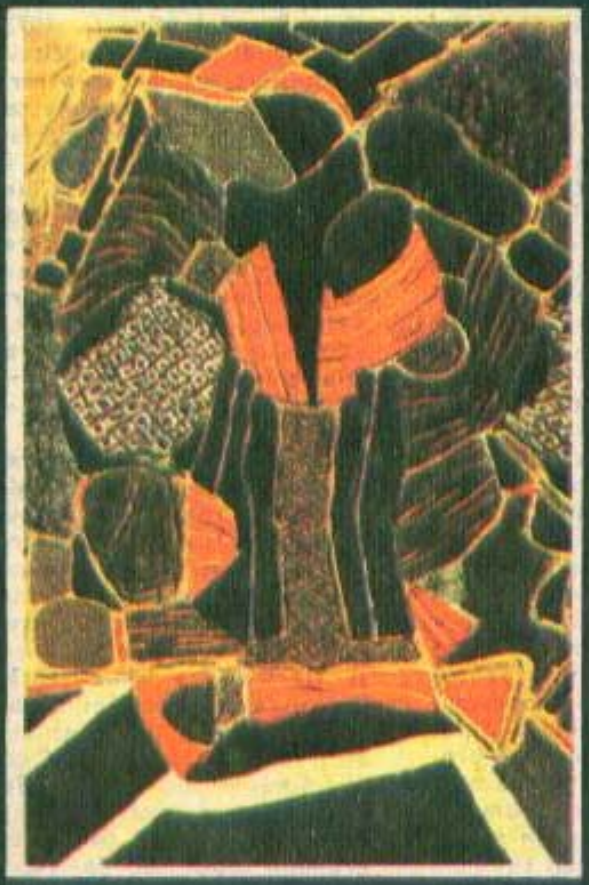

Ion Gheorghiu :
Grădină suspendată

◀

Ioana Şetran — **Ceramică**

▼

◀ Teodora Molsescu-Stendl : **Tapiserie**

Dan Băncilă — **Sculptură în sticlă** ▲

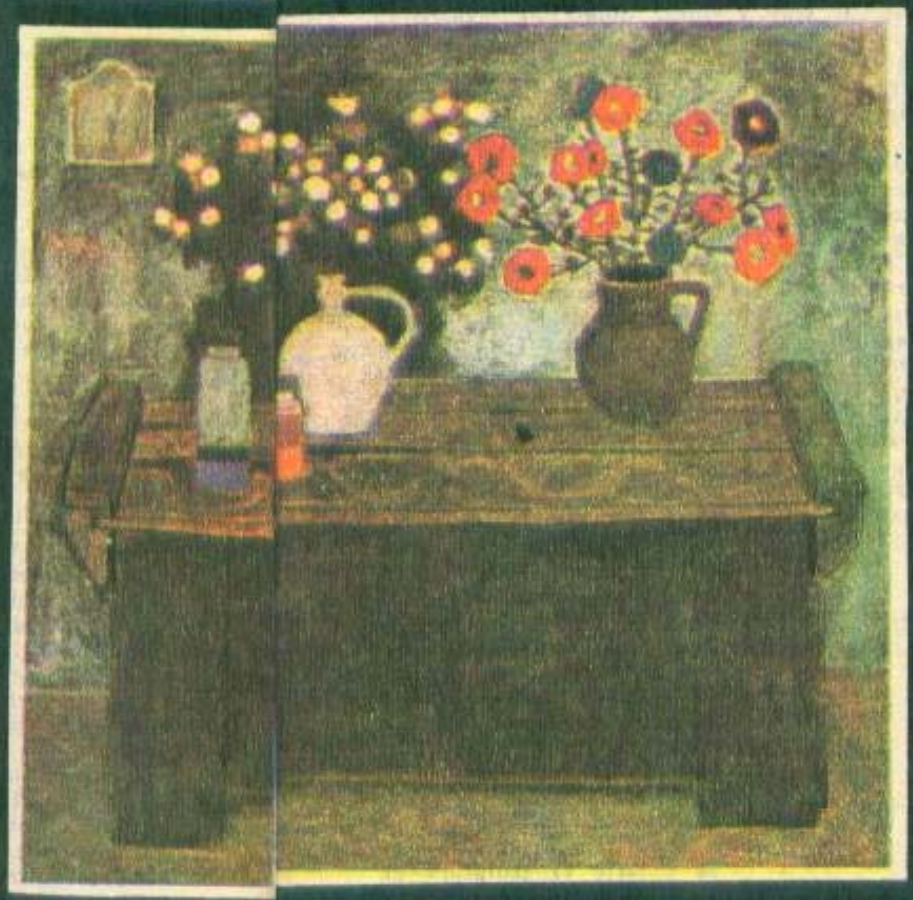

▲ Viorel Mărginean : **Natură statică**

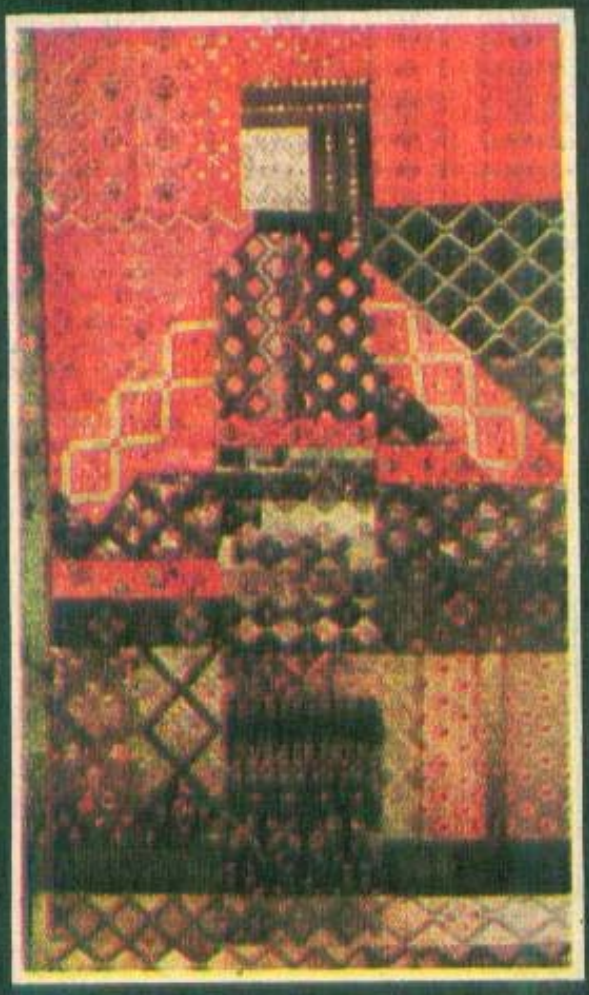

Lena Constante : **Pădureancă** (tapiserie) ▶

Banska Bystrica, Ethel Lucaci Băiaș la Explozia internațională de gravură Stuttgart, 1981, Klara Tamas Blaier la Bienala internațională de gravură de la Cracovia, 1980 și Mihai Stănescu — un adevărat campion în materie de mari premii internaționale și naționale pentru desen umoristic: 22, cele mai recente la Tokyo și Montreal — nu fac decît să întărească sentimentul că grafica românească are un nume bun.

Dealtfel, un inventar al distincțiilor obținute din anii '72 încoace e plin de interes: 34 premii, medalii și diplome în 1972,9 în 1973,22 în 1974,9 în 1975,3 în 1976,4 în 1977,32 în 1978,3 în 1979,6 în 1980,13 în 1981. Contează numărul premiilor, contează și calitatea lor. Uneori o distincție vorbește de un întreg efort cultural. În 1981, Uniunii Artiștilor Plastici i-a fost acordat premiul „Trionfo '81" al Asociației italiene a profesiunilor artistice pentru activitatea de propagare a artei românești în Italia, aceasta cu ocazia ansamblului de opere prezentat de Brăduț Covaliu, Ion Pacea, Ion Gheorghiu, Viorel Mărginean, Gheorghe Anghel, Ion Săliștean, Doina Simionescu, Anamaria Smighelski, Virgil Demetrescu-Duval, Neculai Păduraru.

Sînt de citat, în această idee, Medalia de aur obținută de Costel Badea la Concursul internațional de ceramică, Perugia, 1978, Medalia de aur primită de Wilhelm Fabini la Concursul internațional de ceramică de la Faenza, 1976 și tot Medalia de aur la Faenza, ediția 1981 pentru Arina Ailincăi de la Cluj-Napoca, studentă în excepționala serie de ceramiști pregătită cu ani în urmă la Institutul „Ion Andreescu" de sculptorul Mircea Spătaru.

Unele premii reprezintă un act de justiție. Spre exemplu Marele premiu acordat tapiseriilor Lenei Constante în cadrul Quadrienalei artelor decorative de la Erfurt, 1978. Să ne amintim discuțiile ori mai bine-zis procesul estetic declanșat de tapiseriile Lenei Constante în presa noastră precum și opiniile pro și contra exprimate atunci față cu metoda de o frapantă originalitate a artistei. La Erfurt, creația Lenei Constante a fost un triumf și aceasta într-un gen unde originalitatea formulei începe să fie totul: tapiseria. În ediția din 1982, Lena Constante este invitată de onoare în Pavilionul central al Quadrienalei.

O discuție aparte comportă, de asemeni, premiul Academiei internaționale de ceramică la Bienala, de acum, faimoasă de la Vallauris-acolo unde a lucrat ceramică Picasso- obținut de Ioana Șetran. Lucrarea Ioanei Șetran se găsește la Muzeul Ariana din Geneva și dă seamă, am putea spune, de înzestrarea cu totul excepțională a artistei pentru opera în porțelan, un material nobil și dificil. Dealtfel, o Diplomă de onoare la Vallauris a mai obținut Tereza Panelli, în 1976, fapt ce arată puterea școlii ceramiștilor români. În fine, tot în domeniul artelor decorative, sînt de citat Premiul la Quadrienala de la Erfurt din 1974 al lui Dan Bănciilă, sticlar cu invitații la mai toate marile expoziții ale branșei în Europa, Statele Unite și pe alurea și Marele premiu I.C.S.I.D. Tokyo — izbîndă cu totul remarcabilă — pentru Radu Vișan, Dan Velescu și Mihai Nazarie, absolvenți din 1979 ai secției de design a Institutului „Nicolae Grigorescu". Premiul lor, cîștigat în Finlanda, 1981, la Concursul internațional de design de la Helsinki, în Finlanda, unde designul are o prestație de prim ordin, e dovada lucrului temeinic învățat de cei trei în școală și, mai ales, a talentului designerilor noștri.

Nu putem încheia însintea de a scrie că sculptura de mare vigoare și cu aleasă susținere conceptuală a lui George Apostu a primit, în anul 1979, Premiul Expoziției Simpozionului internațional de sculptură din Japonia și că acest premiu vorbește de noua sculptură românească în termeni excelenți.

TUDOR OCTAVIAN ■

Mihai Stănescu — Fără cuvinte

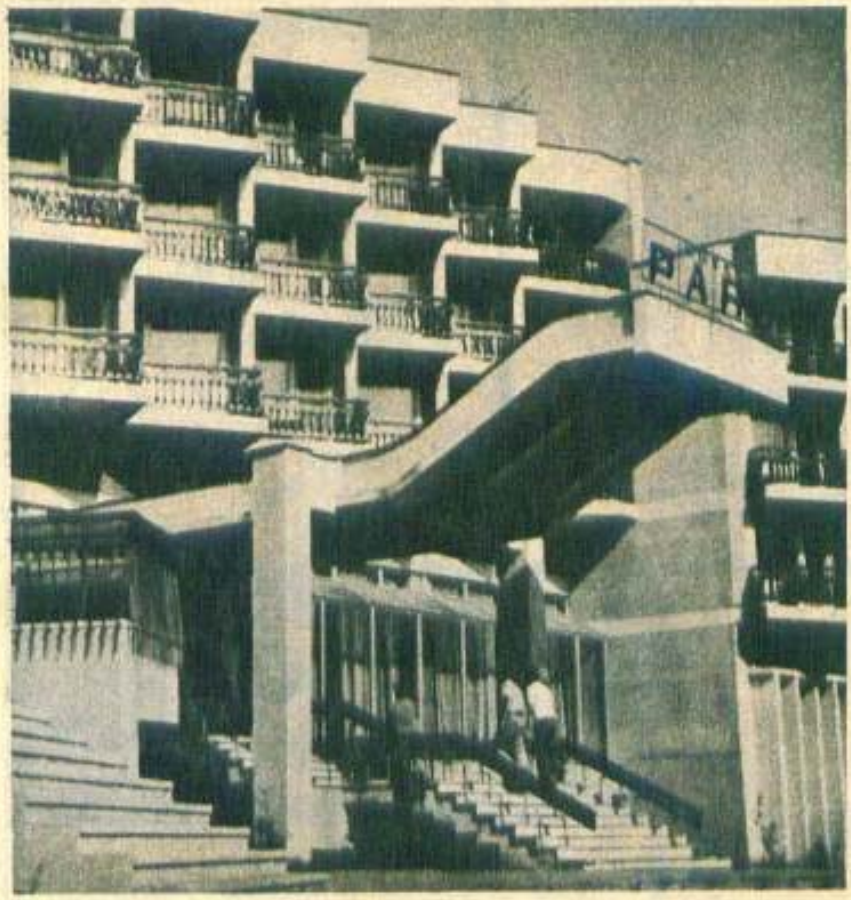

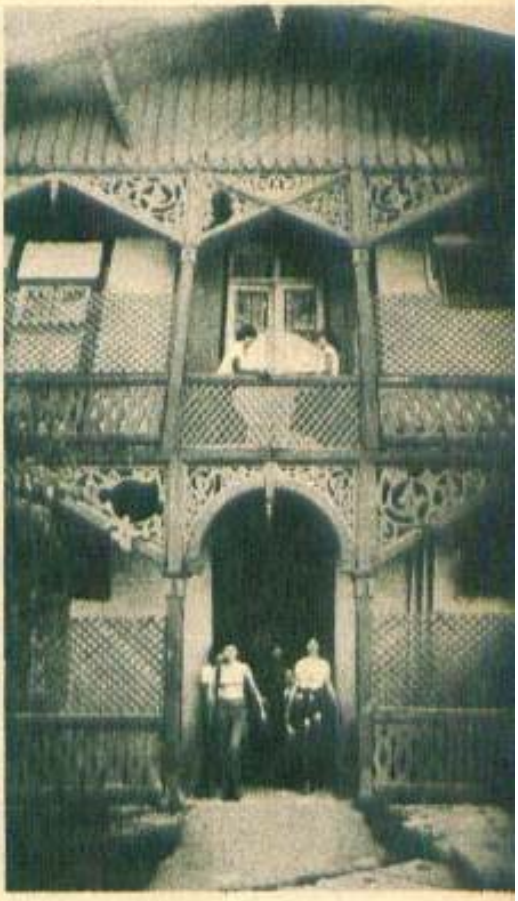

Numele şi renumele unui oraş

Spre deosebire de alte staţiuni din ţară, Buziaşul a cunoscut o dezvoltare relativ tirzie. Din acest motiv afluenţa vizitatorilor s-a menţinut pe o linie relativ constantă. Acum cîţiva ani a apărut primul hotel modern „Parc" cu 280 de locuri, restaurant, bar de zi, dar lucru cel mai important era faptul că baza de tratament era inclusă chiar în incinta hotelului, ceea ce înseamnă o adevărată binefacere pentru bolnavi. Odată cu intrarea în funcţiune a acestui stabiliment, Buziaşul şi-a căpătat locul pe care-l merită în ierarhia staţiunilor balneoclimaterice din ţara noastră. Din anul 1974 aici încep să se administreze tratamente cu Boicil, făcute la început chiar de descoperitorul medicamentului. Cum era şi firesc noile realizări aduc după sine numeroşi turişti, din care pricină spaţiul de cazare devine iar insuficient. Se preconizează construirea unui nou hotel, „Timiş", făcut la oglindă, cum le place constructorilor să spună. Spre deosebire de fratele său geamăn, hotelul Timiş va avea, în incintă, şi mofetă.

Cum era firesc, aici au început să vină şi turişti de peste hotare, ceea ce a făcut să crească faima staţiunii pînă hăt departe. Oraşul Buziaş este acum inclus pe hărţile tuturor agenţiilor de turism care se respectă. Dar, vorbind despre prezent, am fi nedrepţi dacă n-am menţiona că în această staţiune, aflată cam la jumătatea drumului dintre Timişoara şi Lugoj, întîlnim de zeci de ani aceiaşi pacienţi, care vin aici de ani şi ani : Ion Marin, din Ploieşti, vine de 31 de ani, Ion Monciu, din acelaşi oraş, vine de 33 de ani, iar Aurel Laţcu, din Reşiţa, vine la Buziaş de 17 ani, pentru a da numai trei exemple.

Ion Izgăreanu, directorul staţiunii, buzieşean prin naştere, se mîndreşte cu faptul că în cele din urmă numele staţiunii a reuşit să se impună şi peste hotare. Şi pentru a da cezarului ce i se cuvine, trebuie menţionat personalul medical de înaltă calificare, prezent oricînd la orice solicitare a bolnavilor. La noi este o linişte deplină şi ne mîndrim cu acest lucru dar avem grijă ca oamenii să nu se plictisească, motiv pentru care baza de agrement este bine înzestrată, iar în timpul verii ştrandul, alimentat cu apă minerală, este un loc minunat pentru destindere. Nu trebuie uitat nici superbul nostru parc întins pe o suprafaţă imensă cu alei special amenajate pentru cei ce fac cură de teren. Numai cine n-a fost la Buziaş nu ştie că pe aceste alei veveriţele sînt la ele acasă, şi că pentru o nucă sînt în stare să se cţtere pe cel care le-o oferă. Nu neglijaţi un lucru : nucile uscate sînt imediat respinse de Mariane. La Buziaş, toate veveriţele poartă un singur nume : Mariana... (D. B.)

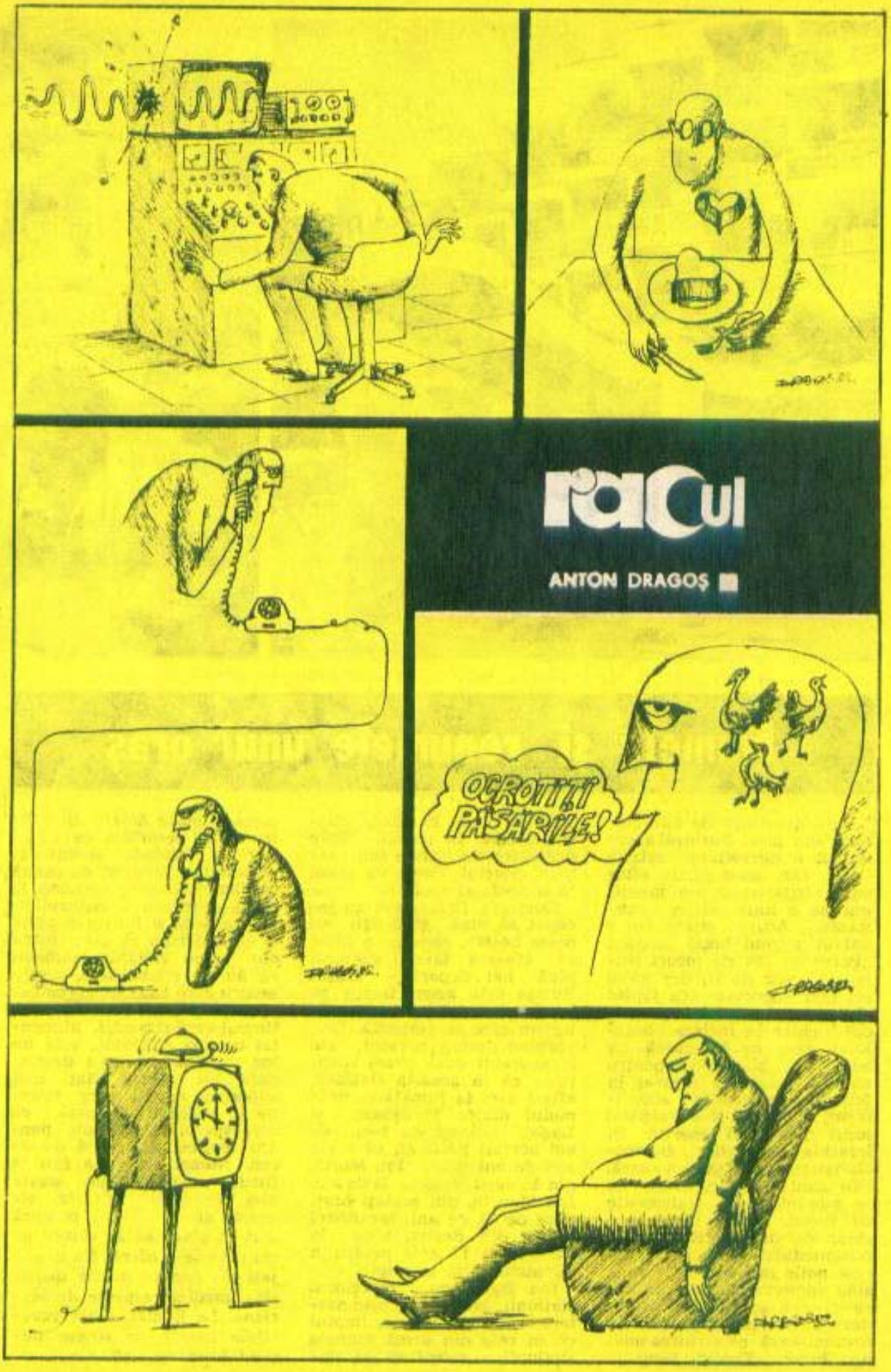
racul
ANTON DRAGOŞ
OCROTIȚI PĂSĂRILE!

Nunta în Ţara Oaşului

— ca în legendele românilor —

durează 3 zile şi 3 nopţi

Printr-un concurs fericit de împrejurări ne-a fost dat, în vremea din urmă să urmărim pe viu cîteva dintre obiceiurile străvechi ale românilor; obiceiuri şi îndeletniciri legate de muncile şi zilele cîmpului, unele mituri agrariene, altele privitoare la vînat şi păstorit, precum şi cele cu privire la nuntă şi nuntit şi, nu în ultimă instanţă, obiceiuri şi datini generate şi circumscrise în perimetrul naşterii şi-al morţii (şi ele omeneşti). Un prim aspect relevabil ar fi că vetrele noastre folclorice, tradiţional-istorice, zonele noastre de referinţă fie că este vorba de Moldova ori Ţara Maramureşului, Ţara Oaşului ori Ţara Codrului, Alba Iulia sau Bistriţa şi Năsăudul ş.a. au, fără echivoc, în ritmul, insistenţa şi persistenţa acestor bune şi strașnice tradiţii puncte de convergenţă, nodale, deşi, la drept vorbind, fiecare dintre aceste vetre şi totodată leagăn de spiritualitate au specificul lor aparte, distincte în măsura în care au comun specificul poporului român. Multe dintre aceste obiceiuri şi datini vechi-străvechi se păstrează, se conservează şi azi, nealterate de coama bulversată a vremurilor.

Obiceiul de nuntă, nunta şi nuntitul la români este un astfel de obicei vechi, parcă, de cînd e lumea. Am participat la cîteva nunţi în Ţara Oaşului. Nunta în Ţara Oaşului — ca în legendele românilor — durează trei zile şi trei nopţi! Să te ţii, frate, nu alta. Vatră de lumină şi poartă de spiritualitate pentru intrarea definitivă în istorie Ţara Oaşului mi se pare, de departe, unul dintre ţinuturile cele mai pure ale moştenirii noastre etnice şi spirituale. Şi nu spun neapărat „ţinut pur" în sens edulcorant, ci, vreau să spun că el s-a menţinut astfel deşi atîtea restrişti şi-atîtea oprelişti s-au abătut asupra acestui ţinut. Ţinut prin care strămoşii noştri daci liberi ne-au lăsat acea temeinică mărturie de credinţă datorită căreia putem spune, fără zăbavă, că da, sîntem ai acestor locuri, ai acestui sînge şi ai acestui neam şi că acest neam şi acest mult prea încercat sînge şi aceste mult prea multe jertfe de ei şi prin ei au fost sfinţite şi consfinţite pentru devenirea sigură a noastră în neam şi-n universalitate. De-aceea cutez a zice că şi prin această admirabilă oşenime ne-am găsit mai repede locul în neam şi-n istorie. Alături de ei, iată, am devenit mai mîndri în lume şi egali doar cu noi înşine şi cu nimeni altcineva.

Puţini sînt oamenii „bolnavi" de călătorie care să nu fi văzut Ţara Oaşului. Sînt locuri de o stranie şi sălbatică frumuseţe care îţi încîntă ochiul şi-ţi ascut cugetul. Creste repezi tocite de vînturi aspre şi ploi abundente. O adevărată căldare revărsată şuvoi este mîndra Ţară a Oaşului. Iar aici, ca nicăieri altundeva, acel spaţiu mioritic, acel du-te-vino de baladă se aşterne unduitor în ţinutul unde prunul şi nucul patronează în dragă voie ca nişte străjeri. Să vedeţi şi albastrul caselor, şindrila caselor vechi. Să vedeţi lemnele gospodarului tăiate milimetric şi aşezate ca atare. Să vedeţi căpiţa de fîn înălţată ca un strigăt noptatic de cucuvaie la lună. Retina tînără şi lacomă de nou reţine totul. Aşa s-a şi întîmplat că am urmărit aproape neclintit, pe parcursul a trei zile şi trei nopţi o nuntă oşenească de pomină; apoi altele. Oşencele sînt fete frumoase şi trăitoare. Localnicii le mai spun „borese" şi nu sînt prea înalte, cu ochi aprinşi luminători şi trupuri tari ca piatra şi sîni legănători. Din portul lor vei reţine iia şi marama dată peste cap în timp de sărbători. Nici flăcăii, „boresarii", nu sînt mai prejos. Uscăţivi, potrivit de înalţi şi foarte omenoşi. Poartă cămăşi lungi şi iţari, iar cînd vremea se strică ori este răcoroasă ca acum, poartă gube şi cojoace. Ei spun „Nepoa'... noroc!" şi-nchină cu horinca tare de mama focului şi-i musai şi tu să bei că altfel e bai. Bar' ca ăsta să fie răul cel mai rău de pe lume ar spune un hîtru. Că sînt iuţe la fire şi la mînie asta este cît se poate de adevărat. Dar greu îşi mai iese oşanul din minţi şi-atunci cînd îşi iese, mai ales la beţie, mîna înfrigurată caută cuţitul din şerpar. Nu cred că această violenţă este reprezentativă pentru oşeni.

Observaţi dumneavoastră dansul acela sugrumat, ropotitor. Dar ceteraşul care cîntă, cu nici o octavă mai sus ori mai jos de cum o făcuse băciucul său acum 300 de ani şi-ncă mai bine. Cetera, bătu'ar focul!, spunea cineva sau numai mi se părea. În sfîrşit, oşanul nu prea are vreme de oboseală.

La muncile cîmpului, cît trei, dar și la „gioc", cît șapte. Dumnezeule mare, cînd eu abia mai puteam sta pe picioare i-am văzut cum își dau cu horincă pe față și iar și iar cu dansul de la început, ca și cum era prima zi. Horinca pentru oșan, nu știu cum să vă spun, e ca laptele prim pentru noul născut. În a treia zi de petrecere, le vezi umbrele de sfincși dăltuiți în piatră legănîndu-se molatec și din nou țipurind cu vigoare. Limba nu se-nmoaie. Piciorul nici pe-atît. Cîtă vigoare, cerule, abia acum realizez cînd scriu aceste rînduri. Pe-nserat îi vezi pe cărările satului, bărbatul înainte și femeia în urma lui pierzîndu-se în cețurile serii, exact ca niște luminări.

Să intrăm nițel în detaliul nunții, cu bunăvoința dumneavoastră. Stegașii poartă steagurile frumos instruțate, cu care vor chema oamenii la nuntă; dar steag pe care îl vor scutura de nenumărate ori în timpul nunții, să atenționeze mulțimea sau acompaniază cetera, asigurînd ritmul. Curios din fire, (nu peste poate), am asistat și la împletitul miresei. O adevărată artă, nu alta. Părul împletit atît de fin că rivalizează cu țesătura din pînza cea mai fină. Iar cununa-pletean este] ca o superbă coadă de păuniță. Ei, asta e: flăcăii care au iubit-o cîndva pe fată, nu uită să-i dăruiască zgărzi și mărgele și alte cîte-cele „zorzoane" frumos colorate, pe care le va trece negreșit în dulcea aducere aminte. Clopul mirelui de asemeni este învăscut formidabil. Fostele lui mîndre îl împodobesc. De îndată ce va intra însă în rîndul bărbaților, se va lepăda de acele minuscule bijuterii care-i învăscuseră clopul (și poate și tinerețea). Semnul-simbol al intrării fetei în rîndul femeilor este acela prin care i se leagă un batic împăturit în patru de cunună. În tot timpul nunții mirii vor ține un colț și celălalt al unui batic roșu, ca semn, probabil, al dragostei și al legăturii trainice statornicite între ei pentru o viață.

Dar să intrăm și mai în detaliul nunții! Ne ajută și „băieții" de la creație care au înregistrat totul. Cîteva benzi de magnetofon. Trei carnețele pline doldora. Prima zi a nunții are loc la mireasă. În jurul amiezii vin stegașii după împărăteasa-împărătesei și pentru a anunța cele pregătiri de cununie. Mireasa se uită printr-un colac de grîu de an, pe fereastră, se spune că pentru a avea rod și coconi frumoși și noroc la bărbat! Apoi se ascunde, iar stegașii o caută. Sînt stropiți cu țuică între ochi pentru a le zădărnici probabil căutările. Dar tot o găsesc ei pînă la urmă și beau și se bucură și se veselesc pentru că au isprăvit treaba cu bine. Acesta e numai începutul, cînd te gîndești. Luarea rămasului bun a miresei este plin de poezie autentică, dar și de momente de haz și picanterie. Cînd stegarii glăsuiesc puternic, nu fără subînțeles: *„Măi, socăciță măi,/ Meșterul cel tare și mare/ Să hie de fața mesi/ Că mireasa s-o lăudat/ Că tot meșterit-o umblat!"*, țipurițoarele răspund, ca o contrareplică, neuitînd să-l săpunească puțin și pe mire: *„Foaie-verde lemn-arin/Mîndru-i Văstiu Bîli./ Mîndru-i gata să-l apuce/*

NUNTA ÎN ȚARA OAȘULUI

Că iube fiece prunce!. Curînd alaiul mirelui și miresei se vor întîlni în fața primăriei. Unii și la biserică. Credem că n-ar fi lipsit de interes să punctăm și alte momente esențiale din filmul desfășurării nunții, care-i asigură coloritul, specificitatea și unicitatea fără egal, poate, în țară.

Am văzut „giocul" de la ciuperca ocenească unde de regulă se face anunțarea „în bloc" la nuntă. Am văzut „roata pe sus" în care flăcăi și copilandri prinși în horă se învîrtesc și tropotesc de mama-focului. Roata se joacă și după oficierea căsătoriei. În pauzele scurte de o respirare se bea horincă. Iată, cununia s-a împlinit. Întreg alaiul se îndreaptă acum spre casa miresei. Mai înainte de-a fi păsit în odor, mirii au de trecut cîteva obstacole! Mirele și mireasa trec apoi pe sub un colac de grîu de an, pe care-l țin înalt ca o poartă o fată și un fecior. Cu mîna înfășată-n ștergări, mama miresei împrăștie peste miri și peste nuntași grîu curat din acel an, ca semn și acesta de roadă multă și ceas bun și noroc la tînăra pereche! Mirii stropesc cu apă nuntașii și sădesc un pom, care tot roadă înseamnă și care le va ține trează memoria acestor trei zile nepereche.

Interesante și autentice sînt jocurile pe melodii aparte, cum sînt „giocul" mărgelelor, al pălincii, al găinii etc. Cu țipuriturî aparte și cu text aparte, prietenele miresei joacă și „giocul" colacilor, un fel de bună cinstire și de rămas bun de la fetie. Petrecerea pornită cu atîta foc și cu atîta viitoare, stropită cu horincă și temperată cu coptături sau cu „boace" (varză umplută cu păsat de mălai) continuă astfel pînă a doua zi dimineața, cînd nunta va fi „transbordată" la mire. Ea se desfășoară cu un ceremonial asemănător. În cea de-a treia zi, ca din poveste, mirii, cu tot alaiul, vor face prima lor vizită la nași. Se putea altfel? Nunta se reia ca de la început! Printre altele, mirelui i se spune, iar el nu uită desigur asta: *Poate n-o scîrți plugul! Pînă ți-i lua beleiugul;! Ți-i pune jugul în cap,! Din fecior ți-i fa bărbat!*". Drăguțele, sărmanele de ele, i-au rămas pe toate cărările. Alta va fi viața lui de-acum. Vroiam să spun, alta va fi viața lor, dimpreună. Au devenit un singur trup și-o singură viață și-o singură ființă și-un singur gînd și-o inimă clocotitoare ce, iată, înfrigurată pentru ambii deja bate. Pentru că, vedeți dumneavoastră, patul miresei și-al mirelui au fost gătite și trebuie că tînăra familie se va pune pe treabă. Vai, vai, printre atîtea sărutări și îmbrățișări ei nu uită, nu se poate să uite că: *„Timpu-i scurt, cărare lungă! Numai la mormînt se ciuntă*". Dar mult mai nimerit ar fi ca în loc să vorbim despre cele triste ale vieții — de fapt, și moartea este firească precum nașterea — să reținem că tînăra pereche a intrat în rîndul sătenilor de treabă. Oameni la casa lor. Sigur că vor aduce cuibului lor căldura puilor, căldura coconilor, 5—6 la număr, așa cum și moșii și strămoșii lor făcuseră, de bună seamă, înmulțind astfel și păstrînd sămînța bună și neamul.

DORIN SĂLĂJAN ■

Foto : MARTIN SARCA ■

Trist cade, adesea, cortina...

Moartea este egală cu ea însăşi. Dar dacă dispariţiile din lumea filmului tulbură, poate, mai mult decît altele, dacă murmurele părerilor de rău — ca şi întrebările scormonitoare — par a se prelungi mai mult decît în urma altor despărţiri, totul se datoreşte îndelungatei, tandrei convieţuiri a spectatorului cu personajul numit actor. O adopţiune sentimentală mijloceşte transferul de omenească tristeţe, din cine ştie ce parte a globului, într-o inimă de cinefil, aflată la mii de kilometri şi care nici nu trebuie să fie din cale afară de fragilă pentru a participa la întorsăturile unui destin sau altuia. Scriitorul lasă, la plecare, cuvinte; de pe urma actorului ne rămîn imagini, mult mai bune conducătoare de iluzii, de visuri, de poveşti. Este greu de acceptat că un chip ireal cum era cel al Ingridei Bergman a fost devastat de timp şi de acel rău nelertător. Este greu de acceptat că o actriţă ca Romy Schneider a dispărut la numai 44 de ani. Existenţa vedetelor se petrece în acelaşi spaţiu uman al ineluctabilului, în care, vai, de atîtea ori îşi face loc tragedia.

Romy Schneider

„De ce trebuie, oare, să plătesc totul atît de scump?"

Părea destinată uneia dintre acele cariere ce se încheie doar odată cu preaplinul vîrstei. Toţi credeam că Romy Schneider mai are de străbătut un lung drum cu filmul, că va fi, cîndva, ceea ce este astăzi Simone Signoret pentru cinematograful francez, marea lui doamnă. Convingerea îşi avea rădăcinile nu numai în ascendenţa biografică (Romy a fost fiica actorilor austrieci Magda Schneider şi Wolf Albach Retty şi nepoata Rosei Retty care la 84 de ani juca în „Bătrîna doamnă nedemnă", la 100 de ani îşi scria memoriile şi pe care moartea a învins-o în timp ce se pregătea să-şi sărbătorească cea de-a 106-a aniversare), în conştiinţa unei vitalităţi biologice, ci, în primul rînd, în datele personalităţii sale artistice. Aparţinea acelei familii de actriţe asupra cărora timpul nu poate opera, răvăşitor, a căror frumuseţe cîştiga cu vremea, cu adaosul de înţelepciune, de cultură a sufletului şi a minţii. Probabil că de la Ingrid Bergman încoace ecranul european nu a cunoscut un alt chip care să răspîndească atîta ocrotitoare lumină, atîta senină încredere în partea de izbîndă a „lucrurilor vieţii" (dealtfel, unul din filmele ce i-au marcat cariera se numeşte chiar „Lucrurile vieţii", de Claude Sautet). Filmografia anilor de aur ai actriţei, cei de după 1968, nu cunoaşte, tocmai de aceea, furtunoase poveşti de dragoste, anecdotici palpitante, ci demnitatea unor existenţe în care şi binele şi răul sînt trăite pînă la capăt: „Cezar şi Rozalia", „Bătrîna puşcă", „Clar de femeie". În semn de omagiu pentru talentul în plină înflorire al actriţei, în 1972, marele Luchino Visconti îi oferă rolul Elisabetei de Bavaria în „Ludwig". Acelaşi rol cu care, în 1955, Romy Schneider, în vîrstă de 18 ani, avea să se lanseze spectaculos, filmul-operetă al lui Ernst Marischke „Sissi" fiind unul din răsunătoarele succese sentimentale ale timpului. Aşa se face că, în 1957, cînd Pierre Gaspard-Huit o invită la Paris pentru a juca în „Christine", partenerul ei, obligat prin contract să întîmpine vedeta străină la aeroport, să-i înmîneze flori, era intimidat de numele actriţei care încasa deja 100 milioane de franci (vechi) pe film şi semnase dedicaţii pe 360 000 de fotografii, într-un singur an! „Cine e băiatul ăsta"? şi-a întrebat Romy mama, la coborîrea din avion. „Probabil că Alain Delon, partenerul tău", i-a răspuns Magda Schneider. În 1957, înaintea numelui Delon mai era loc pentru „probabil"! Cunoştinţa celor doi avea să fie începutul unei iubiri care, pînă în 1963, anul despărţirii, a fost unul dintre subiectele preferate ale presei. Ceea ce nu avea să bănuiască gazetarii, şi poate nimeni, a fost prietenia de o viaţă dintre foştii „logodnici ai lumii", prietenie ce a supravieţuit tuturor avatarurilor. Practic, după despărţirea de Delon, cariera actriţei, întoarsă în patrie, intrase într-un con de umbră, deşi avea la activ un film de Visconti (episodul „Il lavoro" din „Boccacio '70), deşi apăruse şi pe scenă sub oblăduirea lui. Părea mulţumită cu

retragerea într-o căsătorie cu regizorul german Harry Meyen, tatăl copilului ei, David. Dar în 1968, la propunerea lui Alain Delon, regizorul Jacques Derray o solicită pentru filmul „Piscina", cu Delon și Ronet. Pelicula marchează începutul relansării actriței, întemeierea „carierei ei franceze", luarea de la capăt. Din nefericire, dacă ascensiunea ei profesională nu a cunoscut, de acum încolo, amărăciunea vreunui eșec — din această perioadă datează filmele realizate cu Sautet, Losey, Enrico, Preminger), viața ei personală va fi o continuă, dramatică „luare de la capăt. „De ce trebuie, vai, să plătesc totul atît de scump? se întreba actrița, cu puțin timp înaintea morții. Nu sînt făcută pentru a fi fericită. Îmi plătesc foarte scump succesul".

„Era atît de curajoasă, scrie Dominique Eudes: a pus atîta inimă pentru a trece peste toate, s-a împotrivit atît de mult destinului, încît, pînă la urmă, inima i-a cedat". În 1975 divorțează de Meyen și, pentru a-și păstra băiatul, cedează tatălui (care avea să se sinucidă peste patru ani) jumătate din averea ei. Se recăsătorește cu secretarul ei particular, Daniel Biasini, și dă naștere unei fetițe, în 1977. Sarah Magdalena, anunță un anotimp liniștit al vieții. Nu avea să fie așa. Un nou divorț, o gravă boală renală, o operație dificilă și, în 1981 — tragedia pierderii, într-un accident stupid, a băiatului, în vîrstă de 14 ani. Lovitura este năpraznică, Romy își mută durerea din loc în loc, ca un animal hăituit (a schimbat 28 de adrese, după moartea copilului). Va izbuti să iasă, dreaptă, din această cumplită încercare? Prietenii o sfătuiesc să se arunce, cu ultimele puteri, în muncă. Ceea ce și face. Citește un roman de Kessel și-i propune regizorului Jacques Rouffio să realizeze filmul „Pasagera din Sans-Souci", pe care îl dedică „lui David și tatălui său". Așa cum aveau să spună comentatorii, „Romy a cîștigat primul pa-

rîu și va continua să se bată". Îi cere coaforului său să-i schimbe pieptănătura, „să-i facă un nou chip", pentru o nouă viață, acceptă să pozeze fotografului american Arthur Elgost pentru „Vogue" și se pregătește pentru un nou film cu Alain Delon. „Îmi rămîne revolta împotriva nenorocirii și ea îmi va rămîne toată viața", mărturisea actrița în ultimul ei interviu. Acest „toată viața" avea să însemne cîteva luni. Obosită de atîta luptă cu disperarea, inima nu a mai ascultat-o. A murit — „de curaj", cum frumos spunea cineva — în noaptea de 29 spre 30 mai, în camera ei, ascultînd muzică și, se pare, desenînd pentru micuța Sarah.

Zoltan Latinovits

Dincolo de glorie — neliniștea.

Spre deosebire de Romy Schneider, cel care a fost, timp de ani buni, actorul „numărul unu" al filmului și teatrului maghiar, Zoltan Latinovits nu a mai avut puterea luptei de fiecare zi cu propriile-i întrebări, cu propria-i neliniște. Cine nu cunoaște demonii care rod ființa unui actor adevărat poate să considere cariera lui Latinovits protejată de toate vînturile prielnice succesului. Frumos, cultivat, spiritual, admis în cele mai distinse cercuri intelectuale, permițîndu-și luxul unor spectaculoase certuri cu presa, Zoltan Latinovits a fost un răsfățat al scenei și al ecranului, cărora, la rîndul său, actorul le-a dăruit personaje memorabile: în „Hamlet" și în „Romeo și Julieta", în „Electra" lui O'Neill și „Accident la Vichy" de Arthur Miller, în „Maria și magicianul" (adaptare poloneză după Thomas Mann), în „Henric al IV-lea" al lui Pirandello și în „Unchiul Vania" de Cehov. O forță tragică împinsă pînă la paroxism, un joc nervos, ca o exorcizare a unui rău aumai de el stăpînit, dublate, paradoxal, de un simț al umorului, al autoironie. Așa l-au

cunoscut și spectatorii noștri în filmele „Călătorie în jurul craniului meu" — pentru care a primit premiul de interpretare la „San Sebastian", „Alfa-Romeo și Julieta", „Zile reci", „Cantata", „Flăcăi sărmani", „Liniște și strigăt" (ultimele trei realizate în regia lui Miklos Jancso).

Extrem de popular și de îndrăgit, considerat unul dintre așii lumii intelectuale budapestane a anilor '60, își alege în ultima parte a vieții un rol premonitoriu: cel din „Sindbad", o remarcabilă creație cinematografică a regizorului Zoltan Huszarik. „Erou al obsesiilor, al strîngerilor de inimă și al nostalgiei", Latinovits a izbutit, în acest rol complex, performanța dificilă de a sugera — vor spune comentatorii — „durerea tragică a contemplării inactive și, în același timp, demnitatea umană". Spun premonitoriu pentru că, în continuă dispută cu el însuși, nemulțumit de propria sa imagine, actorul într-o criză de disperare, își pune capăt zilelor, aruncîndu-se înaintea unui tren. Avea 47 de ani, mult mai multe roluri decît numărul anilor și, probabil, o taină pe care nici prietenii lui, poeții care i-au dedicat versuri, nu au izbutit să o priceapă.

Grace Kelly

A-ți face cît mai bine meseria. Inclusiv pe cea de prințesă.

Și rolul ei părea de viață lungă: rolul de prințesă de Monaco pe care și l-a asumat în deplină libertate a despărțirii de cinematograf, cu 26 de ani în urmă. Deși a refuzat cu obstinație (și cu inteligență, am spune noi) să se întoarcă pe platouri, să se expună confruntărilor riscante și pentru meseria de

actriță și pentru cea de prințesă, rămăsese una dintre vedetele ultimilor 25 de ani datorită imaginii „de film" pe care familia princiară o oferea lumii și, cu deosebire, presei ilustrate: stăpîni peste o fîșie de pămînt și o mînă de oameni, Rainier și Grace de Monaco, înconjurați de cei trei copii ai lor, păreau întruchiparea idilică a unei existențe neatinse de furtunile vremii noastre, a seninătății și armoniei. Singura grijă ar fi fost permanența surîsului. „Pentru unii s-ar putea să fie anacronic, spunea chiar Grace — dar asta este". Și cînd te gîndești că actrița devenită suverană avea în spate o filmografie din care lipseau poveștile de groază hitchcockiene („Crima era aproape perfectă", „Fereastra dinspre curte" „Goana după hoț"). Născută la 12 noiembrie 1929, la Philadelphia, dintr-o foarte înstărită familie irlandeză, Grace a debutat „în forță", cum se spune. La 11 ani trecuse deja pe la Old Academy Players Theatre. După absolvirea cursurilor Academiei de teatru din New York, joacă pe Brodway și debutează în cinematografie cu filmul „Ora 14". „Trenul va fluiera de trei ori" (cu Gary Cooper) și „Mogambo" (cu Clark Gable) o înscriu în rîndul vedetelor, pentru ultimul dobîndind, în 1953, un „Oscar". Prestigioasei distincții i se va adăuga, după un an, titlul de „cea mai bună actriță a anului" acordat de critica new-yorkeză pentru „The country girl" („Fata de la țară") de George Seaton. Cîteva dintre filmele ei sînt ceea ce se cheamă „filme de Cinematecă", își au locul lor în capitolele dedicate unui gen sau altuia dar, luîndu-și distanța bunului simț, Grace de Monaco declara, nu de mult, cunoscutului ziarist Pierre Salinger: „Nu cred că am avut o adevărată carieră în cinematograf pentru ca lumea să-și amintească de mine. Am avut întotdeauna mult noroc și am iubit mult această meserie, dar, ca actriță, nu am mers „pînă la capăt". Mi-ar place ca oamenii să-și aducă aminte de mine ca de cineva care a dus o viață dreaptă și care a încercat să dăruiască ceva altora... Sper că ai mei, copiii și nepoții, nu mă vor uita. Aș dori să-și amintească de mine ca de un om simplu care s-a străduit să-și facă meseria de prințesă cît a putut de bine".

Dînd deplină crezare, în această privință, relatărilor presei, se pare că într-adevăr Grace de Monaco, s-a descurcat de minune, cu tact, inteligență și grație, fiind o mamă desăvîrșită, o discretă protectoare a artelor (Festivalul de televiziune, Festivalul circului) și, în general, izbutind, prin întreaga ei prezență — ce nu mai avea nimic din „blonda glacială" a lui Hitchcock — să întrețină, pe acea bucățică de pămînt dintre Franța și Italia, iluzia zilei senine 13 septembrie al acestui an... Tradiția familiei princiare cerea, printre altele, să-și petreacă ultimele săptămîni de vară începînd de la mijlocul lui august, la „Roc-Agel", proprietate aflată în granița franceză, la 900 m altitudine. O oază de verdeață, cu climă dulce, un loc drag inimii prințesei care, totuși, mărturisea unui prieten: „ador casa aceasta, dar aș dori să o vînd; drumul este foarte periculos și mi-e teamă că, într-o zi, unul dintre copii

să nu facă un accident". În dimineața nenorocului, prințul Rainier și fiul lui, Albert, au plecat, cu o mașină de la Roc-Agel, urmînd ca Grace, împreună cu Stephanie, fiica cea mică, în vîrstă de 17 ani, să călătorească singure, cu un puternic Rover 3 500 (20 C.P., 8 cilindri etc.). „Coborîți cu șoferul"? a întrebat Rainier. „Nu, avem prea multe bagaje. Pe curînd, plecăm imediat". Acesta a fost ultimul schimb de cuvinte. Reporterii aveau să reconstituie, apoi, „secundă cu secundă", autopsia accidentului. Au plecat la ora 9,30. Primele viraje dificile au fost trecute cu bine; la 9,48 jandarmul din localitatea La Turbie recunoaște mașina și, cum va declara mai tîrziu, pe prințesă, la volan. Grace cunoștea perfect traseul, cei 9 km cît mai erau pînă la Monaco, cu cele trei ultime viraje periculoase. Șoferul unui camion, Yves Raimondo, care urmărea Roverul de trei minute, avea să depună mărturie asupra mersului mașinii din față: comportare normală la o primă curbă, mai ușoară decît altele, încetinire firească la primul viraj „strîns", accelerare ușoară, trecerea celei de a doua „agrafe" și, la două sute de metri de ultimul viraj, automobilul începe să zigzagheze. „Parcă ar fi fost o greșeală de atenție. Claxonez — spune Raimondo — Roverul se redresează, rulează din nou drept, vreo 80 de metri, mereu drept și atunci nu mai înțeleg nimic. Se apropie virajul, viteza nu este încetinită, luminile din spate nu se aprind... am impresia că mașina merge din ce în ce mai repede. Este prea tîrziu... Reportajul îl continuă horticultorul Sesto Sequio: „Din cauza zgomotului, am crezut la început că este vorba de un accident de avion. Apoi am văzut mașina lovindu-se de copaci și făcînd tumbe" (s-a prăbușit de la 38 de metri). Stephanie, extrasă din mașină merge pe propriile-i picioare. Grace, ajunsă pe scaunele din spate, zace fără cunoștință. În zece minute sosesc jandarmii, la ora 10,25 o primă ambulanță o transportă pe fiică iar o a doua, alergînd în urletul sirenelor, trece porțile spitalului „Prințesa-Grace" la ora 10,45, depunînd pe mamă în camera 112, pentru primele examene iar peste o jumătate de oră direct în sala de reanimare. Primul buletin medical înfățișat prințului Rainier și fiului Albert și dat publicității nu sună foarte îngrijorător. Profesorul Châtelin a constatat „gravă fractură a femurului drept, fractură de coaste și de claviculă, diverse traumatisme". Dar cum Grace nu-și redobîndește cunoștința, este chemat profesorul Jean Dulpy, șeful serviciului de neurologie al Centrului spitalicesc din Nisa. Acesta acceptă să se ocupe de bolnavă, cu „condiția expresă de a i se da carte albă, ca și cum ar avea de-a face cu un pacient oarecare". Examenul creierului denunță catastrofa: două leziuni cerebrale, independente una de alta, între care una profundă, provocase o hemoragie intradurală. Practic, nu mai era nimic de făcut. Totul era o chestiune de ore. Declarațiile de mai tîrziu ale Stephaniei, potrivit căreia Grace a acuzat, la un moment dat, fiind la volan, dureri de cap, și, apoi, o pierdere a vederii — ceea ce a dus la scăparea controlului mașinii, indicau momentul unei comoții cerebrale.

În dimineața zilei de 14 septembrie prințesa a intrat în comă profundă, aparenta supraviețuire datorîndu-se conectării la aparatura de respirație artificială. În fața sfîrșitului iminent, după consultarea cu copiii, prințul Rainier al III-lea a ordonat el însuși oprirea asistenței terapuetice. Începînd de la ora 10, pentru toată lumea din spital, prințesa Grace murise dar comunicatele oficiale vor situa decesul la orele 22,30. O ultimă supunere în fața unui protocol căruia fosta actriță hollywoodiană i-a făcut față, timp de 26 de ani, cu un surîs întrat, de acum, în legendă.

MAGDA MIHAILESCU ■

RĂSFIRATE

ORIZONTAL: 1) Opera se este pusă în slujba artei. 2) Baze de pornire în orice direcție. 3) Apă cenușie mînată de forța naturii — Documentar de înaltă specialitate. 4) Ținute cît mai departe de urechile fumii — Directive stabilite pe parcurs. 5) Uitată la soare, păcălită zdravăn — Permis de intrare. 6) Imaginați-vă că-i vorba de imagine. 7) Față de masă. 8) Primul la masă! — Fire mai aparte — Lemn de sprijin. 9) Local unde se golesc cupele una după alta. 10) Foarte aproape de străzi — Lopătari care migrează spre nord.

VERTICAL: 1) Concurentă la disc. 2) Mai presus decît orice, pentru cei care țin la ea — Formă veche de corespondență. 3) Cosiță galben-pal! — Pe prima linie, a doua de fapt. 4) Pentru puțin! — Ansamblu pentru suflători — Se împlinesc cu timpul. 5) Dau de furcă (dim.) — Evidențiată în producție. 6) Bătut la table — Manifestări prilejuind grațiilor să-și etaleze grațiile. 7) Învelitori de fluiere... la munte — Prinse în șold! 8) Chemare oficială. 9) Ca niște foi lărgite la poale — Fără nici o grabă. 10) Înscrisuri ce se cer respectate întocmai — Un deliciu de pasăre cîntătoare.

Dicționar: OVATE.

DIONISIE GEORGESCU ■
București

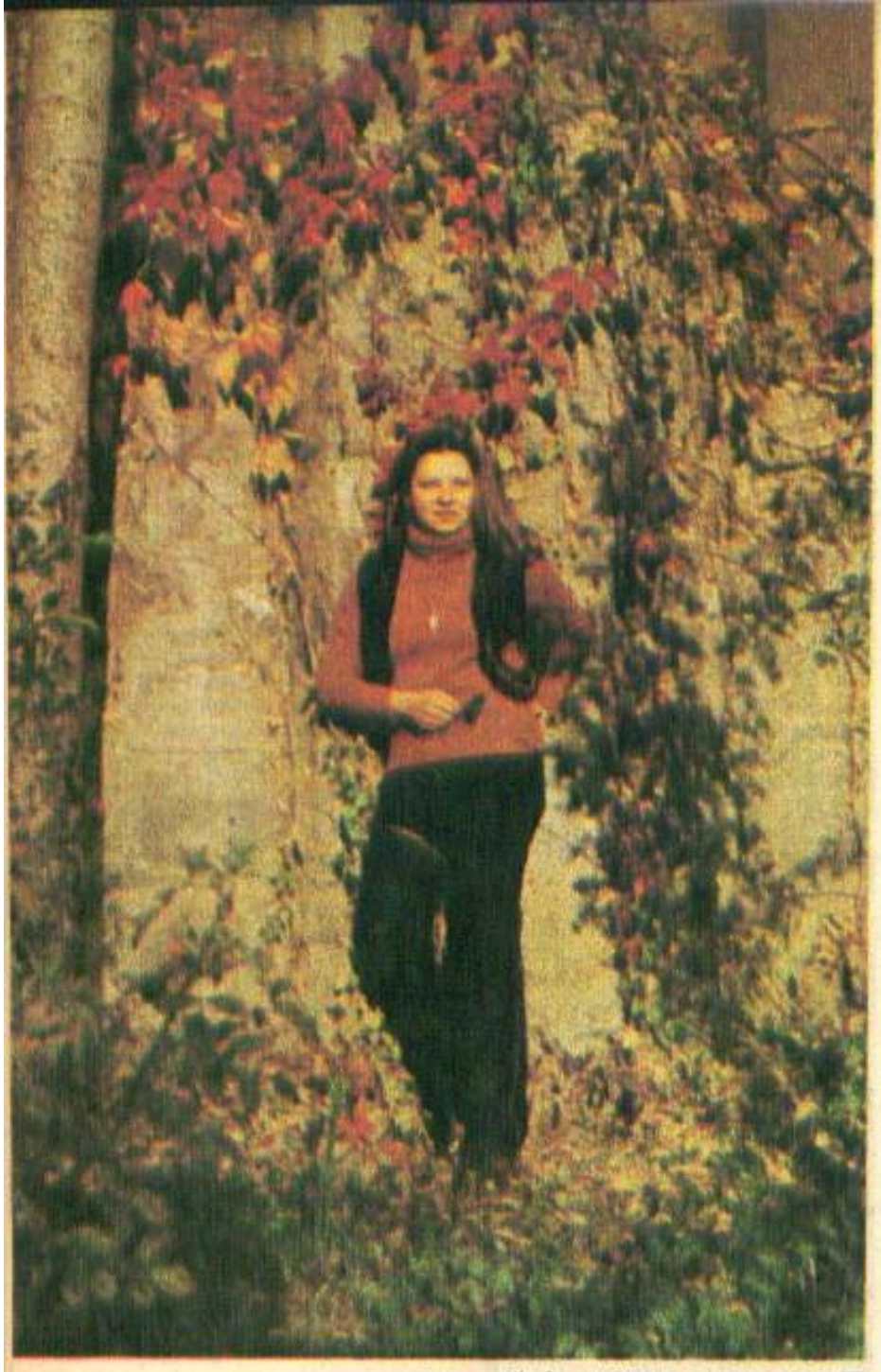

Fotografii de VICTOR RĂDULESCU ■

Mariana Mihuț

Personajele Marianei Mihuț sînt contradictorii. Actrița este, de fapt, un permanent contrast. Am văzut-o pentru prima oară în *Cum vă place* de Shakespeare la încheierea anilor de studenție, într-un rol exploziv, de o robustețe percutantă și o candoare frustă. Juca alături de alte două actrițe care s-au dovedit prin timp demne de orice scenă a lumii: Valeria Seciu și Rodica Mandache. Am urmărit-o apoi în *Meșterul Manole* de Blaga, în *Pigmalion* de Shaw, în *Scrisoarea pierdută* de I. L. Caragiale, în *Revizorul* de Gogol, în *Lungul drum al zilei către noapte* de O' Neill, în *Cei patru Beatles* de Poliakof, în *Mormîntul călărețului avar* de D. R. Popescu etc. În toate aceste spectacole, în care nu s-a repetat niciodată pe sine, ea a rămas aceeași doar prin datele biologice pentru că s-a transformat în fiecare rol cu o putere de investigație și studiu de caracter demn de un tratat de psihologie și de o estetică a travestiurilor.

O caracterizează o mare putere de sugestie, de concentrare pînă la esență, o abordare perpendiculară a personajelor, ca și cum ar escalada Everestul pe versantul cel mai abrupt. Ea știe întotdeauna exact ce reprezintă personajul său în economia unui spectacol și nu-și face loc cu coatele în scenă călcînd în picioare umbrele partenerilor din nevoia de a se exclama pe sine cu orice preț. Se poate spune că Mariana Mihuț își asumă personajele ca pe propriul ei destin. Ea dă sens în scenă pînă și lucrurilor pe care le atinge cu ochii. Tăcerile ei au semnificație și rezonanță. În intervalul dintre replicile ei se aud bătăile noastre de inimă, ca spectatori. Un gest al ei poate să ne taie respirația. Își asumă arta ca pe un mesaj. Ea pare întruchiparea sincerității verticale, a neînduplecării, a luptei pentru adevăr, împotriva ambiguității și duplicității. Arta ei nu este doar un decalc al vieții, ci o confruntare permanentă cu viața. Starea ei cea mai firească pe scenă e aceea de neliniște ofensivă, atmosfera din jurul ei este de furtună sau de carusel sau care se învîrte între un strigăt și un hohot de rîs. Forța de șoc a aparițiilor sale în scenă este aceea a unei descărcări electrice.

ADRIAN DOHOTARU ■

2 STELE ALE SCENELOR DIN ROMÂNIA

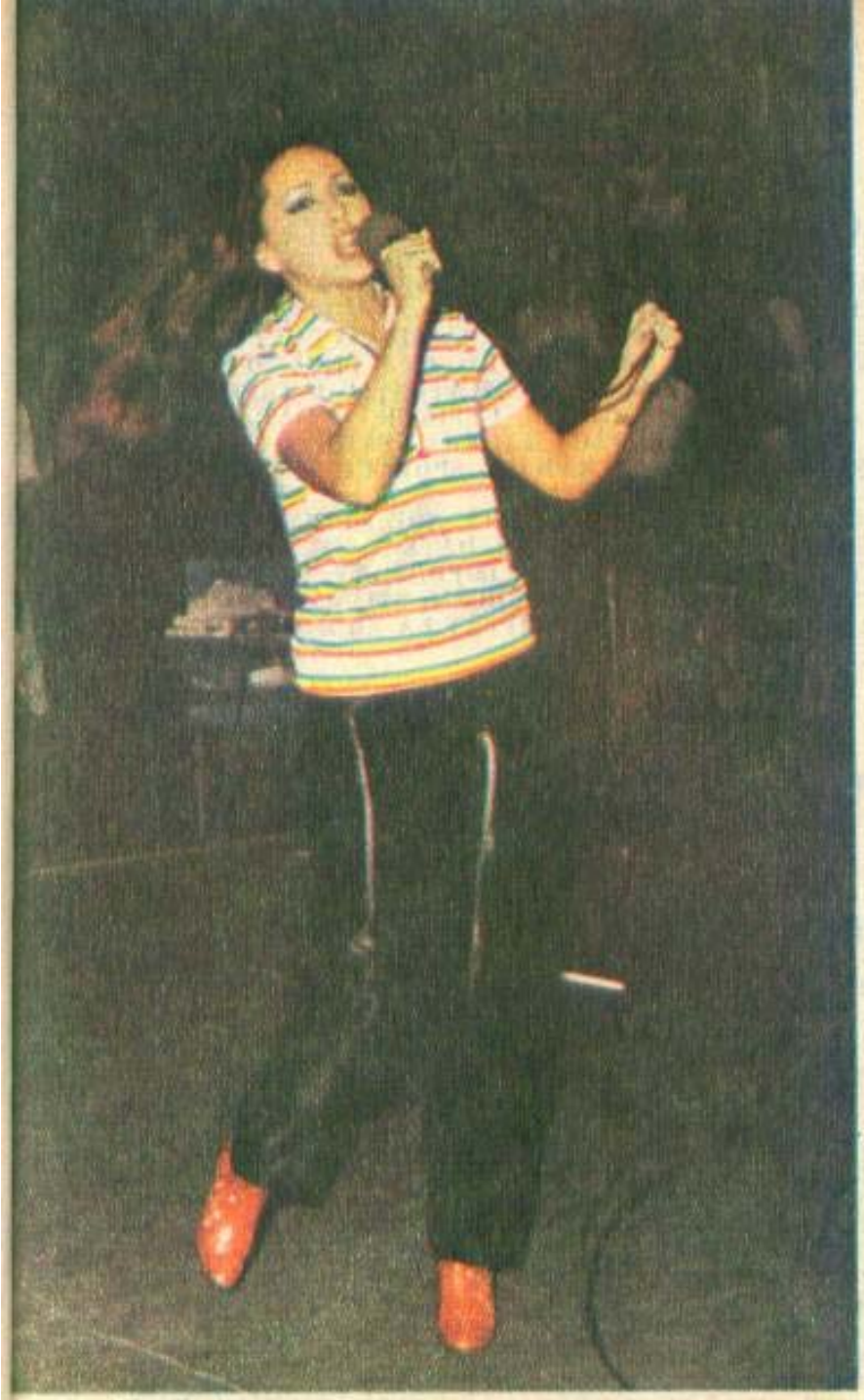

Ádám Erzsebet

Ádám Erzsebet a jucat intr-o seamă de roluri pe scena Teatrului Naţional din Tîrgu Mureş unde a fost repartizată imediat după absolvirea Institutului de teatru Szentgyörgy Istvan. **A fost apoi distribuită în cîteva filme româneşti şi străine unde a făcut o bună impresie. Dar ea este mai mult decît o actriţă. Ea reprezintă, singură, un teatru mobil, un teatru în continuă expansiune ca repertoriu şi ca itinerar pe mapamond. Este una din puţinele actriţe din** lume care a străbătut cîteva continente, printre care Europa, America şi Australia, cu un recital de autor compus din monodrame scrise sau adaptate pentru ea de către soţul său, scriitorul Hajdu Győző. Astfel încît, îşi este singură impresar, regizor de culise, maistru de lumini, sufleor, machior, recuziter, scenograf dar în primul rînd actor răsfrînt în nenumărate ipostaze, interpretînd mai multe roluri într-un singur spectacol, multiplicîndu-se incredibil în mai multe destine decît îşi poate cineva imagina la nivelul scenei. Mobilitatea sa este de-a dreptul uimitoare. Expresivitatea sa e şocantă. Transformarea sa de la o clipă într-alta, dintr-un personaj într-al tul, reprezintă expresia unui talent excepţional şi a unui studiu de caligramă.

Recitalurile sale, monodrama sa compuse fie pe texte clasice maghiare sau secuieşti din Transilvania, fie din colaje de versuri din József Attila, Ady Endre, Eminescu, Beniuc, Arany Janos, Jebeleanu, Sorescu etc., fie pe culegeri din folclor de o rară frumuseţe şi originalitate, reprezintă nu numai un act artistic în sensul cronicii dramatice ci şi un act de cultură. În spatele actriţei, cînd apare pe scenă, se află o întreagă bibliotecă şi lucrul acesta se simte din sensul pe care îl dă fiecărei metafore, din subtilităţile fiecărei idei emise prin interpretare. Ádám Erzsebet nu e o simplă recitatoare, ea este în sine un spectacol complet în care se vorbeşte elevat, se cîntă şi se dansează, se tace profund, meditativ şi se exclamă tezele fundamentale ale existenţei. Puterea ei de sugestie, de metamorfozare prin mijloace simple, fără complicate efecte de scenă, talentul ei extraordinar de a crea atmosferă în sala de spectacol şi de a comunica cu publicul de pretutindeni, dintr-un sat de pe valea Mureşului sau dintr-o sală din Paris, New York şi Melbourne ca şi cum între toţi oamenii de pe pămînt ar exista o trăsătură de unire indiferent de diferenţele de limbă, de mentalitate, o fac cunoscută ca pe o actriţă a lumii în stare să poarte pretutindeni un mesaj de pace şi de înţelegere între oameni dincolo de orice prejudecăţi. O mare actriţă a scenei din România!

ADRIAN DOHOTARU ■

2 STELE ALE SCENELOR DIN ROMÂNIA

ADUCÎND PENTRU PRIMA DATĂ 24 DE ECHIPE LA START (O FORMULĂ CONTROVERSATĂ, DAR RĂMASĂ ÎN VIGOARE), CAMPIONATUL MONDIAL DE FOTBAL EDIŢIA 1982 A FOST, ÎN MOD FIRESC, ŞI CEL MAI LUNG. ÎNTRE FLUIERUL DE ÎNCEPUT AL ARBITRULUI CEHOSLOVAC HRISTOV (BELGIA—ARGENTINA 1—0, BARCELONA, 13 IUNIE) ŞI CEL DE SFÎRŞIT, DATORAT BRAZILIANULUI COELHO (ITALIA—R.F.G. 3—1, MADRID, 11 IULIE), A TRECUT APROAPE O LUNĂ. O LUNĂ, MAI EXACT 29 DE ZILE, ÎN CARE FOTBALUL A CAPTAT ATENŢIA ÎNTREGULUI GLOB, STÎRNIND PATIMI, PROVOCÎND BUCURII ŞI, DESIGUR, AMĂRĂCIUNI, JOCUL CU BALONUL ROTUND DEMONSTRÎND, DACĂ MAI ERA NEVOIE ŞI O FACĂ, LUCRURILE FIIND ŞTIUTE ŞI ACCEPTATE, CĂ RĂMÎNE SPORTUL NUMĂRUL 1 AL CONTEMPORANEITĂŢII.

E O ÎNTREPRINDERE GREA, VEŢI FI DE ACORD CU NOI, SĂ SINTETIZEZI ÎN CÎTEVA PAGINI ISTORIA PLINĂ DE CULOARE ŞI DE DATE A UNUI CAMPIONAT MONDIAL. FIIND ÎNSĂ VORBA DESPRE CEL MAI IMPORTANT EVENIMENT SPORTIV AL ANULUI CE STĂ SĂ SE ÎNCHEIE, SĂ ÎNCERCĂM, STIMAŢI CITITORI, SĂ NE ADUCEM ÎMPREUNĂ AMINTE DE CE S-A ÎNTÎMPLAT LA EL MUNDIAL '82.

O poveste cu

Primele meciuri, primele surprize

Mai întîi au fost, se ştie, grupele şi ele au adus cele dintîi surprize, chiar partida inaugurală, Belgia-Argentina, consemnînd o neaşteptată victorie a „diavolilor roşii" în faţa campionilor mondiali en titre. „Bara" lui Maradona (azi la Barcelona) n-a putut egala golul lui Vanderbergh şi echipa lui Menotti a trebuit să se recunoască învinsă, aminindu-şi speranţele pentru mai tîrziu.

Să vedem însă ce s-a întîmplat în această primă fază a Mundialului '82.

Seria 1

Italia-Polonia 0-0; Peru-Camerun 0-0; Italia - Peru 1-1 (Conti şi Collovati, autogol); Polonia-Camerun 0-0; Polonia-Peru 5-1 (Smolarek, Lato, Boniek, Buncol, Ciolek, respectiv La Rosa); Italia-Camerun 1-1 (Graziani, I'Bida).

S-au calificat Polonia şi Italia, ultima însă la egalitate de puncte (3) cu Camerun, ambele avînd golaveraj 0 (2-2 şi respectiv, 1-1), rămînerea în cursă a squadrei azzurra datorîndu-se doar numărului mai mare de goluri înscrise! Dacă Polonia a convins, contraatacurile purtate de Boniek (azi jucător la Juventus) anunţînd de pe acum o pretendentă la podiumul de premiere, în schimb Italia a dezamăgit. Presa peninsulară, nici pînă atunci prea „amabilă" cu selecţionerul Enzo Bearzot, n-a scăpat prilejul, cerînd capul unui „antrenor anapoda" („La Gazzetta delli Sport"). Reintrat după 2 ani de suspendare, Paolo Rossi a început Mundialul cu stîngul şi aceeaşi presă n-a conţinut să-l ia la rost pe Bearzot: de ce Rossi şi nu Dossena?! Bearzot însă a rămas imperturbabil şi, după, cum se va vedea, bine a făcut.

Seria 2

R.F.G.-Algeria 1-2 (Rummenigge, respectiv Madjer şi Belloumi); Austria-Chile 1-0 (Schachner); R.F.G.-Chile 4-1 (Rummenigge 3, Reinders, Moscoso); Algeria-Austria 0-2 (Schachner, Krankl); Algeria-Chile 3-2 (Assad 2, Bensaoula, respectiv Neira din 11 m şi Letelier); R.F.G.-Austria 1-0 (Hrubesch).

Trei formaţii (R.F.G., Austria, Algeria) au acumulat cîte 4 puncte, dar de calificat s-au calificat primele două, meciul direct dintre ele, ultimul în grupă, fiind calificat drept o „farsă" (algerienii au şi depus un protest energic la F.I.F.A.), el încheindu-se cu un rezultat convenabil celor două părţi. Iată ce scria pe această temă trimisul la Gijon al Agenţiei „France Presse": „Austriecii şi vest-germanii au făcut, vineri, un prost serviciu sportului în general şi fotbalului în special, sacrificînd total calitatea jocului". Oricum, dincolo de acest (singur) rezultat trucat, Algeria a lăsat o impresie deosebită şi mulţi specialişti au regretat ieşirea din competiţie a unei formaţii care a adus, pe scena Mundialului '82, fantezie şi prospeţime. Între aceştia, selecţionerul francez Hidalgo: „Păcat că algerienii n-au crezut în steaua lor". Cu Rummenigge accidentat, echipa lui Jupp Derwall n-a arătat mare lucru, iar Aus-

146 de goluri

tria, cu un Pezzey obosit şi cu un Krankl comod, s-a calificat mai degrabă norocos.

Seria 3

Belgia - Argentina 1-0; (Vanderbergh); Ungaria-El Salvador 10-1 (Nyilasi 2, Fazekas 2, Kiss 8, Poloskei, Toth, Szentes, Ramires Zapata); Argentina-Ungaria 4-1 (Maradona 2, Bertoni, Ardiles, Poloskei); Belgia-El Salvador 1-0 (Coeck); Belgia-Ungaria 1-1 (Czerniatynski, Varga); Argentina-El Salvador 2-0 (Passarella din 11 m, Bertoni).

Belgia (5 p) şi Argentina (4 p) şi-au cîştigat dreptul de a merge mai departe, dar sud-americanii n-au strălucit, toţi cei prezenţi în Spania lămurindu-se, încă din această fază, că cele 11 (dacă nu 14-15) vedete ale lui Menotti nu sînt capabile să alcătuiască o echipă solidă. Mereu „vînat", soarta lui Pele la mondialele din 1962 şi 1966, starul Maradona (al cărui transfer pentru Europa tocmai fusese perfectat) n-a găsit resurse să reziste, iar Kempes şi Bertoni, dar mai ales primul, au jucat parcă spre a face act de prezenţă! Poate că soarta Belgiei ar fi fost alta dacă titularii Pfaff (în prezent în poarta lui Bayern München) şi Gerets (căpitanul echipei) nu s-ar fi accidentat, devenind indisponibili pînă la sfîrşitul competiţiei.

Seria 4

Anglia-Franţa 3-1 (Robson 2, Mariner, respectiv Soler); Cehoslovacia-Kuweit 1-1 (Panenka din 11 m, Al Dakhil); Anglia-Cehoslovacia 2-0 (Francis, Barmos autogol); Franţa-Kuweit 4-1 (Genghini, Platini, Six, Bossis, Al Buluoshi); Franţa-Cehoslovacia 1-1 (Six, Panenka din 11 m); Anglia-Kuweit 1-0 (Francis).

O mare dezamăgire, Cehoslovacia (care n-a marcat decît din 11 metri), o mare revelaţie, Kuweit. O serie care a făcut victime şi în rîndul arbitrilor, Dwomoh (Ghana) şi Stupar (U.R.S.S.) fiind suspendaţi după greşelile din partidele Cehoslovacia-Kuweit (11 metri imaginar pentru prima formaţie şi, respectiv, Franţa-Kuweit (anularea unui gol al francezilor după ce, iniţial, acesta fusese validat; cu acea ocazie s-a consumat şi unul dintre cele mai pitoreşti momente ale Mundialului '82, preşedintele federaţiei kuweitiene, şeicul Fahd, coborînd din tribună spre a parlamenta cu arbitrul Stupar! O declaraţie ulterioară a şeicului, „F.I.F.A e mai rea ca mafia", a provocat multe discuţii, dar pînă la urmă conflictul s-a aplanat). Maximum de puncte pentru Anglia lui Ron Greenwood (ajunsă, reamintim, după destule emoţii în Spania) şi vot de încredere pentru „cocoşul galic", a cărui linie de mijloc, Giresse, Genghini, Platini, Soler, Tigana, va avea un cuvînt greu de spus.

Seria 5

Spania-Honduras 1-1 (Lopez Ufarte din 11 m, Zelaya); Iugoslavia-Irlanda de Nord 0-0; Spania-Iugoslavia 2-1 (Juanito din 11 m, Stoikovici autogol, respectiv Gudelj); Irlanda de Nord-Honduras 1-1 (Armstrong, Laing); Iugoslavia-Honduras 1-0 (Petrovici din 11 m); Spania-

Peste 90 de minute, Italia va deveni campioană a lumii, învingînd cu 3—1 echipa R.F.G. Squadra azzurra a început finala în următoarea alcătuire (sus, de la stînga) : Dino Zoff (40 de ani), Francisco Graziani (29), Giuseppe Bergomi (19), Gaetano Scirea (29), Fulvio Collovati (25), Claudio Gentile (29) ; jos : Bruno Conti (27), Paolo Rossi (25), Gabriele Oriali (30), Antonio Cabrini (25), Marco Tardelli (28). Lipsesc din fotografie Giancarlo Antognoni (28), Gianpiero Marini (31), Alessandro Altobelli (27) şi Franco Causio (33).

Irlanda de Nord 0-1 (Armstrong).

Grupa cea mai echilibrată (Irlanda 4 p, Spania și Iugoslavia 3 p, Honduras 2 p), calificarea Spaniei fiind fără glorie, realizată în urma înscrierii a numai 3 goluri, din care două din lovituri de la 11 metri inventate!? Iată o declarație semnificativă în acest sens, aparținînd antrenorului belgian Guy Thys: „Noi n-am fost direct lezați, dar arbitrajele au fost în favoarea Spaniei". Dealtfel, arbitrul danez Sorensen, care a acordat ibericilor un penalty imaginar în partida cu Iugoslavia, a fost drastic sancționat. Marea învinsă a primului tur a fost, indiscutabil, formația lui Miljanici, „plavii" meritînd să cîștige întîlnirea cu echipa țării gazdă. O bună impresie au lăsat atît nord-irlandezii (al căror antrenor, Billy Bingham, a răspuns cu candoare atacurilor din presă: „Jucătorii mei beau bere? Treaba lor. Ei știu mai bine decît mine ce au de făcut"), cît și fotbaliștii din Honduras. Pentru cei care au urmărit, pe viu sau la televizor, meciul Iugoslavia-Honduras va rămîne mult timp neștearsă imaginea din minutul 88, cînd Petrovici a înscris din 11 metri, aruncîndu-și adversarii în brațele disperării, însuși antrenorul Ucles plîngînd ca un copil.

Seria 6

Brazilia-U.R.S.S. 2-1 (Socrates și Eder, Baal); Scoția - Noua Zeelandă 5-2 (Wark 2, Dalglish, Robertson, Archibald, respectiv Summer și Wooddin); Brazilia-Scoția 4-1 (Zico, Oscar, Eder, Falcao, Narey); U.R.S.S.-Noua Zeelandă 3-0 (Gavrilov, Blohin, Baltacea); U.R.S.S. - Scoția 2-2 (Civadze, Senghelia, Jordan, Souness); Brazilia-Noua Zeelandă 4-0 (Zico 2, Falcao, Serginho).

Jucînd nu numai frumos, ci și eficient, Brazilia părea destinată să fie campioana lumii! Pele însuși nu admitea nici o altă variantă: „Brazilia a venit să cîștige titlul și-l va cîștiga". Totuși circumspect, antrenorul Tele Santana i-a lăsat pe alții să vorbească, permițîndu-i selecționerului sovietic Konstantin Beșkov să pună punctul pe i: „O echipă superbă, în care Socrates e capul, Zico picioarele, cel mai complet fiind Junior". Foarte aproape de calificare s-a aflat Scoția (care, la 1-1 cu U.R.S.S., s-a găsit minute în șir la cîrma partidei pentru ca, la o fază care nu anunța nici un pericol, Narey și Miller să se încurce reciproc, oferindu-i lui Senghelia un gol pe tavă), dar s-a calificat echipa Uniunii Sovietice, o garnitură solidă, din componența căreia s-a remarcat, înaintea tuturor portarul Dasaev. Alături de camerunezul N'Kono, el va candida pentru titlul de cel mai bun portar al mondialelor, numai că, pînă la urmă, cei mai buni 2 portari ai competiției vor fi 3, Dino Zoff revendicînd, și el, în ciuda celor 40 de ani, poziția cea mai înaltă.

Marea favorită iese din cursă!

În faza a doua, Mundialul '82 s-a împărțit din nou în grupe, 4 la număr, fiecare cu cîte 8 echipe.

Grupa A:

U.R.S.S.-Belgia 1-0 (Oganesian); Polonia - Belgia 3-0 (Boniek 3); Polonia-U.R.S.S. 0-0.

Grație celor 3 goluri marcate de Boniek în poarta Belgiei, adică la golaveraj, Polonia a pătruns în semifinale, ispravă care a avut darul să surprindă, căci puțini erau cei care, înaintea competiției acordau vreo șansă garniturii lui Antonin Piechniczek. Parcă resemnată, cu Blohin apatic și cu Senghelia ieșit din formă, echipa U.R.S.S. n-a izbutit să forțeze în partida (decisivă) cu Polonia, iar Belgia, fără Pfaff și Gerets, a părut mulțumită cu intrarea în primii 12.

Grupa B:

R.F.G.-Anglia 0-0; R.F.G.-Spania 2-1 (Littbarski și Fischer, Zamora); Spania-Anglia 0-0.

După o remiză „de salon" R.F.G.-Anglia, rolul de arbitru i-a revenit Spaniei, dar formația antrenată de Pepe Santamaria a dezamăgit, întristîndu-și zecile, sutele de mii de suporteri, inclusiv pe președintele F.I.F.A. (de atunci și de acum) Joao Havelange care (numai din diplomație?) „i-a văzut", pînă în ultima clipă, pe iberici în finală. Prin eliminarea Spaniei, gazdele unui campionat mondial s-au trezit în afara semifinalelor pentru prima dată după 1970, dar această eliminare n-a avut darul, din cîte a lăsat Raimundo Saporta (președintele Comitetului de organizare) să se înțeleagă, să afecteze bugetul competiției. Anglia, care a aruncat pe masă și ultimele cărți (Keegan încă nerefăcut și Brooking), n-a impresionat ei rămînîndu-i numai consolarea de a fi părăsit campionatele fără înfrîngere. Deși calificată, formația lui Derwall n-a părut, nici în această fază, în apele sale, ea așteptînd cu înfrigurare refacerea lui Rummenigge (accidentat).

Grupa C:

Italia-Argentina 2-1 (Tardelli, Cabrini, respectiv Passarella); Brazilia - Argentina 3—1 (Zico, Serginho și Junior, Diaz); Italia-Brazilia 3-2 (Rossi 3, Socrates, Falcao).

O grupă „de foc", cu 3 campioane mondiale (între care Argentina la zi), a dat, surprinzător, cîștig de cauză Italiei, care a meritat să iasă prima. Mai bună de la meci la meci, squadra azzurra s-a remarcat prin inteligență, vigoare și devotament, italienii știind să contracareze

EL MUNDIAL '82

atuurile adversarilor. Apărarea, în frunte cu imperturbabilul Zoff, a jucat fără greşeală, Gentile l-a „păzit" ca un cerber pe Maradona şi Zico, iar Rossi s-a dezlănţuit, marcînd de 3 ori în poarta Braziliei. Aceasta a crezut, pînă în minutul 90 al meciului cu Italia, în steaua ei, iar unii, Pele de pildă, au crezut şi după aceea! După ce zarurile fuseseră aruncate, Pele a exclamat: „Nu se poate! Brazilia e cea mai bună formaţie a Mundialului şi nu accept ideea că ea a fost eliminată!?" Spre mîhnirea miilor de suporteri, ce traversaseră Oceanul cu obsesia victoriei finale, lucrurile s-au petrecut aşa. Venită în chip de mare favorită, prima la toate „bursele", Brazilia a plecat, după 2—3 cu Italia, în chip de mare învinsă, lăsînd însă, spre deosebire de Argentina (11 valori, dar nu o echipă), o impresie dintre cele mai plăcute. Dacă Italia se va dovedi echipa cea mai realistă, Brazilia a fost, indiscutabil, echipa cea mai frumoasă. Mundialul '82 s-a despărţit de ea, ca şi de Iugoslavia, cu mult regret, dar legile fotbalului sînt nemiloase.

Grupa D:

Franţa - Austria 1-0 (Genghini); Austria - Irlanda de Nord 2-2 (Pezzey şi Hintermaier, respectiv Hamilton 2); Franţa-Irlanda de Nord 4-1 (Giresse 2, Rocheteau 2, Armstrong).

În faţa unor adversari „stinşi" încă din preliminarii, Austria bazîndu-se doar pe plonjoanele lui Koncilia, iar Irlanda plătind preţ butoaielor de bere consumate pînă atunci (Bingham n-a disperat: „Cred că pentru o ţară ca a noastră, cu numai un milion şi jumătate de locuitori, a ajunge la un singur meci de semifinale e formidabil"), Franţa a avut o misiune uşoară. Linia sa de mijloc, adevărată „cavalerie uşoară" dirijată cu talent şi tact de Platini (în prezent şi el la Juventus Torino) a decis pătrunderea în semifinale. După 24 de ani (Suedia, 1958), „cocoşul galic", a ajuns să viseze la o medalie şi, anticipînd, să spunem că nu-i va lipsi mult s-o dobîndească.

Cîteva secvențe pledînd pentru dramatismul și frumusețea Mundialului '82. Prima imagine din stînga surprinde o fază din partida U.R.S.S. — Noua Zeelandă, cu Sulakvelidze și Rufer într-un „balet" aerian. Fotografia imediat alăturată ni-l înfățișează pe portarul camerunez Thomas N'Kono (azi la Espanol Barcelona), unul dintre cei mai în formă la El Mundial. „Golul e meseria mea", pare să spună (în imaginea următoare) brazilianul Zico, la bucuria lui, manifestată într-o manieră tipic sud-americană, pregătindu-se să la parte Socrates (în planul 2) și Cerezo. În sfîrșit, o fotografie simbolizînd disperarea : vest-germanul Stielike la cîteva secunde după ce a ratat, în finalul partidei cu Franța, o lovitură de la 11 metri.

PABLITO

Paolo Rossi (născut la 23 septembrie 1956) a început Mundialul '82 cu capul în pămînt. Cei 2 ani de întrerupere (datorați suspendării pentru implicare în așa-zisa afacere „Totonero", implicare pe care cel acuzat a negat-o cu înverșunare) atîrnau parcă prea greu, iar Rossi în varianta 1982 nu părea decît o umbră a celui ce, la mondialele din Argentina (1978), marcase 3 goluri, amenințînd poziția celebrului Piola, autor a 5 goluri la campionatele lumii din 1938. În serii, Rossi a jucat foarte slab, aducîndu-i aminte presei că el a apărut în națională prea repede (suspendarea lui expirase în aprilie) și la insistențele selecționerului Bearzot, insistențe care se dovedeau acum fără acoperire. Deși somat („de ce stă Dossena pe tușă cînd Rossi face figurație ?), Bearzot a rămas ferm pe poziție și i-a acordat lui „Pablito" o ultimă șansă contra Braziliei.

O șansă pe care Rossi n-a lăsat-o să-i scape. El a marcat 3 goluri, contribuind decisiv la calificarea squadrei azzurra, după care, eliberat psihic (o vorbă a reputatului profesor Vecchiot : „era ca un bărbat urcat la volanul unei mașini după o pauză de 500 de zile"), a mai înscris 3 (două în semifinala cu Polonia, unul în finala cu R.F.G.), devenind golgeterul Mundialului '82, înaintea lui Rummenigge (5), Boniek și Zico (cîte 4), Kiss, Armstrong Falcao și Giresse (cîte 3) etc. El a intrat totodată în posesia celor mai importante trofee individuale ale competiției, „Mingea de aur" (decernată de ziariști) și „Gheata de aur" (oferită de firmele producătoare de echipament sportiv), urcînd pe locul 8 în clasamentul mondial al „superbombarilor", după Müller (14 goluri), Fontaine (13), Pele (12), Kocsis (11), Cubillas, Rahn și Ademir (cîte 10), la egalitate cu Eusebio, Vava și Jairzinho (și ei cu cîte 9 goluri).

Paolo Rossi a terminat Mundialul '82, lesne de dedus, în triumf, devenind „eroul" lui și, în același timp, răsfățatul sutelor de mii de tifosi care i-au luat cu asalt locuința („Santa Lucia di Prato presa d'assedio da centinaia di persone", nota la 7 iulie „La Gazzetta dello Sport"), silindu-i soția să se refugieze la Vicenza !? Merită spus, în încheierea acestui sărac portret, că Rossi n-ar fi ajuns niciodată „il bambino d'oro", „il nostro meraviglioso Pablito" etc. fără încăpățînarea lui Enzo Bearzot, cel care, surd la toate criticile, i-a zis înaintea partidei cu Brazilia : „joacă Paolo, și arată ce știi". Și Paolo a arătat, ajungînd „Pablito".

EL MUNDIAL '82

Meciul cel mai lung

Semifinala dintre Italia şi Polonia a fost fără istoric. Mai abili, mai proaspeţi, elevii lui Bearzot au cîştigat cu 2—0 (goluri realizate de Rossi), lăsînd o impresie excelentă.

În schimb, semifinala a doua, R.F.G.—Franţa, a stat tot timpul sub semnul echilibrului, încheindu-se nedecis după 90 de minute: 1—1 (Littbarski, Platini din 11 m.) În prelungiri, mai tehnici, francezii au luat conducerea cu 3—1 (Tresor şi Giresse) şi părea că nimic nu-i mai poate opri din cursa lor triumfală spre finală. Dar vest-germanii, cu sînge rece, au întors, în extremis, soarta partidei, Rummenigge (abia introdus în teren) şi Fischer egalînd: 3—3. S-a trecut la executarea loviturilor de la 11 metri şi, la scorul de 6—5 pentru Franţa, Stielike a ratat! Tensiunea atinsese cote înalte şi un martor ocular afirma, în „l'Equipe" că presiunea era atît de mare că avea impresia că s-ar afla pe Mont Blanc! Primul care l-a căzut victimă a fost Six, care a ratat şi el imediat după Stielike! A transformat Littbarski, a transformat Platini, i-a imitat Rummenige, a ratat Bossis, a înscris Hrubesch şi, pierzînd cu 7—8, Franţa a rămas în afara finalei! După Italia—Brazilia, încă o finală jucată prea devreme!

„La piu bella del mondo"

Dacă „finala mică" n-a mai interesat pe nimeni, nici măcar pe francezi (Hidalgo: „Părăsim Spania fără tristeţe. Poate cu unele regrete, dar şi, mai presus de orice, cu o oarecare bucurie"), ea fiind adjudecată de Polonia, 3—2 (Szarmach, Majewski, Kupcewicz, respectiv Girard şi Couriol), lupta pentru titlul suprem a atras, ca un magnet, toate privirile spre stadionul madrilen „Santiago Bernabeu". În tribunele lui, arhipline, au luat loc, între alţii, preşedintele Italiei, Alessandro Pertini şi cancelarul vest-german (de atunci) Helmuth Schmidt. Pe gazon, încleştarea a fost superbă şi, de data asta, aplicaţia şi tenacitatea lui Breitner et comp. n-au rezistat în faţa dezlănţuirii italiene. Aceasta nu s-a împiedicat nici de irosirea (la scorul de 0—1, a unui penalty (a şutat Cabrini, a respins Schumacher), Rossi (din nou Pablito, devenit „il capocannoniere" cu 6 goluri), Tardelli şi Altobeli marcînd de 3 ori consecutiv, lăsîndu-i lui Breitner misiunea de a înscrie golul de onoare (golul 146 al C.M.) şi de a salva ce mai era de salvat. Italia—R.F.G. 3—1 şi squadra azzurra a devenit, pentru a treia oară (după 1934 şi 1938), campioană mondială.

Fără a intra în amănunte, să notăm totuşi că, meritată, logică, izbînda squadrei azzurra a fost, întîi şi întîi, o izbîndă a jocului colectiv, a jocului realist, 11 vedete, între care şi „eroul" Mundialului '82, Paolo Rossi (şi el azi la Juventus), bătîndu-se cu abnegaţie şi frenezie pentru fiecare minge, pentru fiecare metru de gazon. În spatele acestei strategii a stat, mereu încrezător şi mereu surd, Enzo Bearzot care, înainte de a primi cea mai înaltă decoraţie a Republicii Italiene, a ţinut să declare cu simplitate: „Cred că le-am dat o lovitură de moarte tuturor celor (n.n. ziariştilor în primul rînd) ce, în aceşti ani m-au făcut în fel şi chip, zicîndu-mi mai ales buffone. Aş vrea însă să ştie că i-am iertat. E prea mare bucuria ca să mă întorc înapoi".

Aşa s-a scris, cu lacrimi cînd de fericire, cînd de necaz, istoria Mundialului '82, istorie pe care ne-am străduit s-o evocăm aici, spre aducere aminte. La scrierea ei n-au luat parte, din păcate, fotbalişti români, al căror drum spre El Mundial începuse, vai, atît de frumos (3 puncte din 4 luate Angliei). Dar ce-a fost a fost. Învăţînd din eşecuri, nu ne rămîne decît să sperăm că, în 1986, vom fi şi noi prezenţi la marele rendez-vous al fotbalului.

La închiderea ediţiei

ITALIA—ROMÂNIA 0—0 LA FLORENŢA

În ciuda victoriei de la El Mundial şi a aprecierilor elogioase, „la piu bella del mondo" n-a reuşit să întreacă, deşi pe teren propriu, echipa României, partida de la Florenţa, disputată în cadrul campionatului european, terminîndu-se nedecis. În faţa tinerei selecţionate române, pregătită de cel mai tînăr „manager" din Europa (Mircea Lucescu, 37 de ani), Italia n-a izbutit să-şi fructifice avantajul terenului, cu toate că, din minutul 55, tricolorii au fost siliţi să joace în 10, Ţicleanu fiind eliminat (cu multă uşurinţă) de arbitrul Konrath. La ora meciului de la Florenţa, aceste pagini erau gata. Le-am oprit, în ultimul moment, dorind să surprindem, fie şi pe scurt, evenimentul de la 4 decembrie, zi în care echipa reprezentativă de fotbal a ţării noastre a jucat de la egal la egal cu campionii lumii, luptînd cu dîrzenie şi abnegaţie pentru ceea ce constituie cel mai bun rezultat (într-o întîlnire oficială) din istoria fotbalului românesc. În urma egalului de la Florenţa şi a victoriilor obţinute (acasă) în faţa Ciprului şi a Suediei, formaţia României conduce într-una din grupele campionatului european, dîndu-ne mari speranţe de calificare. Fireşte, greul urmează, dar comportarea tricolorilor în faţa lui Rossi şi compania, de înaltă ţinută, ne permite să fim optimişti. Bravo, băieţi, mult succes în continuare!

5 antrenori români la El Mundial 1982

Între tehnicienii care au urmărit, pe viu, campionatele mondiale de fotbal din Spania s-au aflat și 5 antrenori români, Dumitru Nicolae-Nicuşor, Florin Halagian, Constantin Cernăianu, Mircea Rădulescu și Ștefan Covaci.

La câteva săptămâni după întoarcerea acasă, i-am invitat să ne răspundă în exclusivitate pentru Almanahul „Flacăra", la următoarele 5 întrebări:

1. **LA CE MECIURI AȚI ASISTAT?**
2. **CE V-A IMPRESIONAT CEL MAI TARE?**
3. **AȚI PRONOSTICAT VICTORIA ITALIEI? O CONSIDERAȚI JUSTIFICATĂ?**
4. **CE NOUTĂȚI TACTICE A ADUS EL MUNDIAL '82?**
5. **CE S-AR PUTEA APLICA ÎN FOTBALUL NOSTRU DIN CE-AȚI VĂZUT LA C.M.?**

Am primit, în scris, răspunsuri dintre cele mai ample. Din motive de spațiu, ne-am văzut obligați să alegem esențialul.

Paginile de sport au fost realizate de
OVIDIU IOANIȚOAIA ■

5 ANTRENORI ROMÂNI LA EL MUNDIAL

DUMITRU NICOLAE-NICUŞOR

antrenor principal la Dinamo Bucureşti

1. La faţa locului, am urmărit partidele, disputate, în cadrul turului II, la Barcelona, adică, zic eu, partea cea mai frumoasă a competiţiei, cu Italia, Brazilia şi Argentina. Restul l-am văzut la televizor.

2. Atitudinea suporterilor brazilieni după 2—3 cu Italia. Ei veniseră în Spania siguri că echipa lui Telé Santana va cîştiga titlul, iar înfrîngerea în faţa Italiei i-a aruncat într-o supărare de nedescris. Oameni în toată firea plîngeau în tribune, tăcut, mocnit, ca nişte copii. Ei nu s-au manifestat ostil faţă de jucători, înţelegînd că aceştia făcuseră totul pentru a învinge, dar avuseseră neşansa de a da peste o formaţie mai în formă, suporterii au părăsit stadionul într-o tăcere mormîntală.

3. N-am crezut, recunosc, în Italia, dar ea a devenit campioană pe merit. Am mizat, în finală, pe echipa R.F.G., dar a contat foarte mult faptul că, împotriva Franţei, formaţia lui Derwall a jucat 120 de minute, lesnind sleită fizic dintr-o confruntare de un rar dramatism. Cred că, tehnic, Brazilia a fost cea mai bună, dar la toate celelalte capitole Italia şi-a depăşit partenerele de întrecere. Ea a avut, psihic, tăria să treacă peste momentul critic în care s-a văzut egalată de Brazilia, la 2—2.

4. Au fost unele noutăţi, mai ales de concepţie. Aş remarca mărirea ritmului de joc în 30—35 de metri de poarta adversă şi ştiinţa de a lansa, din propria jumătate de teren, contraatacuri fulgerătoare, la care pînă şi mijlocaşii, pînă atunci pe poziţii retrase, ajungeau la finalizare.

5. Părerea mea e că antrenorii români au avut şi au idei, nu de idei a dus lipsă fotbalul nostru! El e în suferinţă la capitolul aplicării acestor idei, motivul fiind simplu: jucătorii n-au pregătirea necesară să răspundă solicitărilor. Ei ajung, am mai spus-o, prea repede în divizia A.

FLORIN HALAGIAN

antrenor principal la F.C. Olt

1. Am văzut 9 meciuri, inclusiv finala.

2. Mi-a rămas în memorie partida Franţa—R.F.G., cu fotbal modern, tehnic, cu prelungiri, cu lovituri de la 11 metri etc, parcă o finală jucată prea devreme!

3. N-am fost partizanul italienilor dar, după partida cu Argentina, am trecut de partea lor! Echipa lui Bearzot a avut de toate: şi tehnică, şi disciplină tactică, şi ambiţie, şi vedete (Rossi, Zoff, Conti etc.) Ea şi-a fixat un ţel, titlul mondial, şi l-a atins printr-o foarte judicioasă alcătuire a formaţiei şi, mai ales, printr-o dozare a eforturilor tuturor jucătorilor. Dacă sistemul de desfăşurare ar fi fost altul, meciuri tur-retur să zicem, cred că Italia n-ar fi cîştigat. Numai că ea, în condiţiile în care alte echipe au fost, tehnic, superioare (mă gîndesc mai ales la Brazilia, dar nici Franţa n-a fost prea departe), Italia s-a adaptat cel mai bine. Dacă l-aş întîlni pe Bearzot, mi-aş scoate pălăria în faţa lui! Numai că izbînda la El Mundial a fost un moment, fie el şi de apogeu. Am convingerea că squadra azzurra nu va mai repeta curînd prestaţia de la mondiale, şi, în această idee, nu mă tem prea mult de italieni în perspectiva campionatelor europene (n.n. Halagian a avut, cum se zice, „gură de aur"! Cînd aceste pagini erau gata de tipar, România au obţinut un remarcabil şi meritat 0—0 la Florenţa, în faţa campionilor lumii! Bravo, băieţi!).

4. Aş fi tentat să afirm că El Mundial '82 n-a adus mai nimic nou din punct de vedere tactic.

5. Am mai spus-o şi o repet: jucătorii noştri au valoare, dar mentalitatea lor, adică fuga de efort şi, într-o măsură, de răspundere, îi împiedică să obţină performanţe de răsunet internaţional. Să-i punem mai serios la muncă, nu să schimbăm toată ziua, bună ziua, numărul de echipe?!

CONSTANTIN CERNĂIANU

antrenor principal la Steaua

1. Am asistat la 4 întîlniri din grupa 3 preliminară (Argentina, Belgia, Ungaria Salvador), precum şi la mult comentata confruntare dintre Spania şi Iugoslavia, în care, e şi opinia mea, arbitrul i-a avantajat net pe iberici.

2. Pe mine, ca antrenor şi ca om, cel mai mult m-a impresionat jocul lui Ardiles în partida cu Ungaria, în care argentinianul n-a greşit o minge! Zic asta pentru că, în preziua meciului, aflase că fratele său căzuse pe frontul din Malvine.

3. N-am crezut, cine a crezut?! Italia a început atît de timid că presa din peninsulă cerea, încă după întîlnirile de la Vigo şi La Coruna, din serii, demiterea lui Bearzot?! Dar squadra azzurra şi-a intrat, repede, în mînă şi, de la meci la meci, a jucat mai bine, terminînd Mundialul triumfal. Victoria ei a fost, întîi şi întîi, victoria echipei, toţi jucătorii, indiferent de nume, dovedind o ambiţie şi o dăruire exemplare. Nici cele 11 vedete ale Braziliei, cu o tehnică superioară, n-au rezistat disciplinei tactice riguroase şi devotamentului fără cusur al italienilor. Necunoscutul Conti a fost, în Spania, mai util echipei decît celebrul Socrates, iată cum se explică, după mine, izbînda finală a formaţiei lui Bearzot. Mai mult decît brazilienii şi mai mult decît argentinienii, italienii au pus, cum se zice, osul la bă-

taie. La o diferență tehnică mică, chiar dacă în favoarea adversarilor, ardoarea lui Gentile, Scirea, Collovatti și a celorlalți a decis.

4. La El Mundial '82, să nu mi-o luați în nume de rău, toată lumea a jucat bine și competiția a fost, în general, a outsiderilor! Nici Italia n-a reprezentat, pînă la un punct, altceva, de acord? Valorile fotbalului mondial par a se nivela, în sensul că și echipe socotite victime au arătat mari calități. Strict tehnic, mondialele n-au adus mari noutăți, dar ar fi de remarcat pregătirea multilaterală a jucătorilor, capabili să acopere orice post și să facă față, în funcție de adversar, oricărei situații.

5. De aplicat, trebuie să aplicăm, dar cum?! Fotbalul nostru e, din păcate, în măsură să adauge prea multe, el trebuie mai întîi să schimbe, mentalitatea mai ales. Sînt de discutat mai multe probleme: să facem cluburi puternice, să alcătuim un program competițional, intern și internațional, mai aproape de cerințele moderne, să trecem la o instruire mai serioasă, mai tenace.

MIRCEA RĂDULESCU

antrenor federal, secund al echipei naționale

1. Jocurile Italiei în grupa de la Vigo, numai rezultate egale, partida Anglia-Cehoslovacia, 2—0 la Bilbao.

2. Ar fi multe de spus. Ca o trăsătură generală, mi-a impus faptul că fiecare echipă a căutat, și multe au reușit, să exploateze la maximum posibilitățile jucătorilor, adaptînd tactica la „armele" de care dispunea. Au cultivat, altfel vorbind, părțile bune. Noi tocmai aici greșim, încercînd să armonizăm calitățile și defectele, obținînd un rezultat mediocru. Alte echipe, mă gîndesc mai ales la Italia, Polonia și Franța, au făcut încă și mai mult, luînd și măsuri speciale, în funcție de adversar. Brazilia, de pildă, de departe cea mai frumoasă formație a Mundialului '82, a crezut că, aruncînd în luptă o tehnicitate fără egal, va cîștiga de la sine.

3. Victoria Italiei a fost indiscutabilă și trebuie să spun că ea mi-a adus o mare satisfacție. De ce? Pentru că squadra azzurra mi-a apărut ca o echipă lucrată, la care s-a muncit foarte mult. Ea s-a adaptat cel mai bine sistemului de desfășurare a competiției și, în plus, a izbutit să joace, în fazele finale, exact cum și-a propus. La Vigo, de exemplu, sînt convins că viitoarea campioană a lumii ar fi putut să cîștige, dar n-a forțat, Bearzot socotind, și pe bună dreptate, că e prea devreme să se demaște. Într-un cuvînt, Italia a fost cea mai realistă echipă a mondialelor.

4. Am observat că a) soluțiile decisive n-au mai depins, ca altădată, de plasarea unor jucători în anumite zone, ci de formarea unor deprinderi ingenioase care angrenează grupuri de jucători, dacă nu chiar întreaga echipă; b) activizarea jucătorului „libero", în sensul participării sale mai intense la joc și a asumării unor responsabilități crescute, a dat rezultate. c) menținerea permanentă a unor atacanți avansați a pierdut teren, datorită ușurinței cu care aceștia, izolați, pot fi deposedați etc;

5. Mă gîndesc, în primul rînd, că trebuie să revizuim, cît mai urgent, maniera de antrenament. La noi, mulți fotbaliști sînt încă prea legați de atribuții reduse, ei știu să joace numai vîrf, sau numai extremă? Antrenamentele sînt, cele mai multe, formale, nu-i solicită pe jucători suficient din punct de vedere tehnic și tactic. Ca să avem fotbal, zic eu, trebuie să avem un corp de antrenori de elită. Îl avem? N-aș răspunde afirmativ.

ȘTEFAN COVACI

director tehnic la Panathinaikos Atena

1. Tot campionatul, pe viu sau la televizor. Am fost în Spania în calitate de instructor F.I.F.A.

2. Mi-a plăcut sportivitatea întrecerii. Se anticipa un turneu dur, brutal, pe viață și pe moarte. S-a jucat bărbățește dar, de multe ori, în limita regulamentului.

3. Italia a fost, de la început, marea mea favorită și am și făcut cîteva declarații în acest sens, imediat după sosirea în Spania. Dealtfel, am și avut o dispută amicală, pe această temă, cu Helenio Herrera, pe care l-am întîlnit în holul unui hotel din Barcelona. „Magul" s-a mirat că eu l-am susținut pe Bearzot, pe care el îl criticase vehement. Nu vreau să fiu rău, dar cred că-i viza postul?! Ziariștii n-au scăpat prilejul, ironizîndu-l pe Herrera care, pînă la urmă, a întors-o, trecînd de partea Italiei. Ca să respect adevărul, n-am zis decît după serii că va cîștiga squadra azzurra. De ce? Pentru că Italia a început în Spania invers decît în Argentina, Bearzot arătînd c-a învățat din lecția aceea, aspră pentru el. Echipa sa a abordat Mundialul prudent, închis, punînd probleme adversarilor. Presa a și numit-o o echipă „greu de citit". Italienii au pasat mult și au ținut, în fiecare debut de partidă, 10—15 minute, mingea la ei, încălzindu-se în modul cel mai eficient. Rezumînd, victoria lor a fost logică și meritată.

4. N-a apărut revoluția tactică așteptată, dar ceva noutăți au fost. După mine, concluzia numărul 1 ar fi că Mundialul '82 a demonstrat că în fotbalul de azi, în condițiile în care pregătirea tehnică și fizică de înalt nivel sînt subînțelese, nimic nu mai e hotărîtor. Nici cantonamentele, nici altitudinea, nici forma, ci, dacă vreți, unitatea sufletească a echipei. Și la acest capitol, Italia a fost exemplu, vedetele ei, cu Paolo Rossi în frunte, supunîndu-se planului general. În plus, nimeni nu s-a dezis de antrenori, nici măcar echipele care, deși cu cotă, au pierdut. Criticile au venit, de fiecare dată, din afară.

5. Jucătorii noștri, pe lîngă alte rele, n-au condiția fizică necesară. În lume, despre asta nici nu se mai vorbește, bagajul fizic fiind, cum spuneam, subînțeles. Noi vorbim și iar vorbim, dar nu facem mai nimic! Fotbalului românesc îi trebuie, întîi și întîi, un statut, care să prevadă mai limpede obligațiile și drepturile jucătorilor.

raCul

SORIN POSTOLACHE

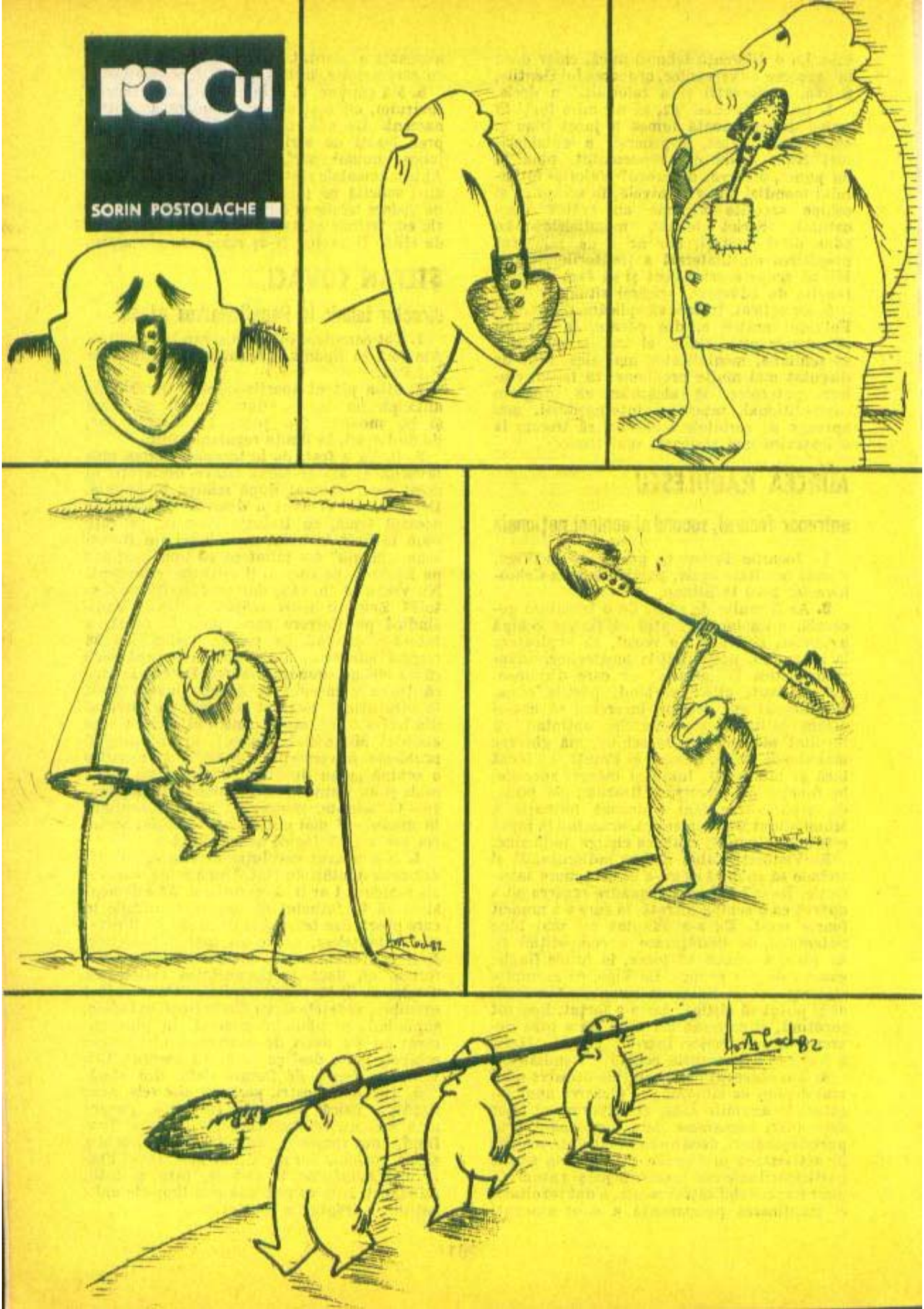

Cum vede Adrian Păunescu

PATRIA, POETUL, POEZIA

(gînduri rostite în interviurile acordate în anul 1982)

...Ce să vă spun despre mine ? Ziceți că port pentru unii chipul unei vedete. Știu, unii mă consideră un fel de bun de larg consum și simplul fapt că mă văd îi se pare că e destul pentru a se considera ei oameni de cultură generală. Se pare că nu e chiar așa. Se pare că mai mult decît la parcurgerea cu ochii a unei statui, trebuie, la înțelegerea unui autor, eventual citită și o parte din opera lui, din scrierile lui, fie ele cît de incîlcite. În cazul meu nu scrierea este incîlcită. Am plecat de la mine însumi, am plecat de la un eu aproape egocentric, la 19 ani, și toată ziua mă gîndeam la mine. Și am ajuns la acel plural la care simt că mă intersectez, strivitor pentru mine, cu umbrele lui Eminescu și Goga și a lui Coșbuc din „Noi vrem pămînt". El, Coșbuc, putea obține personal pămînt dacă ar fi pretins suveranului „Eu vreau pămînt". S-a găsit însă frate cu cei ce n-aveau pămînt și atunci a zis „Noi vrem pămînt". Deh, trăiesc într-o epocă în care pluralul mă obsedează. Mi-e rușine de oamenii care o duc greu, mă simt în fiecare dimineață culpabil pentru problemele nerezolvate ale celor de lîngă mine, inclusiv din țara mea, inclusiv de pe planeta mea, iar acum, pentru că vorbim de Bîrca, mă simt frate de întrebări, de probleme, cu oamenii de pe ulița mea, oamenii din satul meu, Bîrca. Tiparul fundamental al gîndirii mele aici e, la Bîrca... Ei bine, cum să nu-mi pun problema felului în care pun ei porumbul, — e oare cel mai bine să-l pună răsădit, e, oare, cel mai bine să se dea porumbul oamenilor după ce începe să fiarbă, să ardă în silozuri ? Vorbea, acum cîteva zile (dialogul nostru are loc în iunie 1982, mai sînt două zile și va fi 15 iunie, va mai muri odată Mihai Eminescu), președintele Nicolae Ceaușescu, răspicat și tulburător și, cu un ton de un dramatism cum rareori l-am văzut să vorbească — numai în anumite circumstanțe internaționale l-am văzut vorbind așa — despre necesitatea înțelegerii clasei țărănești și a agriculturii altfel decît pînă acum. Vorbea despre această agricultură, afirmînd că e cazul să-i dăm prețul meritat, să creăm specialiști între țărani. A considera agricultura între meseriile fundamentale ale societății și pe țăran între meseriașii unei societăți înseamnă firește și asta. Nu prin prilejuri festive să-l omagiem pe țăran, ci trebuie în fiecare zi să simtă că este meseriaș fundamental, că el face în fiecare zi o statuie pe care mîine o ia de la început — pîinea. Vreau să mă alătur, cu puterile mele, cu creionul meu ideii președintelui țării, fiindcă agricultura este fundamentală pentru România de azi. Ei, cum să nu mă preocupe toate astea, ele fac parte din portretul meu esențial. Ziceam că mă simt culpabil în fiecare zi că nu s-au rezolvat atîtea. Mă simt culpabil că eu am mai mult decît alții. Deși poate că nu am obținut nemeritat, poate că meritam mai mult. Poate că în alte condiții scriitorii la vîrsta mea și cu prestigiul meu (gîndesc la scriitorii dintre cele două războaie) aveau mai mult. Iată, Mihail Sadoveanu se putea duce pe Valea Frumoasei, lîngă Șugag, și putea să rămînă acolo să scrie patru luni. Eu nu pot să dispar trei zile din București fără treburile de zi cu zi, de oră cu oră. Nu știu cum să vă spun, aș avea totuși motive să fac pe mofturosul și să zic : „bine, dar de ce eu, scriitor român, care face o politică viabilă și o face cu sîngele, cu viața, cu nervii lui, nu am ceea ce aveau predecesorii mei, care nu făceau ceea ce fac eu, ci se interesau strict de problemele lor". Nu-mi amintesc ca Tudor Arghezi să fi scris ceva pe gratis. Eu am scris tot ceea ce am scris la „Flacăra" de 9 ani, fără să iau un leu. Bineînțeles că cei care mă-njură — din țară sau din străinătate — nu țin seama de asta și afirmă : „A, nu, el acolo face și drege". Am făcut acest cenaclu care împlinește nouă ani.

Sînt mai fericit sau am premisele să fiu mai fericit decît alții realizînd un cenaclu de la care nu obțin nici un fel de profit. Dimpotrivă, mă demonetizez și, departe de a face din mine o vedetă, cenaclul respectiv dă impresia celor din sală că nici nu mai e nevoie să mă citească. Mă știu : „Nu e cel care ne-a zis cutare și cutare ? Ei, îl avem la îndemînă, a transpirat vizavi de noi, l-am văzut noi transpirînd, a și dansat, a și pus pe unul la punct care fuma în sală". Deci, nu vreau să fac pe eroul, nici nu sînt un erou. Sînt însă un om bun. Asta este și marea mea nenorocire. Nu mă pot supăra pe absolut nimeni. Mă pot supăra, în numele unei idei, pe toată lumea. De exemplu, dacă îmi calcă cineva demnitatea artistică sînt în stare să las 20 000 de oameni acolo și să plec. Nu-i vorba de mine ca om. Pe mine personal m-au călcat mulți în picioare. Am fost la multe uși prețul pe care s-a șters cine a vrut să intre. Dar, pe mine ca om de cultură nu mă poate călca nimeni în picioare fără să atingă în esența ei cultura. Și de aceea nu suport să fiu călcat în picioare. În rest, aveți despre mine fotografia unui om bun. (Revista Ramuri, nr. 7—8, 1982).

„Întrebarea dv., de ce scriu poezie patriotică, este o întrebare care-și include răspunsul. Scriu poezie patriotică pentru că scriu poezie. Nu-mi propun să scriu poezie patriotică, nu mă apuc în mod deliberat, nu mă apuc la o oră fixă din zi să iau cunoștință de existența patriei și să-i dedic o strofă. Dacă nu e o permanență în conștiințe, în suflete, în preocupări, patria nu poate fi temă emoționată de poezie. Patria nu e tema noastră de duminică. Patria e zbuciumul nostru, strădania noastră, lacrima noastră, victoria noastră, permanența noastră. Patria este mama, și patria e ruina din 1977, patria e strigătul brazdei române (la 75 de ani după ce țăranul urlase de durere „noi vrem pămînt"), „Eu vreau țărani". Patria e nucleul ei revoluționar — Partidul Comunist Român. Patria e tricolorul desfășurat cu demnitate pe marile edificii, dar e și tricolorul încărunțit de vreme din biserica de la Țebea, de pe

altarul acelei biserici. Patria e și suma competențelor de sub tricolor. Patria e momentul în care președintele Nicolae Ceaușescu ridică ochii de pe filele unui discurs politic pe care și l-a pregătit din vreme, și începe să mediteze cu voce tare, să gîndească tranzitiv, instantaneu, fierbinte, să întrevadă soluții. Patria e și portretul președintelui aflat în casele țăranilor din Bucovina și din Munții Apuseni. Patria e și omul simplu și necăjit care pleacă la București, la Minister, supărat că un buldozer al ceapeului vrea să-i strice grădina, deși numai de pămînt nu duce lipsă ceapeul, care nu are suficiente brațe de muncă și are pîrloagă prea multă, în loc de pămînt lucrat.

Patria e visul nostru de mîine dar și creșterea prețurilor noastre de astăzi. Patria e numele unității noastre fără de moarte, dar și adăpostul contradicțiilor noastre firești, contradicții pe care, în chip revoluționar, trebuie să le sesizăm la vreme spre a nu deveni antagoniste. Patria e munca noastră, patria e pîinea noastră, patria e primul nostru leagăn și ultima noastră pernă, patria e traducerea în limba română a Universului. Patria este eternitatea accesibilă, patria e nemuritoare, patria e durere, patria e eliberare, patria e triumf. Moleculele patriei sînt legate între ele cu sînge. Patria e casa tuturor fiilor ei, indiferent de naționalitate, patria e, spre exemplu, dansul viguros al maghiarului mustăcios din Harghita. Patria e suma drumurilor lui Moșu Deac din Bogdan Vodă pentru a i se aproba ca în satul său, de unde a descălecat voievodul cu același nume, să se facă o statuie de bronz voievodului. Patria e și grația cu care gimnastica românească a cucerit lumea. Patria e și îmbrățișarea a doi îndrăgostiți, patria e și tristețea din fiecare gest de iubire, și copilul care se naște. Patria e și liniștea din vocea prietenului meu Valeriu Nicolescu, cînd viața îl încearcă aspru. Patria e și poezia politică a lui Nicolaus Berwanger, patria e și momentul în care într-un cimitir din Oltenia merg bătrînele la tămîiat și-și bocesc pe-ai lor morți de mult, dar ele mai au puterea să-i bocească de parcă ar fi murit chiar acum. Patria e torentul de aplauze și de urale din Piața Palatului, în clipele istorice cînd acea piață a devenit Piața Libertății și Demnității. Patria e dreptul de a vorbi limba strămoșilor lor și de a simți sufletul lor actorii de la Teatrul Evreiesc de Stat. Patria e singura noastră divinitate și singura noastră dragoste fără condiții. Patria e Delta mirifică și Munții Carpați pe unde intră cerul în România. Patria e absolut totul pentru noi. Și atunci întrebarea dumneavoastră, de ce scriu poezie patriotică, nu-și poate primi decît acel răspuns pe care l-a dat unul dintre cei ce au ajuns pe Himalaia la întrebarea celor curioși : De ce v-ați dus pe Himalaia ? i-au zis ei. Și el a răspuns : Pentru că există. Scriu poezie patriotică pentru că patria mea există. Și desigur — dureroasă și nedreaptă variantă, inacceptabilă și condamnabilă — aș cînta-o cu atît mai mult cu cît ar fi primejduită. Dar eu, cîntînd patria, le cînt pe toate acestea pe care le-am numit și încă multe altele care au scăpat memoriei mele. Și cînt chiar și uitarea.

Există, firește, și o poezie patriotică propriu-zis. O poezie de-a dreptul patriotică, o poezie care te face să tremuri de emoție cînd auzi vocea unui poet dialogînd cu Oltul. „Și să-ți aduni apele toate, / Să ne mutăm în altă țară" sau „Ștefane, Măria ta, / tu la Putna nu mai sta, / Lasă — arhimandritului / Toată grija schitului" sau „Prin asta ești celebră-n Orient / O, țară tristă, plină de humor" sau „Bărbătește și-au plătit țăranii cotele de lapte, de grîu și de carne / Ca să ne scape de trupe străine" (Goga, Eminescu, Bacovia, Ion Gheorghe).

Există o poezie patriotică atît de profundă și de curată în demersul ei, în aplecarea ei asupra temei, încît se ajunge pînă acolo că patria însăși nu mai poate fi concepută, la un moment dat, fără marea poezie patriotică. Iar cînd nu aveam voie să ne aducem aminte de Goga scriam român cu î din i și eram romini. Parcă nu mai veneam de la Roma, parcă ni se uscase ceva din rădăcină. Patria e și poezia ei patriotică dar, doamne, poezia patriotică nu se poate scrie în silă sau în derîdere, sau ca să te pricopsești, sau ca să bifeze vigilenții de ocazie încă o temă împușcată în inimă. Poezia patriotică nu se poate scrie decît din iubire. Din iubire, din grijă, din speranță, din durere, din sentimentul întemeierii.

Cîtă vreme cînți patria ca un lăutar, care, dacă ar fi plătit mai bine de o altă patrie, ar cînta-o pe aceea mai bine, poți liniștit să te apuci de altă meserie. Patria nu e doar o opțiune estetică, patria e și o opțiune morală. Așa cum în mod genial spunea colegul meu, poetul Gheorghe Pituț, „Îmi părtinesc poporul".

Într-adevăr, nu pot să fiu obiectiv cînd mă gîndesc la poporul meu. Nu pot să fiu rece și lucid, nu pot să am ochi de gheață cînd văd necazurile prin care trece țara și să le pun pe seama condiției umane. O, nu, dacă ar fi așa mi s-ar usca definitiv cerneala în călimară și sîngele în tîmple, și aș merita asta. O patrie avem precum o mamă avem. Sînt poate mame mai înstărite pe lume, mame cu manichiură mai arătoasă. Mama mea are mîinile aspre. Patria mea are mîinile aspre. Patria mea nu trece prin saloane cosmetice, abia doar dacă poate să se miște și ea prin saloane cosmetice. Patria e de neschimbat. E un dat ireductibil. Poți să fii membru de sindicat pînă într-o zi cînd nu mai ești membru de sindicat. Dar parte a patriei nu ai cum să nu fii. Poți să fii putred în apartenența ta, poți să fii laș, poți să fii o javră bucuroasă să se gudure pe lîngă fabrici de oase de ros, dar în tine ancora ei tot există. Poți să o faci de rîs, poți să o trădezi, poți să nu o simți, dar ești al patriei.

Poezia patriotică propriu-zisă are un infinit spațiu de manifestare. Numai să ai talent, credință, libertate interioară, libertate exterioară, și să nu-ți bați joc de tine. Să nu scriem poezie patriotică țeapănă, cu mîna la chipiu, în poziție de drepți că nu-i facem bine nici patriei, nici poeziei. Regret că trebuie să spun dar se cade din exces în exces. De la indiferența totală față de problemele patriei a unor falși esteți și pînă la spoirea cu culori mincinoase și ritmuri găunoase a temei patriotice de cîte unii așa ziși poeți care compromit, în fiecare clipă a vieții lor idei e drumul infectat de o insuportabilă floră microbiană morală pe care nu se cade să-i parcurgă nici o conștiință. Adevărata poezie patriotică se scrie din impuls interior și din semnale exterioare care regăsesc în conștiințe o bărbătească și tandră capacitate de replică. Scriind „Scrisorile", Eminescu nu a vrut să facă pe

plac nimănui. Nici măcar lui Mircea, necum lui Baiazid. În primul rînd și-a satisfăcut o necesitate lăuntrică a României. Dacă harta României eterne nu e în inima ta, degeaba vei încerca să cînți patria. Numai o patrie asumată ca o problemă personală poate deveni fierbintea poemă de dragoste pe care să ți-o cearâ și alții.

Experiența întîlnirilor cu tineri și nu numai cu tineri, ci și cu alți compatrioți, mi-a arătat că departe de a fi sătui de poezie patriotică oamenii, dimpotrivă, sînt doritori de mare poezie patriotică. Numai că ea trebuie să fie cu adevărat poezie patriotică. Adică să fie și poezie, adică să fie și patriotică. Rău fac, groaznic de rău fac cei ce, avînd responsabilitatea promovării poeziei patriotice, publică orice fel de text în care apare cuvîntul patrie, sau cuvîntul România, sau cuvîntul partid, sau cuvîntul glie, sau cuvîntul Dunăre, sau cuvîntul Carpați, fără să se uite la valoarea artistică a textului respectiv, la puterea lui emoțională. Cum i-ar sta unui strung prost pe care îl livrăm în străinătate, să îi punem pe frontispiciu lozinca „Trăiască P.C.R." și să ne închipuim că prin aceasta el devine mai bun decît e? Dacă iubim cu adevărat patria, dacă iubim cu adevărat partidul, dacă iubim cu adevărat pe cîrmaciul destinului național, să fim cu grijă, să fim curați, să nu folosim și cînd trebuie și cînd nu trebuie numele lor pentru că păcătuim și față de ei, față de aceste nume, și față de artă. Arta mare e datoria noastră. Numai prin artă mare ne putem sluji țara, numai prin artă adevărată, numai prin poezia patriotică sinceră și tulburătoare, numai făcînd un strung bun putem fi noi înșine, putem fixa și în ceilalți conștiința că aparțin unei patrii inconfundabile și incomparabile...

...Patriotismul revoluționar presupune cu necesitate o mare încărcătură afectivă dar și o mare încărcătură de luciditate. A vedea binele din țară înseamnă, sigur, a vedea și răul. Și nu doar a le vedea ci a lua atitudine față de ele. Ce folos aduce anului 1990 faptul că un poet cîntă rezultatele revoluției de la 1848? Cel mult un folos documentar. Dar un poet revoluționar autentic va simți dinlăuntrul său, și din lumea în care trăiește semnele stării revoluționare care vor transforma în viitor lumea. Un poet patriot și revoluționar nu se va mulțumi niciodată să fie lăutarul de la praznicul victoriei revoluției precedente, ci va aspira în permanență să fie participant prin fapta sa estetică și morală la revoluția în curs. A-i aplauda pe învingători e ușor. A-i ajuta să învingă, a le obloji sufletele în momentele cînd, eventual, sînt învinși înseamnă a aparține revoluției". (Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului din 7 februarie 1982).

De ce scriu poezie patriotică? Pentru că respir aerul acestei patrii, pentru că am învățat în școlile acestei patrii, pentru că am de slujit limba română și pe apărătorii ei, pentru că sînt și voi fi, cît mă vor ține puterile și nervii și viața, ceea ce Avram Iancu zicea despre noi, românii: „un om al libertății".

...Poezia patriotică este poezia de actualitate acum și pururea și în veacul vecilor. Domnul Mircea va răspunde prin glasul tuturor apărătorilor de țară agresorului străin cu vorbele lui Eminescu: „Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul". Am lăcrimat cînd l-am auzit pe președintele Nicolae Ceaușescu, la o recentă plenară a țăranilor din România, recitînd cum știe dumnealui să recite, de-ți vine să plîngi de emoție, recitînd ca un omagiu pentru țăranul român — instituție pe care trebuie să o refacem întru totul, să-i dăm stabilitate și să ne dea ei prin aceasta stabilitate — aceste versuri. Va să zică Eminescu presupune că Mircea i-ar fi răspuns lui Baiazid „Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul" și scrie asta. Iar Comandantul suprem al României de azi ia versurile lui Eminescu și le rostește transformîndu-le din nou din materie poetică în substanță politică pură, în istorie și actualitate. Poezia lui Eminescu devine prin glasul Comandantului suprem al armatei române ordin de zi pentru întreaga națiune română: „Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul".

Cum să nu fie de actualitate poezia patriotică? Nu e de actualitate poezia proastă, fie că e patriotică, fie că e de dragoste, de meditație deși de actualitate din păcate sînt și prostia, și incompetența, și formalismul, și plafonarea valorilor. Cei ce vehiculează ideea că poezia patriotică nu e de actualitate, deși eu nu-i cunosc, nu i-am sesizat, o fac probabil spre a se feri de un angajament moral.

...Poezia patriotică e o poezie de actualitate atîta timp cît există poezie, atîta timp cît există patrie, atîta timp cît există ceasuri care să măsoare timpul".

Nu, aici nu vreau să fac pe inteligentul și să spun că orice poezie bună e, implicit, o poezie patriotică. Da, orice poezie bună e o poezie care folosește, prin zestrea ei de noutate, prin grăuntele ei de omenie, pe care îl adaugă omeniei celei mari — patriei. Dar o poezie bună nu e implicit și o poezie patriotică. Nu e, și nici nu e obligatoriu să fie. Ar fi chiar un nonsens, ar fi o aberație să începem să spunem că „Pe lîngă plopii fără soț" e o poezie patriotică pentru că plopii sînt sădiți în pămînt, pămîntul e pămîntul patriei și deci cîntînd „Pe lîngă plopii fără soț" Eminescu s-a referit de fapt și de fapt la scumpa noastră Românie precum și la oamenii scumpei noastre Românii care au sădit acei plopi și s-au îngrijit de ei, în frunte cu primarul, să nu-i taie nimeni, să facă să rămînă cu soț. Dar nici nu pretinde nimeni ca toată poezia să fie patriotică. Tovarășul Nicolae Ceaușescu nu a spus să se scrie numai poezie patriotică sau numai poezie revoluționară. A spus însă că e nevoie de poezie patriotică, revoluționară. Aș vrea eu să știe criticii literari atîtea versuri de dragoste cîte știe președintele. M-ar interesa cîte dintre lucrurile pe care unii critici literari le consideră memorabile le-au și memorat. Ceea ce vă voi spune acum nu e o legendă. Cînd a auzit un cîntec vechi, și se afla undeva în țară, președintele Ceaușescu a oprit cîntărețul și i-a spus „vezi că versurile nu sînt așa". Și nici nu erau așa. Era o romanță, și nu era un cîntec de patrie. Iar secretarului nostru general îi place foarte mult această romanță. De ce să transformăm noi toate sistemele de promovare și recepțare a valorilor, să le falsificăm pentru a da impresia că totul este patriotic? Tușim „patriotic", ne suflăm nasul „patriotic", clipim „patriotic". E o caricatură pe care nu o accept. Și nu o accept tocmai în numele dragostei față de patrie și față de poezia patriotică.

Se impune aici și o altă întrebare : dacă o poezie patriotică e implicit și o poezie bună. Dacă e poezie patriotică, e bună ! Dar cine stabilește că e poezie ? Dacă e cu adevărat poezie, și dacă e cu adevărat patriotică, firește că este o poezie bună. Dar nu orice poezie cu temă patriotică e poezie. Și deci nu orice poezie cu temă patriotică e bună. Temele nu fac literatura. Asta e clar, e foarte clar. Din păcate, din acest exces că temele fac literatura, s-a căzut în celălalt pe care îl sesizez la cîțiva critici literari. Și anume că de îndată ce ești preocupat de patrie, de îndată ce scrii literatură cu temă patriotică, indiferent dacă e bine sau rău, ce faci, pentru ei pare rău. Înseamnă că te-ai dat cu conformiștii și că ți-ai pierdut estetica. Poezia patriotică nu e implicit o poezie bună dacă e doar o înșiruire de cuvinte în jurul unei teme patriotice. Fără a fi constituită numai din poezie patriotică, mi-aș permite eu să spun, cartea de poeme a lui Eminescu e o carte patriotică pentru că face parte din patrimoniul patriei.

E momentul calității. Și dacă pretindem ca, în domeniul bunurilor materiale, să primeze calitatea ar fi aberant și anacronic să scădem exigențele în domeniul bunurilor spirituale. Aud atîtea cîntece pe versuri proaste, cu teme patriotice încît realmente mă tem pentru cei tineri să nu devină cosmopoliți tocmai împinși de nivelul penibil al prea multor producții literar-artistice cu temă patriotică.

Ne trebuie o poezie patriotică, revoluționară, așa spunea președintele Nicolae Ceaușescu. Ne trebuie o poezie care să-i îmbărbăteze pe oameni, care să arate greutățile și victoriile noastre, dar cu instrumentele artei. Pentru că, să nu uităm nici o clipă : arta, ea însăși, prin existența ei, face parte din patrie. A-ți cultiva marii artiști, marii poeți, marii sculptori, marii cîntăreți în ideea apropierii tot mai accentuate de nevoile poporului lor, e un fapt la fel de patriotic ca și o bună poezie patriotică. A da pe mîna manufacturierilor de ocazie și a textierilor de duzină nume sfinte, nume dragi, teme supreme, înseamnă un gest de inconștiență intelectuală.

Niciodată ca azi, în aceste vremuri dramatice, în care așa cum preconiza acum un deceniu, la Conferința națională a partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, România e obligată să prindă trenul dezvoltării, nu a fost nevoie de o poezie în stare să îmbărbătezе și să înduioșeze, să mobilizeze și să liniștească, să ungă rănile și să umfle steagurile victoriei, să aprofundeze condiția umană dar să și dea expresie acestei adîncimi.

(Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului din 7 februarie, 1982).

. . . . . .

Pentru mine însă, patria nu este o temă. Patria e o problemă. Eu vă mărturisesc că sînt bolnav de țara mea. Așa încît nu pot privi problema patriei ca pe o problemă oarecare între multele probleme care se ivesc, între ce costum îmbrac azi, ce cîntec s-a mai lansat la Eurovizіune sau ce mai face cutare wiking descoperit în ghețuri. Nu. Problema patriei este o problemă cardinală. Dacă nu ne doare problema patriei sîntem niște nenorociți, niște nevrednici, niște nimea... Neica nimea !... Realmente problema poeziei patriotice, a poeziei politice este o problemă de fiecare zi a celui care vă vorbește. Însă nici revoluția, nici patria nu constituie pentru mine teme la care mă uit și le cînt, cum se uită pictorul la natura moartă pe care o așează cum vrea și după aceea o cîntă. O cîntă pictînd-o. Nu... Trebuie să mărturisesc că dacă nu participă la revoluție degeaba se consideră un poet revoluționar. Poezia revoluționară este poezia care participă la revoluție, nu poezia care cîntă revoluția înfăptuită. Asta vreau să fie clar în ce privește opinia mea. Poate alții cred că a fi poet revoluționar înseamnă a te duce ca lăutar la praznicul de după încheierea victorioasă a revoluției. Eu cred că un poet revoluționar poate și pierde, poate și participa la un act care, la un anumit moment al său, să însemne risc, să însemne chiar jertfa. Patria este de asemenea o preocupare de fiecare zi a oricărui poet adevărat. Însă nu cîntînd lozincile patriei vom reuși să facem poezie patriotică. Or, nu e cazul să facem lozincărale acolo unde nu se cuvine. Trebuie să aflăm și ce întreprindere e pentru că acolo muncesc oameni și poartă un nume cu toții. Dar lozincile așezate bine sînt așezate bine și e bine să existe acolo unde trebuie. Poezia e altceva. Poezia este transfigurare, este trăire, este fără îndoială trăire cu expresie. Pentru că poți să fii un bun patriot fără să fii un bun poet patriot și tot așa poți să fii un bun poet fără să-ți iasă din condei poezii bune despre patrie. Dar, eu cred, aceasta este convingerea mea, că astăzi în România, așa cum președintele Nicolae Ceaușescu ne-a spus în mod repetat și în mod curat, nu există poet adevărat care să nu fie iubitor de patrie, iubitor de revoluție și care să nu scrie poezie patriotică și revoluționară, adică politică. Încît, de ce n-aș mărturisi, sînt un adept al poeziei patriotice și revoluționare, nu un adept al poeziei patriotice și revoluționare exclusive, adică al acelei poezii care să elimine poezia de meditație, care să elimine poezia de tristețe existențială, să elimine tot cee ce este omenesc. Dimpotrivă, cred că poeziei patriotice și revoluționare îi stă bine tocmai în contextul dat al omului. Pentru că omul e compus din toate și de aceea, la locul ei, de frunte, poezia patriotică de azi este o poezie bine venită. Condiția este însă, repet, să fie de valoare. Fără valoare nu vom putea participa la concertul internațional de valori. Fără valoare poezia patriei române nu va face un serviciu patriei române în concertul de patrii al lumii. De aceea, cred că e simplu, e clar, înțeleg prin poezie patriotică și revoluționară, poezia de dimenstune comparabilă cu patria și cu revoluția însele.

Fără asta este simplă vorbă în vînt.

Poezia patriotică și poezia politică sînt dimensiuni fără de care poezia însăși suferă.

Încă o dată și încă o dată trebuie să spun, e ora calității, e ora valorii și nu avem voie să trecem peste această oră a valorii cînd vorbim despre faptele de spirit. De aceea, sînt un adept al poeziei patriotice și revoluționare de valoare. Sînt un adept al competiției valorilor și un adept convins, înrăit chiar, al afirmării celor buni, al ierarhiei meritului, al luptei pentru ca în cadrul patriei valorile să fie la locul lor. Inclusiv valoarea spirituală.

(Revista Luceafărul, din 28 august, 1982).

ESPERANTO

sau dreptul unei idei la adevăr şi demnitate

Cît timp le trebuie unor idei pentru a-şi dovedi raţionalitatea, dreptul la şansa de a sluji o umanitate ce îşi caută în raţiune împlinirea, poate chiar salvarea? După secole de raţionalism, cîte obstacole în calea celor ce *văd* o idee! Cîte sacrificii şi suferinţă reclamă confruntările cu prejudecata, cu cei inconştienţi de *interesul lor pentru noua idee*, cu cei conştienţi că ea le afectează interesele, cu cei ce o apără greşit sau o combat abil!

Ştiam soarta de odinioară a unor curente de idei respinse fără discernămînt, cu autoritate lipsită de competenţă; să admitem că şirul acestor erori este pentru totdeauna încheiat? Sînteţi gata, stimate cititor, să analizaţi un moment, cu obiectivitate şi cinste, ideea *esperanto*, despre care atîţia contemporani ştiu mai mult şi mai puţin decît adevărul? Vom evita aspectele *lingvistice* („natural" şi „artificial" în limbă) *filozofice* (spontan şi conştient în cultură), *pedagogice* (performanţele populaţiei adulte în stăpînirea limbilor, după ani de studii), *economice* (povara traducerilor în relaţiile internaţionale) etc. ale ideii unei limbi auxiliare internaţionale — de o complexitate ce scapă abordării intuitive. În cadrul tezei despre o nouă ordine economică şi politică, ne interesează ideea în cauză ca *moment al unei noi ordini informaţionale*.

Esperanto nu este doar limbă. Din cauza *ideii* pe care o poartă a căzut sub blestemul sisific. În multe ţări. Şi la noi, odinioară. Duşmanii care i-au dat lovituri grele sînt cele două războaie mondiale, imperialismul şi militarismul, climatul de confruntare. Dar nu numai ele.

Apărută în urmă cu aproape un veac, din dorinţa de simplificare a căilor de apropiere între oameni printr-un instrument lingvistic *comun, neutru* şi *uşor de asimilat*, esperanto întrupa un vis al gînditorilor de la Platon pînă la Descartes, Leibniz şi pînă în zilele noastre, şi întărea o idee de drept natural al popoarelor: egalitatea. În România a găsit receptivitate şi entuziasm: dicţionarele, manualele, asociaţia de esperanto au fost printre primele din Europa. România a fost printre cele 14 ţări care au iniţiat, la Societatea Naţiunilor, un proiect în favoarea limbii esperanto, dar odată cu spectrul fascismului (pentru Hitler esperanto era „limba evreilor şi a comuniştilor"!), militanţi de seamă pentru idee părăsesc ţara, unii dintre ei, ca Eugeniu Moraru sau Andrei Cehu, devenind ulterior nume de rezonanţă mondială în activitatea esperanto, folosind această limbă pentru cunoaşterea pe glob a istoriei, culturii şi frumuseţilor patriei niciodată trădate. După 1944, printre sprijinitorii declaraţi ai ideii se află T. Arghezi, Gr. Moisil, Mihu Dragomir, dar, în lumina tezei staliniste a „limbilor zonale", esperanto devine „limba cosmopoliţilor fără patrie". În martie 1957, Institutul de lingvistică şi Subsecţia de ştiinţa limbii şi literaturii ale Academiei R.P.R. emit un act prin care recomandă răspîndirea limbii esperanto, în favoarea căreia se pronunţase în 1954 Conferinţa Generală UNESCO (Montevideo). Dogmaticii mai deţineau însă poziţii puternice: în 1959, fosta Direcţie a presei dispune să nu se publice nimic cu privire la esperanto (apar totuşi poziţii *contra!*) şi, ca o ciudăţenie, întrucît *această dispoziţie încă n-a fost contramandată în scris*, unii continuă s-o aplice! La 300 de metri de colectivul universitar care, în urmă cu peste zece ani, a luat iniţiativa reafirmării acestei idei la noi, un studiou teritorial de radio refuză să sufle vreun cuvînt despre realizările acestui colectiv, apreciate de organe centrale, cunoscute în zeci de ţări şi comunicate adesea la Radio Bucureşti. Aşteaptă „dezlegare"! O revistă bucureşteană n-a putut fi convinsă să publice o notă de zece rînduri despre apariţia în Grecia, într-o antologie filozofică în esperanto, a primului text filozofic românesc în această limbă (comunicarea lui Al. Tănase la Simpozionul Internaţional *Socrate*); o alta nu publică o notă despre masiva antologie slovacă în esperanto, apărută la Praga, după alte circa 20 de asemenea antologii de literatură naţională apărute în Europa, America şi Asia (pe cînd o *Rumana antologio?*); o a treia, cu singura explicaţie că nu vrea să se atingă de „această problemă", nu publică un studiu — *Limba şi cultura în perspectiva proceselor revoluţionare contemporane* — care a stat la baza Simpozionului naţional *Democratizarea relaţiilor cultural-ştiinţifice internaţionale* organizat de Academia „Ştefan Gheorghiu" şi Univer-

sitatea din Timişoara (Cf. „Viitorul social" nov.-dec. — 1981, p. 1169—1172), deşi lucrarea este găsită „de-a dreptul captivantă". Dar *nu spun oare explicit documentele partidului nostru că nu există probleme de care nu ne putem atinge?* Există, din fericire, şi structuri receptive, care şi-au luat răgazul de a analiza adevărul ideii. În ultimii ani, la noi în ţară au apărut cursuri, dicţionare, caiete de lucrări pentru esperanto, iar redacţiile „Contemporanul", „Flacăra", „Forum" (rev. înv. superior), „Orizont", „Cronica", „Forum studenţesc", „Universitatea comunistă", „Napoca universitară", „Karpaten Rundschau", „A hét" etc., analele universităţilor şi numeroase cotidiene publică încă din 1975 articole şi interviuri pe această temă, dar la Casa de cultură (Casa de cultură) a unui foarte mare municipiu, afişul care, în 1981, anunţa deschiderea cursului, apărea, dispărea, iar apărea, iar dispărea de la o zi la alta şi, pentru orice eventualitate, cadrul universitar care avea a vorbi despre Eminescu a fost rugat să nu citeze şi traducerile în esperanto din opera poetului, deşi ele au apărut în reviste de prestigiu internaţional din Franţa până în R.P. Chineză. În revista „Teatrul" (nr. 1/1982), Virgil Munteanu, care probabil nu ştie că alte ţări (R.P. Bulgaria de ex.) au de 15—20 de ani teatru în esperanto, cu o activitate pentru care au primit premii naţionale şi internaţionale, persiflează (p. 19) grupul de inimoşi ai echipei de Teatru politic de la Casa tineretului din Timişoara pentru efortul de a face teatru în esperanto şi pentru bucuria cu care ei vorbesc despre succesele obţinute (în R.P. Ungară şi Italia), elogiate în mai multe publicaţii externe; acelaşi număr al revistei (p. 87), anunţînd (în „Fotocronica") Marele premiu la Festivalul internaţional al teatrelor de păpuşi, Zagreb 1981, obţinut de Teatrul de păpuşi din Constanţa, *omite*(!) menţiunea că spectacolul, ca dealtfel întregul festival, *al 14-lea* de acest gen, a avut drept unică limbă esperanto. Despre acest premiu, pentru piesa cu cel mai bogat mesaj umanist, pentru regie şi interpretare, obţinut cu „Metamorfoze" după Ovidiu, scrie însă pe larg, într-un elogios articol ce îşi primeşte titlul de la spectacolul constănţean, revista „Esperanto" (nr. 1/1982), de la Rotterdam, cu circulaţie în 102 ţări. Tot de acolo, şi nu din revista „Teatru" aflăm că al doilea mare succes al festivalului l-a obţinut Teatrul de păpuşi din Varşovia cu piesa românească *„Magazinul cu jucării"* de Al. Popescu, iar teatrul din Barcelona a obţinut *premiul internaţional care poartă numele românului Iosif Petrin*, fost, până la sfîrşitul vieţii (1975), promotor al teatrului de păpuşi în esperanto, excelent traducător de piese româneşti pentru aceste spectacole, colaborator modest, şi puţin înţeles, al C.C.E.S.

Ei bine, este aceasta o o situaţie normală? În diferite judeţe se desfăşoară sau nu o activitate esperanto în funcţie de „curajul" unuia sau altuia dintre tovarăşii din organele locale. În urmă cu 11 ani, una dintre cele cîteva mari personalităţi ale vieţii noastre politice de azi care au analizat atent ideea, declara: „Este o idee justă! Îmi iau eu răspunderea pentru ea". O, ce vorbă mare, sfîntă şi rară! Şi a pus umărul la organizarea, cîtă este, a activităţii. Dar la nivelul caselor de cultură, şi chiar mai sus, esperanto este uneori întîmpinată cu o grimasă de incertitudine şi derută, iar pentru cîte un tovarăş ea reclamă o vigilenţă distructivă, cel puţin „până la noi dispoziţii".

Merită o idee nouă un atare destin? Fiecare pas înainte a fost plătit cu nenumărate memorii, scrisori, telefoane din provincie, drumuri la Bucureşti, audienţe, o muncă imensă, depusă de cadre didactice universitare şi cercetători din şapte-opt centre. Făcînd o cercetare orientată spre decizie, ei au înţeles să treacă la aplicarea concluziilor. Dar au apărut obstacolele! Dacă însă această idee este inacceptabilă, atunci s-o combatem *cu argumente la lumina zilei*, dacă nu, atunci măcar să nu împrăştiem derută şi decepţie, prin obstacole şi hărţuieli lipsite şi de o bază teoretică şi juridică. „A nu pune lucrurile clar în faţa oamenilor, spunea tovarăşul Nicolae Ceauşescu, înseamnă a le face şi lor un prost serviciu, înseamnă a face un deserviciu şi partidului, întregii noastre societăţi. Este timpul să se pună capăt acestor stări de lucruri". *Nu este deci timpul să se pună capăt şi stărilor de lucruri de mai sus? Dacă ideea continuă să rămînă neanalizată, peripeţiile vor continua* şi s-ar putea cere, la un moment dat, stabilirea responsabilităţilor — cărora, oricum, cercetătorii nu li se vor putea sustrage. Încă în 1978 în *Expunerea la şedinţa activului central de partid şi de stat*, referindu-se la relaţiile noastre cu organizaţiile internaţionale iubitoare de pace, antimilitariste şi antiimperialiste, a căror activitate a fost uneori subapreciată, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arăta că „este necesar să se discute în mod serios problemele activităţii organizaţiilor de masă internaţionale, pentru găsirea căilor de întărire a rolului lor în unirea forţelor sociale pe care le reprezintă". Vom admite că există în lume probleme mai urgente, dar cei ce lucrează în cercetare, în învăţămînt, în cultură nu pot obiecta că din cauza problemelor economice şi politice mondiale nu dau răspuns, timp de aproape o generaţie, unor întrebări care se ridică în domeniile specifice de activitate. Este cum am spune că pînă la rezolvarea problemei dezarmării nu putem reglementa circulaţia rutieră. De aceea, supunem spre reflecţie tuturor celor ce caută un răspuns la „problema esperanto" cîteva din concluziile comunicate

în sesiuni științifice sau în publicații de către membrii unui grup de cercetare — înființat în 1978 în cadrul Academiei de științe sociale și politice.

1. *Esperanto este o alternativă democratică, neutră, la tendința unor mari puteri de a face din propria limbă un articol de export, un instrument al împărțirii lumii în sfere de influență culturală.* Sprijinind esperanto, I.B. Tito spunea: „Egalitatea în drepturi, unul din principiile de bază ale ONU, trebuie să aibă valabilitate și în sfera limbii. Statele mari încearcă să-și impună propriile limbi statelor mici". Limbile și culturile „superioare" — prin tradiție nedreaptă, bogăția sau forța statului lor — au contribuit adesea la procesele de deznaționalizare ale altora. Fiind un instrument *auxiliar*, menit a servi *doar* raționalizării schimburilor de informații, esperanto exclude postulatul superiorității a cîtorva limbi etnice asupra celorlalte și *nimeni nu are interesul* ca ea să preia vreodată funcțiile interne ale vreunei limbi etnice; dimpotrivă, ridicîndu-le pe toate la aceeași demnitate, le apără individualitatea, subminată azi de fenomene insidioase de aculturație.

2. *Esperanto vine în sprijinul statelor mici sau dezavantajate istoric*, favorizîndu-le accesul rapid și ieftin la informație și introducerea, *în condiții de egalitate*, a valorilor proprii în informația mondială. *Actualele tendințe duc la monopolul cîtorva limbi* asupra rețelei informaționale. Discriminarea lingvistică face ca scrieri mediocre ale unora să fie mai larg cunoscute decît valorile autentice ale altora! Datorită limbii, statele bogate au acces direct la creativitatea lumii și asimilează, de la o zi la alta, specialiști poliglotizați pe cheltuiala statelor sărace. În toate tipurile de contacte externe, odată cu fixarea limbilor „oficiale" se produce automat un *fenomen de elitizare* a situației comunicaționale, *un ascendent al unora asupra majorității*, datorită limbii lor.

3. Spre a evita orice confuzie, subliniem că *astăzi învățarea limbilor de circulație*, care, deși fără justificare lingvistică sau de drept internațional, sînt vehiculele reale ale informației, rămîne *o necesitate stringentă*, pe care n-o punem în discuție o analiză teoretică orientată spre idealitate și prospecție. Un tînăr cu dotație medie poate și trebuie să învețe activ una și pasiv una sau două dintre aceste limbi, europene și cu un bogat lexic internațional. Eforturile care se fac azi la noi în acest sens țin atît de nevoile statului nostru, cît și de formarea personalității. *Este însă în interesul nostru să conștientizăm dezechilibrele informaționale*, să ne întrebăm cît de echitabilă este structura *culturii contemporane*, pornind de la faptul că *o anumită limbă slujește expansiunii pe toate meridianele a culturii pe care o exprimă, în timp ce alteia, după o frumoasă expresie a lui Blaga, îi rămîne funcția „expansiunii spre cer"*. Valorile majore ale fiecărui popor trebuie să fructifice, *într-o emulație nobilă și dreaptă*, conștiința umanității. O nouă ordine reclamă promovarea pe o scară mult mai largă a limbilor naționale de cultură. Abia atunci cînd, alături de mijloacele tradiționale, popoarele își vor putea prezenta în limba proprie valorile literaturii și ale artei vom putea vorbi de afirmarea ineditului și autenticității culturilor, de egalitatea între culturi și limbi. Iar pentru alte funcț'i ale limbii de obște să recurgem la un instrument comun, al tuturora și al nimănui, precum Crucea Roșie. Sînt visuri? E liber să visăm în România! Să nu viseze cine dorește să eternizeze situația de azi.

4. Însușirea limbilor etnice, împovărate de neregularități, este o sarcină mult mai dificilă decît cred cei ce ori se mulțumesc cu rudimente, pe care nu sînt chemați să le probeze, ori au învățat limba în familie. Se cunoaște oare adevărul că absolvenții facultăților de filologie, mai ales cînd se specializează într-o limbă neromanică, rareori ajung, după mulți ani de muncă, s-o stăpînească într-o măsură raportabilă la limba maternă? Chiar cei ce și-au făcut din traduceri o profesie de viață realizează traduceri greu practicabile în țările cărora le sînt destinate (cf. convorbirile lui Z. Stancu cu editori străini). Dacă un român învață franceza, un bulgar rusa, un ceh germana, ei posedă șase limbi, dar nu pot comunica, iar societatea le cere să fie specialiști, nu poliglоți. Pretutindeni limbile străine sînt apanajul unei elite intelectuale. Esperanto „o capodoperă de logică și simplitate" (Academia Franceză), se învață de 30—40 de ori mai ușor decît orice limbă națională. Prin circa 70 de edituri, 120 de periodice, 80 de lectorate universitare, sute de școli, circa 150 de manifestări internaționale anuale, universitatea de vară, peste 90 de asociații naționale, patru asociații internaționale, care folosesc esperanto și o propagă, această limbă a intrat în rețeaua mondială a informației.

5. Este oare înțeles *locul acestei acțiuni în lupta pentru pace?* Sprijinită de organisme ONU (UNESCO, ECOSOC), de Federația Mondială a Oamenilor de Știință (a cărei publicație apare, din 1977, și în esperanto), ea unește pe oameni prin ceea ce ține de interesele tuturora. La manifestările esperantofone participă anual mii și mii de oameni de pe toate continentele (numai congresul universal numără 3 000—5 000 de participanți); timp de 8—10 zile, oameni de toate convingerile politice prezintă, într-o limbă *a doua pentru toți*, valorile și frumusețile țărilor lor, dezbat, în secții de profil, probleme actuale ale specialității lor, analizează căile și rezultatele educației tineretului în spiritul păcii și umanismului etc. Patronate de șefi de stat (Tito, de exemplu, dar și

alţii), salutate de majoritatea ambasadelor acreditate în ţara-gazdă, asemenea experimente sociologice fără precedent, în care *sînt interzise prin statut polemicile la adresa vreunei ţări*, devin micromodele ale unei umanităţi conştiente de unitatea sa şi unde *ideea războiului este lăsată pe seama ridicolului şi a uitării*.

6. După cum bine se ştie, România de azi este, prin întreaga ei activitate internaţională, un catalizator al energiilor puse în slujba idealului păcii şi progresului. Considerăm deci necesar ca ţara noastră să fie prezentă în această activitate. Or, deocamdată sîntem, în cea mai mare parte, absenţi; n-am fost prezenţi nici în colectivele care au redactat enciclopedii în esperanto, de unde anumite erori strecurate în unele din acestea despre istoria şi cultura noastră. De la crearea sa, grupul de cercetare de la Timişoara activează cu multă pasiune şi dăruire pentru lichidarea rămînerii în urmă a esperantologiei şi interlingvisticii româneşti, pentru formarea de cadre, pentru elaborarea unor manuale, dicţionare etc., pentru organizarea unor dezbateri multidisciplinare asupra problemei, pentru informarea factorilor de decizie etc. Fără asociaţie, fără venituri, sprijiniţi de unii, frînaţi de alţii, încurajaţi însă mai ales de avîntul generos şi romantic al unui mare număr de tineri din diferitele centre universitare, membrii colectivului de esperanto militează neabătut pentru edificarea adevărului şi demnităţii unei idei şi la aplicarea ei *în slujba marii prietenii a popoarelor*.

Este, credem, timpul ca, aplicînd indicaţia secretarului general al P.C.R., *să discutăm în mod serios problemele acestei activităţi internaţionale*. În sfera culturii nu s-au manifestat „asimetriile" din sfera economicului? Sau să admitem că inechităţile în cultură sînt fatalităţi intangibile? Nu ne rămîne decît să deplîngem etern inegalitatea limbii noastre cu a altuia? Nu merită acest complex de probleme mai multă consideraţie? Ce se spune despre cei pentru care, cantonaţi în tezele stupide de acum 30—40 de ani, există *o culpă a activităţii esperanto* / Nu ne-a învăţat destul condamnarea dogmatică a unor idei — fără a le analiza în mod responsabil şi obiectiv? Şi, în ultimă instanţă, analiza responsabilă a propunerilor constructive, nu este o obligaţie a tuturora.?

Prof. univ. dr.
IGNAT FLORIAN
BOCIORT

LUMEA IN CIFRE

● Că în Cosmos oamenii devin mai lungi şi mai subţiri s-a mai spus. Dar nu se ştia cam cu cît creşte o persoană în unitate de timp. Iată însă că în cadrul unui colocviu internaţional „Spaţiul şi civilizaţia", astronauţii americani Gerald Carr şi William Pogue au menţionat că în timpul unei şederi de circa trei luni în spaţiul cosmic se obţine o creştere în înălţime de 3-5 centimetri şi o reducere a circumferinţei taliei de 7-10 centimetri. Dar optimismul amatorilor, şi mai ales al amatoarelor, trebuie să fie bine ponderat, deoarece specialiştii sovietici au afirmat că oricît s-ar lungi omul în cosmos, la întoarcerea pe pămînt se face din nou cum a fost. Aşa că rămîne de văzut dacă experienţa merită osteneala. Cu atît mai mult cu cît o astfel de experienţă este deocamdată la îndemîna doar a cosmonauţilor.

● Vahiba, un trib de beduini nomazi din centrul Omanului, se deosebeşte de alte triburi arabe prin statutul aparte al femeii. Astfel în tribul respectiv femeile îşi aleg soţii, divorţează oricînd de ei, se ocupă de educaţia copiilor, administrează şi gospodăresc tribul. În ceea ce-i priveşte pe bărbaţi, ei se ocupă de creşterea cămilelor şi ... pregătirea mîncării. Este de presupus că situaţia din tribul Vahiba pune în dificultate grupările feministe. Credem însă că membrele acestor grupări se mîngîie rememorînd zicala: cu o singură rîndunică...

● Turnul Eiffel, construit pentru prima Expoziţie universală, care a avut loc la Paris în 1889, a intrat de cîtva timp în adevărate „reparaţii capitale". După o intensă „cură de slăbire", care l-a făcut să piardă 1 000 de tone într-un an, falnicul monument va cunoaşte o nouă etapă de întinerire. Remodelarea primului etaj marchează sfîrşitul primei părţi a lucrărilor. Acumularea a numeroase instalaţii la acest nivel provocase o suprasolicitare ce risca să compromită rezistenţa construcţiei, drept care s-a procedat la uşurarea lui de amintita povară. În noua sa configuraţie, Turnul Eiffel va avea un restaurant cu decor „fin de siecle", iar o sală panoramică cu peste 500 de locuri va permite organizarea de manifestări culturale: concerte, spectacole, conferinţe. Va fi nevoie de încă un an pentru ca Turnul, care nu a fost închis niciodată, să fie redat în întregime publicului, după reamenajarea etajelor doi şi trei. La etajul doi vor funcţiona mai multe magazine, un restaurant şi o berărie, în timp ce platforma superioară va fi rezervată în întregime contemplării panoramei Parisului, văzut de la 276 metri înălţime. Un muzeu audiovizual şi un birou de poştă vor completa instalaţiile. În acelaşi timp, vechiul ascensor, din partea superioară a Turnului, va fi înlocuit cu patru cabine panoramice. Pentru a desăvîrşi procesul de întinerire a monumentului, vor fi necesare nu mai puţin de 52 tone de vopsea.

● Părerea curentă este că morile de vînt mai există doar în falnicul roman al lui Cervantes şi în muzeele satului. În realitate însă astfel de mori, mori adevărate, în funcţiune există în multe ţări. Numărul lor se ridică în prezent la peste un milion.

● O expediţie ştiinţifică a descoperit în apele Golfului Guanabara, pe ţărmurile căruia se ridică marele oraş brazilian Rio de Janeiro, mai multe amfore romane şi exemplare de ceramică feniciană. Ştirea a fost anunţată de conducătorul expediţiei, cunoscutul arheolog american Robert Marx. Am convingerea, a spus savantul — care a condus pînă în prezent aproape 40 de expediţii în căutarea urmelor vechilor civilizaţii — că primii care au vizitat acest golf n-au fost portughezii, ci, cu multe secole înaintea lor, romanii şi fenicienii. Acum urmează ca mărturiile arheologice depistate în golful Guanabara să fie aduse la suprafaţă.

INCOGNITO

ORIZONTAL : 1) Comoara din adîncuri. 2) Cîmpuri magnetice – Zonă de vegetație. 3) Avatarul bătrînei doamne – Toaletă pentru bărbați – Gol magnific ! 4) Reprezentant pe scenă – Predispuși pentru hipotensiune. 5) Rezultat al deprecierii. 6) Picați... la examen – Ordin de deplasare. 7) Întreprinderi producătoare de pulbere. 8) Chemat ca un prieten bun – Participant la războiul țărănesc. 9) Folosit pentru hrana păsărilor – Slăbiciuni omenești în felul lor. 10) Prinși în perspectivă – Tratați cu multă... bunătate.

VERTICAL : 1) Conchistadorii Spaniei medievale – Te face să nu mai suferi. 2) Cele 7 minuni ale lumii noi – Pornit pe un drum greu. 3) Titlu de autor. 4) Gen scurt ! – A realiza totul în colectiv. 5) Introdus curent în sectorul minier – Urme de parfum ! 6) Primele națiuni elementare – Eroine de baladă. 7) Cheltuirea necunoscutului – Întinde gurița dulce. 8) Țara de sus ! – Om de carte. 9) Forță mobilizatoare – Menține statu-quoul. 10) Roșii în bulion – A suna la telefon.

Dicționar : ITAR.

COLEA HERESCU
București

CASE

ORIZONTAL : 1) Pseudonimul, cu care compozitorul și muzicologul George Zbîrcea a semnat romanța „La căsuța de sub paltini", pe textul poetului Teodor Murășanu – Actriță americană de mare popularitate, protagonista filmelor „Casa păpușilor", în regia lui Joseph Losey și „Întoarcerea acasă", în regia lui Hal Ashby (Jane). 2) A clădi, a construi – Personaj feminin cehovian din schița „Acasă". 3) Coautor cu Franz Schubert al operetei „Casa cu trei fete" (Heinrich) – Poet și dramaturg spaniol (1898–1936), autorul piesei „Casa Bernardei Alba". 4) Localitate în India – „Casa cea...", cu subtitlul „Destăinuirile unui proprietar de case", schiță de A. P. Cehov – Mihail Lungianu. 5) Elena Negri – Prozator contemporan, autorul volumelor „Minunata împărăție cu palate de hîrtie" și „Peretele de lut" (Călin) – Pseudonimul lui Tudor Arghezi, semnatarul poeziei „Inscripție pe o casă de țară". 6) De culoarea aurului (fem.) – Poet contemporan, autorul poemelor „Casă" și „Casa din Bistra" (Ion). 7) Fiecare cu casa lui – Instrument muzical din casa memorială „George Enescu" din București – Dimpotrivă. 8) Udrea Costescu – Eroina piesei „O casă cu păpuși" de H. Ibsen – Arb acvatic. 9) Pictor român, autorul gravurii „În fața casei" (Theodor) – Dumitru Corbea – Est-nord-est. 10) Ion Stoian – „La căsuța cu...", prima melodie compusă de Nicolae Kirculescu – Tudor Șoimaru. 11) „Casa de pe...", roman de Theodor Constantin – Popor de origine nahua, care își construiau locuințele numai din piatră. 12) Regizorul comediei „Pensiunea doamnei Olimpia" de I. D. Șerban, montată în premieră pe țară (1981) la Teatrul „C. I. Nottara" din București (Constantin) – Reputat poet și dramaturg contemporan, semnatarul volumului „Unde fugim de-acasă" (Marin).

VERTICAL : 1) Scriitor contemporan, autorul romanului „Casa" (Vasile) Pseudonimul poetului I. D. Pietrari (n. 1893). 2) Prozatoare și poetă română (1912–1972), semnatara romanului „Într-un cămin de domnișoare" – Casă mare (pop.). 3) Pictor suprarealist spaniol, autorul tabloului „Ferma" (Joan ; n. 1903) – Radu Oprea – Liviu Călin. 4) Suspin (reg.) – Casă de... cultură, odinioară. 5) Departament în Franța – Fluviu asiatic. 6) Otilia Cazimir – Eugen Uricariu – Pere ! – Dans românesc ce se joacă în casa ginerelui, seara, în ajunul nunții. 7) „Casa domnului...", roman de Radu Tudoran. 8) Actriță americană de teatru și film, protagonista peliculei „Casa din vale" în regia lui John Ford (Maureen) – Limpede. 9) Lac în Suedia – Guvernanta familiei avocatului Helmer, din piesa „O casă cu păpuși" de H. Ibsen – Comună în Franța. 10) Neg (pop.) – Traian Demetrescu – În tren ! – Țes ! 11) Piesele „Dușmănia între frați în casa Habsburg" de Franz Grillparzer, „Ferma" de David Storey, „Azilul de noapte" de Maxim Gorki, ca gen de exprimare teatrală (pl.) – „...în casa nimănui", volum de versuri semnat de Mihai Bărbulescu. 12) Andi Andrieș – Dramaturg contemporan, din a cărui prestigioasă creație amintim piesa „O casă onorabilă" (Horia).

DICȚIONAR : RAO, ICD, APT, ONON, OVRE, EZE, NEC.

ALECU RÎPEANU
București

CĂLUȘARII

un ecou al timpurilor ancestrale

JOC ÎN CARE OMUL E CÎND OM, CÎND PASĂRE, CÎND CAPRĂ NEAGRĂ ZVÎCNIND ÎNTRE DOUĂ VÎRFURI DE GRESIE ÎNCHIPUITE. JOC DE CĂLUȘARI, FASCINAȚIE CONTINUĂ! DESFĂȘURARE INEGALABILĂ A ARTEI! FAIMA LOR ÎNCĂ MAI CUTREIERĂ LUMEA. LĂURI, O MULȚIME! AUTENTICĂ MANIFESTARE! UNICĂ. DE UNDE VIN? DINTR-UN TIMP ANCESTRAL?

ÎNTREBAREA A STÎRNIT ȘI CONTINUĂ SĂ PROVOACE INTERES; ÎNDEAMNĂ LA CĂUTARE, LA MEDITAȚIE, LA FORMULARE DE IPOTEZE, DE INTERPRETĂRI. INEDITĂ, ORIGINALĂ AM SPUNE NI S-A PĂRUT INTERPRETAREA CERCETĂTORULUI **NICOLAE T. CERNEA,** ÎN JURUL CĂREIA S-A CONTURAT ȘI DIALOGUL DE FAȚĂ.

— Mulți cercetători le-au atribuit călușarilor, cum ne-au atribuit și nouă fără prea mare discernămînt, o origine pur romană, cu mențiunea că unii au pus această origine pe seama **Salilor** sau a **Colisalilor** romani. Alții, plecînd mai ales de la prezența femeilor în jocul Călușarilor, le-au considerat originea tot romană, dar în legătură cu „jocul romanilor întocmit de strămoșul nostru Romulus spre răpirea Sabinelor", cum considera Heliade Rădulescu, de pildă. Apoi, Theodor Speranția crede (în „Mioriția și Călușarii", pag. 35—38), că „obiceiul acesta noi îl avem de la daci, dar el trebuie căutat mult mai adînc în timp, la egipteni". Dacă Th. Speranția ar fi spus **și la egipteni,** el s-ar fi apropiat și mai mult de adevăr.

— Mai sînt și alte opinii?

— Romulus Vuia (în Dacoromania, II 1921—1922, pag. 215 și următoarele), aduce originea Călușarilor mult mai aproape de noi — în Peninsula Balcanică. El face o legătură „mitică" între astrul solar și Călușari, care își încep și își termină jocul la răsăritul Soarelui, și între Zîne sau Iele și Călușari, pe care îi vede ca o întruchipare a acestora. Foarte aproape de această interpretare este și părerea lui Ovidiu Bîrlea, care vede în Jocul Călușarilor „contopite două reprezentări principale: una legată de **venerarea Ielelor** și a doua, legată de **cultul** CABALIN, respectiv de „cultul totemic al calului" (vezi Eseu despre Dansul popular românesc, 1982, pag. 41). Și, în sfîrșit, H.B. Oprișan, despre care am amintit, admite și dînsul „descendența romană" a Călușarilor, dar cu semnul întrebării, descendență la care adaugă și „unele influențe dacice" (Op. cit. 243—245).

— Dar, asupra Călușarilor s-au oprit și alți cercetători: **Mircea Eliade vede în jocul Călușarilor un ritual de inițiere al tinerilor, la geto-daci; iar regretatul Nicolae Miulescu numește sărbătoarea Călușarilor cea mai mare sărbătoare a strămoșilor geto-daci. El vedea originea Călușului în cultul celui ce pleca la Zalmoksa, căruia, după ce i se încredința mesajul ce trebuie rostit zeului, pentru păstrarea desăvîrșită a tainei, a secretului, i se punea un căluș în gură, adică, cel** ales **devenea, astfel, călușar. Și, firește, mai sînt și alți cercetători, dar noi dorim să auzim opinia dv.**

— Noi sperăm să demonstrăm că Jocul Călușarilor își are originea primară nu în **stratul** sau arealul etno-lingvistic cultural indo-european, ci în **substratul** ultraarhaic al neoliticilor care, cu multe mii de ani în urmă, îmbrăcau monogenetic sau prin migrări milenare vastul spațiu dezglacializata al celor trei continente limitrofe: Africa, Asia și Europa — pe atunci neseparate complet de oceanul planetar.

— Ce se întîmpla în acest imens spațiu?

— Simultan sau prin schimb de păreri și experiență, consumatorii, deci **Culegători** de fructe și rădăcinoase, dublați de **Vînători,** evoluați apoi în **Păstori** și **Agricultori,** trebuind să înfrunte asprimea naturii, și-au conceput și organizat viața lor rudimentară în așa fel încît să poată avea cît mai mulți copii, cu care să se ajute...

— Deci, grija pentru reproducere, **pentru conservarea și perpetuarea vieții?**

— În acest scop, **omul postglaciar,** și-a imaginat și creat fel de fel de sisteme, cît mai practice, prin care să-și pregătească progeniturile în scopul vizat al înmulțirii. Sisteme care, toate au avut la origine ideea diriguitoare de **instructaj colectiv** și sînt cunoscute în general sub denumirea de **Inițieri.** Tipologic, aceste organizații primi-

tive sînt de două feluri: **Inițieri primare,** denumite și **clanice** sau **puberale,** la care sînt supuși copiii de ambele sexe ajunși la vîrsta de 10—12—14 ani, și **Inițierile superioare,** specializate, numite și **tribale,** prin care treceau, ca să zic așa, candidații la conducerea vieții tribale: conducători politici, religioși.

— Deși ați cam început de la Adam și Eva, ipoteza dv. se anunță interesantă! Ce se învăța în aceste „școli" primitive?

— Copilul învăța tot ceea ce trebuia să știe un ins care curînd era chemat să facă față tuturor obligațiilor sale particulare, familiale, sociale, religioase. În aceste campamente inițiatice i se „preda", prin lecții practice, cum să vîneze, să pescuiască, să lucreze pămîntul, să cioplească o piatră, să facă un arc, o suliță, o săgeată, cum să mînuiască aceste arme, să se lupte cu un animal, cu un dușman, cum să oprească vîntul, să pornească sau să oprească ploaia, cum să se vindece de o boală etc. În particular, tînărul mai învăța cum să determine o fată să-l iubească, cum să devină tată a cît mai mulți copii.

— Dar ce au a face aceste inițieri cu Jocul Călușarilor?

— Tocmai că au: arma cea mai eficace, mai îndătinată în toată lumea primitivă, cu care omul credea că poate determina, chiar forța natura, că poate să supună oamenii, a fost și a rămas **forța** aceea tainică sau **arma magiei,** iar ca instrument, cale sau metodă de influențare și determinare a fost, cu siguranță, DANSUL: dansul colectiv, dansul ritual, dansul magic. Date fiind virtuțile tainice, cît și fascinația sa, **dansul** a fost adoptat și practicat din timpuri imemoriale, de toate societățile omenești primitive, iar în registrul atît de bogat și variat al Inițierilor, **limbajul figurativ** al dansului și magia lui au ocupat totdeauna locul întîi.

— Care ar fi fost, după dv., tehnica inițierilor? Cum se desfășurau?

— Tinerii care atingeau vîrsta pubertății erau luați pe contingente și duși într-un loc dinainte pregătit, unde erau încazarmați. Locul trebuia să fie izolat de sat: în pădure, prerie, savană, dar cît mai aproape de o sursă de apă. De dorit era să aibă o formă cît mai rotundă. Pentru a nu fi privit de ochi indiscreți, profanat, locul era închis cu gard ce nu întrecea, de regulă, înălțimea unui om, sau cu șanțuri. Aici erau ridicate adăposturi, construcții sezoniere: colibe, cabane, căsuțe din material vegetal, de regulă. Perioada de inițiere se fixa, e de dedus, vara, în sezon cald. Tinerii, pe tot timpul „detențiunii" inițiatice, erau supravegheați și instruiți de bătrînii clanului, un fel de instructori, de Șamanul sau Vrăjitorul clanului.

— Pînă unde ajungeau cu inițierile?

— Inițiații erau supuși unei discipline riguroase, unor probe fizice foarte dureroase. Unii cercetători enumeră moduri rituale prin care tinerii erau inițiați să simuleze moartea, moartea simbolică, pentru a **renaște** fie într-un OM NOU (cazul și concepția inițierilor puberale), fie într-o Viață Nouă, de obicei celestă (cazul Schemei și concepției din Inițierile superioare de mult mai tîrziu, cunoscute și sub numele de Mystere)

— Ce se întîmpla după această instruire?

— Inițiații, „Nou Născuții" erau readuși în sat, pentru a dovedi că au devenit alți oameni: vorbeau de acum în noul lor limbaj, secret, învățat în campament. Cînd părăseau campamentul, de reținut, li se interzicea, sub pedepsirea cu moartea, să se uite înapoi. Campamentului, după plecare, i se dădea foc și doar amenajările care îl protejau erau păstrate, pentru a feri în continuare interiorul tabu (sacru) de orice profanare. Satul acum era în sărbătoare. Izolați, supuși la atîtea „tabuuri" rituale mai multe luni, la unele populații chiar mai mulți ani, inițiații (printre altele și în tainele reproducerii) se căsătoreau cu fete de asemenea inițiate, în vederea aceleiași perpetuări a speciei. Perioada aceasta era una de petrecere, destindere generală, tinerii, însoțiți totdeauna de instructorii și Vătaful lor, mergeau prin satele vecine și ofereau spectacole, mimînd simbolic cîte ceva din ceea ce învățaseră în timpul instruirii inițiatice, precum și o interesantă artă coregrafică.

— Mai existau și altfel de inițieri?

— În afară de aceste inițieri de tip puberal, obligatorii pentru toți adolescenții, mai existau în lumea primitivilor, pe toate ariile de răspîndire, o seamă de asociații sau societăți secrete de inițiere, specializate, în care erau admiși numai bărbați și femei care trecuseră prin primele inițieri. Avînd un caracter tribal sau chiar național, aceste societăți se ocupau de probleme de ordin politic, social, economic, medical, teatral etc. Uzînd cu aplomb, abilitate și fantezie de arta magiei și a dansului primitiv, membrii acestor societăți puteau să determine, credeau ei, ca ogoarele să rodească, vitele să se prăsească, femeile să nască prunci. Alții, tot prin magia dansului, credeau că pot să tămăduiască unele boli, să dezlege ploile etc.

— După această incursiune în ancestral, să revenim la călușari!

— După cum le este Pravila, niciodată scrisă, Călușarii încep și își termină Jocul lor milenar într-un loc cît mai „ferit", în

afara satului: la „hotare", în „pădure", la „margine", așa cum procedau și organizatorii inițierilor primitive, de tip puberal în special. Și la Călușari, locul acesta „retras", „ferit" trebuie să fie cît mai aproape de o **apă.** Aici Vătaful (conducătorul călușarilor) își „întocmește steagul", în jurul căruia călușarii depun jurămîntul. La plecare, cînd se petrec mai multe scene semnificative asupra cărora nu mai insistăm, călușarii sînt obligați, ca și confrații lor din inițierile puberale, „să nu privească înapoi". Alcătuit în general din bărbați maturi, Jocul Călușarilor are în unele sate și **echipe de copii,** echipe de tineri puberi din care erau odinioară alcătuite contingentele de candidați la inițierile primitive.

— Dar în Călușe există uneori și femei, și chiar în calitate de Vătafi: cum explicați aceasta?

— Întrebarea e binevenită; vine în ajutorul demonstrației: pe de o parte, Jocul Călușarilor este sau are un caracter bărbătesc și nu femeiesc; pe de altă parte, Călușul nu constă numai din **dans,** la care femeile uneori sînt mai dibace, ar „întrece pe bărbați", ci mai are în desfășurarea sa și alte scene nepotrivite pentru femei. Faptul ne obligă să ne întoarcem în ancestral, la practica inițierilor feminine, aproape tot atît de obligatorie ca și aceea a bărbaților. În Oltenia, de pildă, pînă nu de mult exista o tradiție: Cetele de Călușari se duceau „fie la un Vrăjitor, fie la o Vrăjitoare" din sat, atunci cînd își începeau și își terminau jocul. „Amestecul, mai ales al Vrăjitoarei, spune H.B. Oprișan, în desfășurarea Călușului, dă naștere la o derută". Pentru noi prezența Vrăjitoarei în Jocul Călușarilor nu naște o „derută", ci vine și explică, confirmă legătura genetico-folclorică dintre Călușari și practica ancestrală a inițierilor puberale.

— Unul din apanajele, însemnele devenite caracteristice Călușarilor este bastonul sau bățul de care nu se despart: ce simbolizează?

— Inutil să mai amintim că este același **băț, beldie** sau **cravașă** vegetală pe care tinerii din inițierile puberale le țineau ca pe o **făclie** în mînă mai tot timpul cît erau în cantonament. Probabil, ca tînărul „sechestrat" aici să aibă tot timpul măcar o mînă ocupată, să aibă atenția concentrată asupra unor norme inițiatice, așa cum călugării țin în mînă mătăniile, și le numără.

— Ce asemănări ați mai aflat între practica inițierilor puberale și Jocul Călușarilor?

— La baza ritului principal din inițierile puberale primitive stă ideea **morții simbolice** (simulat), din care inițiatorul trebuie să treacă, pentru a se **transforma** dintr-o stare (nenorocită), în alta (fericită), într-un om cu atribute alese. Starea aceasta, credeau ei, exista undeva în afara Pămîntului. Ei bine, **moartea simulată** e practicată și de Călușari: la Boureni (Dolj), de exemplu, Vătaful își flutură steagul deasupra capului unui călușar care, astfel vizat, începe să joace tot mai frenetic, mai agitat, pînă ce, amețit de dans, „cade jos ca mort". Vătaful poate repeta scena cu mai mulți sau chiar cu toți călușarii lui. Este, credem noi, un ecou la ritului ancestral principal: cînd Călușarii arhaici își treceau prin această **moarte** simulată pe cei inițiați. „Morții" din Călușul de la Boureni, sînt scoși din joc, și, ca să-și revină din moarte, sînt frecați cu oțet și usturoi. Odată înviați, călușarii reintră în joc.

— Spuneați că la primitivii din Africa neagră, ca și la cei din trecut au existat și există, pe lîngă inițierile primare, clanice, și unele societăți tribale secrete, specializate, care prin puterea Dansului (magie) pot să facă unele „minuni": să provoace ploaie, să fertilizeze ogoarele, să sporească prășilele animalelor. La Călușari au existat astfel de scene-simbol? Există?

— La Bogdana (Teleorman), după cum informează H.B. Oprișan, în ziua în care „se ridică steagul", cînd călușarii termină jocul, pe vremuri ei ieșeau seara „înaintea vacilor ce se întorceau de la păscut și făceau un joc: dansau înaintea lor". Scena e similară celor din dansul africanilor din Africa ecuatorială și, credem noi, vine să dovedească arhaitatea Călușului.

— Personaj important în Călușe este și Mutul: ce simbolizează?

— Ca rang, este al doilea după Vătaf. În părțile Teleormanului, el „deschide jocul", astfel: primește de la gazdă o farfurie sau strachină, cîteva căpățini de usturoi și un val de lînă; le pune în mijlocul curții, trage un **cerc** în jurul lor (cerc pe care îl întîlnim și în Misterele lui Dionisos), și în cercul acesta se desfășoară dansul. La un moment dat, mutul iese din cerc și „o rupe la fugă" printre spectatori, la fel cum fug și inițiații din Misterele sus amintite. Îmbrăcat grotesc, mascat, cu o traistă de gît, Mutul poartă, scoate și împarte spectatorilor diferite „buruieni de leac": bune pentru femeile sterpe (sterile), pentru gospodari (să le prășească mioarele), pentru agricultori (să le rodească ogoarele) etc.

— Deci, ideea fertilității!

— Subliniată și de faptul că el poartă, vizibil, simbolul unui Falus uriaș, din lemn, vopsit în roșu, cu care face diferite semne simbolice. Nu trebuie să subapreciem acest amănunt, deoarece la primitivi, ideea fertilității era dominantă. Scena este identică și la Inițierile puberale ale tribului Ndris din Oubangui-ul african.

— Ne conduce chiar la Priap, zeul fecundităţii la romani!

— Mutul îl reprezintă, cu siguranţă, şi pe Priapul romanilor care, cu „scîrbavnicul lui mădular" , cum îl numeşte Pravila de la Govora, băga spaima în orătăniile din curţile romanilor şi fiorii fecundităţii în matroanele lascive ale Romei decadente; iar la daci, în femeile fără de copii ale Sarmizegetusei cucerite. Falusul priapic sau „Inhonestul mădular", cum îl numea revoltat scriitorul creştin Fer. Augustin, venerat ca zeu, purta la populaţiile neolatine denumirea de **Mutinus** sau **Mutunus.** De unde şi numele MUTULUI din Căluşarii noştri, precum şi Tutinus sau Tutunus; iar într-o ediţie mai veche, a altui scriitor creştin apusean, Tertulian, zeul fecundităţii este denumit Futinus sau Futunus, de unde s-a derivat şi numele sfîntului catolic Futin (Foutin), cinstit în Franţa mai ales de femeile sterile. Interesant că acest sfînt creştin era reprezentat la început cu o **beldie** sau **prăjină** înaltă, împodobită la capăt cu flori, care, după noi, nu simbolizează altceva decît steagul Căluşarilor.

— Dar acest personaj apare şi la nunţile din Insula Mare a Brăilei: luni, după nuntă, unii dintre stolnici îmbracă un astfel de costum şi dansul lor aminteşte nouor căsătoriţi de ideea fecundităţii, a fertilităţii, a perpetuării lumii!

— Completarea dv. mă măgulеşte! Dar în afara acestor aspecte ale Jocului Căluşarilor, legate de riturile magice ale Iniţierilor primitive de tip puberal, bazate în primul rînd pe principiul fecundităţii umane, şi ale Iniţierilor mai evoluate, bazate pe ideea de fertilitate agricolă-pastorală, Jocul Căluşarilor mai are o virtute: aceea de tămăduire, de vindecare a unor boli de natură psihică. Ne oprim la exemplul, după noi, cel mai semnificativ: la Crăciunei (Olt), s-a păstrat o veche tradiţie: formaţiile de Căluşari să tămăduiască „bolnavi de friguri sau de alte maladii de natură nervoasă" (Oprişan — Căluşarii, pag. 122). Această putere de vindecare o au nu numai căluşarii din Crăciunei, ci şi cei din alte sate oltene şi muntene.

— Cum procedează căluşarii în tratarea acestor boli?

— Se aduce bolnavul (bolnava) şi se culcă cu faţa în sus, pe o pătură, cergă, în mijlocul ogrăzii. Lîngă bolnav se pune ori o găină neagră, ori un pui de găină negru, ieşit din găoace de cel mult o zi şi o noapte. Orătania se leagă de o oală nouă de lut plină cu apă. Vătaful înfige steagul lîngă bolnav şi împreună cu ceilalţi căluşari joacă în jurul bolnavului „de nu li se mai văd picioarele". În timpul acestui joc îndrăcit, Vătaful ia steagul şi îl atinge pe unul dintre căluşari care cade „ca mort". Cel căzut e scos din joc şi dus deoparte, unde e frecat cu oţet şi usturoi pînă îşi revine. Apoi, intră iar în joc. Vătaful repetă scena asta cu toţi căluşarii lui, apoi ia puiul într-o mînă şi oala în cealaltă şi le aruncă puternic în sus. Se înţelege că oala se sparge, iar puiul, de obicei, moare. Şi dacă din oală cad cîteva picături pe bolnav e semn că se va tămădui; dacă nu cade nici o picătură pe bolnav, e semn că el va muri (Oprişan pag. 131—132). Bolnavul, înfiorat de jocul căluşarilor, se ridică şi se prinde şi el în joc.

— Acest procedeu de tămăduire căluşerese e practicat şi la alte popoare, în Africa de pildă?

— Consultînd lucrarea lui A.M. Vergiat— Les rite secrets des primitifs de l'Oubangui, am dat peste un procedeu de tămăduire african atît de asemănător cu al Căluşarilor noştri încît, pentru moment, am crezut că mă aflu în faţa unei mistificări literare greu de explicat. Pentru că nu-mi puteam închipui atunci cum două fapte, să zicem aşa, etnologice aflate la o atît de mare depărtare, în două continente separate, pot fi atît de asemănătoare între ele încît să nu poţi crede că ele nu au fost cîndva identice sau pornite măcar din unul şi acelaşi loc sau din una şi aceeaşi sursă.

— Vă propun să-l citaţi întocmai pe Vergiat!

— Notaţi, vă rog: „Atunci cînd o femeie începe să dea semne de nelinişte, să aibă accese nervoase, să tremure, să nu mai aibă poftă de mîncare şi să slăbească, informează Vergiat, să se simtă , am zice noi, ca şi cum ar fi **luată din Căluş,** atunci ea apelează la serviciile unei Asociaţii secrete, specializate, existente la triburile Bandas şi denumite **Walakas.** Membrii acestor asociaţii se ocupă cu tămăduirea unor astfel de boli. În ziua stabilită pentru operaţia tămăduitoare, membrele societăţii, pentru că sînt femei, în frunte cu Vrăjitoarea-Vătaf, se aud de departe venind cu tam-tamul lor infernal. Trecem peste amănunte şi ne oprim la esenţial: după ce s-au terminat toate pregătirile, se aduce o **tivdă cu apă** şi un pui de găină mic, care se aşază jos, unde se află şi pacienta bolnavă. Puiul de găină are picioarele legate, „Les pattes liées, un **poulet,** etendu sur le sol, entend, indifférent, sa fin prochaine". O dansatoare, fost şi ea bolnavă cîndva, vine, apucă puiul de picioare şi învîrtindu-l începe să alerge în jurul locului unde se desfăşoară acest rit exorcist, după care, venind lîngă bolnavă, plimbă puiul deasupra capului acesteia, aşa cum la Căluşari, Vătaful agită steagul. Scopul este ca prin aceste cîntece (tam-tam) şi jocuri, plus puiul plimbat pe la ... nasul Spiritelor Walakas, acestea să fie tentate să iasă din femeia bolnavă. Puiul, ca şi steagul Vătafului, este trecut d'n mînă în mînă, atins de toate dansatoarele, după care este luat de Vrăjitoare. Acum se deslănţuie o adevărată sarabandă: crupele dansatoarelor se agită, sînii tresaltă, sudoarea curge pe trupurile unse cu ulei, înroşite de **pudra magică,** cum o numeşte Vergiat, şi cu care ele s-au uns în prealabil. La Căluşari, H.B. Oprişan descrie şi el acest aspect sara-

bandic al jocului, reaîndu-l prin expresia: joacă de nu li se mai văd picioarele, de le sfîrîie călciele.

La un moment dat, Vrăjitoarea, la fel ca și Vătaful Căluşarilor, ridică puiul deasupra capului, îl învîrte de cîteva ori, apoi îl aruncă puternic în sus; adică îl oferă spiritelor răufăcătoare, care, adulmecînd nada, vor ieși din femeia bolnavă și vor intra în puiul de găină. „Elevant le poulet au-dessus de sa tête, la Vieille le fait tournoyer, puis, d'un gest brusque, elle le lance dans le ciel, en offrande aux esprits invisibles et méchants". (Vergiat, p. 199—200). Reluînd chiar și sumar aceste două procedee atît de asemănătoare, cine (ca să le poată explica) nu ar fi tentat să se întrebe dacă nu cumva Oprișan și Vergiat s-au copiat unul pe altul? Or știm că un asemenea fapt nu s-a petrecut, asemănarea rămînînd pentru noi tulburătoare.

— În finalul dialogului nostru, vă rugăm să concluzionați!

— Existenți în trecut pe întreg cuprinsul țării, Căluşarii nu sînt decît succesorii sau emisarii milenari ai străvechilor organizații și formații inițiatice, create de culegătorii și vînătorii postglaciari pentru a-și instrui progeniturile ajunse la pubertate, cum să se înmulțească, să lupte, să se hrănească, pentru perpetuarea speciei. Organizațiile de inițiere puberală, embrionare, au existat la toate populațiile arhaice, încă de pe cînd omul trăia în peșteri, grote, caverne, pe unde și-a lăsat **amprentele** cioplite cu piatră, în piatră, desenate ori pictate pe pereții peșterilor. Existînd aici din ere geologice, astfel de formații inițiatice, cu întreg ansamblul lor de rituri, practici magice, instructori, educatori, conducători, au existat evoluate și la strămoșii noștri, ajungînd pînă la daci și de la daci la noi.

— Cum au circulat în vechime aceste practici?

— Nu au circulat! Dacii, cum nici celelalte popoare în leagănul formării lor, nu le-au împrumutat de la alții: nici de la greci (dacă ne gîndim la similitudinea dintre legenda șederii într-o grotă a lui Pythagora și Zalmoxe, cît și la **sclavia** pythagorică a zeului dac); nici de la romani (dacă ne gîndim la unele asemănări de formă dintre Sali, Colisali și Căluşari); după cum nici de la egipteni sau de la alte populații contemporane cu ei. Aceste practici rituale erau cele mai secrete (tabu) și „patentul" lor nu se putea cumpăra, nici împrumuta. Dacii, ca și celelalte populații indoeuropene străvechi le-au deprins printr-o osmoză sau simbioză etnofolclorică izvorîtă din suprapunerea sau conviețuire pașnică îndelungată cu acele populații arhaice de culegători și vînători care, migrînd pe întinderi enorme continentale și intercontinentale în căutare de hrană, au pornit de undeva de prin Valea Indusului. Acolo și-au lăsat amprentele la Mehendjo-Daro și Harappa, apoi prin podișul irano-anatolian, Caucaz, sud-estul european cu stepele rusești și spațiul carpato-danubian, prin Europa centrală și meridională cu **poduri** peste Canalul mediteranean, care pe vremea aceea avea mai multe **treceri** pe uscat, spre continentul african. Aici au pătruns adînc pînă la Olduwai și dincolo de Olduwai pînă în Africa de Sud, unde pe Valea Limpopului, în Indusul african, s-au găsit aceleași **urme** săpate în piatră (la Maoungubwe de pildă): gropi „pentru conservarea cărnii și a grînelor", identice cu „gropile de cereale" sau „menajere" săpate uneori tot în piatră în așa-numitele **Dave.** Francezii au numit aceste gropi „silos", adică silozuri, iar englezii — „grenary", adică grînare. Ele s-au descoperit pe arie foarte întinsă (din subcontinentul indian și pînă la Coloanele lui Hercules, adică pînă la Gibraltar și Insulele Britanice), dar nu s-au găsit în ele măcar un pumn sau un mertic de cereale. Urmele astea nu sînt altceva, în semnificația lor magico-alegorică, decît niște **matrice** sau **pîntece** săpate în Pămîntul-Mamă, în care se puneau și se mai pun încă prin Africa neagră, după cum informează Leo Frobenius (Cultura Africii, I, p. 85), tineri inițiați la „gestat", în poziție chircită, așa cum stau foetușii în pîntecul mamelor, pentru ca aici, în aceste pîntece ale Pămîntului-Mamă, ei să se **renască** într-o stare sau lume cu totul alta, ca aspirație, mai bună! Astfel stau să se încarce cu Spiritul vreunui strămoș, cu virtuțile lui totemice.

Indiferent în care sens a fost îmbrăcat sau parcurs la început acest vast teritoriu intercontinental, datorită „sensibilei **omogenități** a Industriei sale **Litice,** cum o numește arheologul francez Andre Leroi-Gourhan, precum și datorită **similitudinii** vestigiilor arheologice descoperite pe întinsul lui se explică pentru ce Căluşarii din Oltenia și Muntenia utilizează unul și același procedeu sau rit magic ancestral pentru tămăduirea bolnavilor „luați din Căluș", ca și echipele de inițiate ale Asociației Walakas din fostul Oubangui francez, specializate în tămăduirea femeilor posedate sau **luate,** cum se spunea odinioară, de duhurile rele.

Toate aceste forme de inițieri arhaici, evoluate cu timpul în fel de fel de asociații secrete specializate sau organizații religioase cu bază de mister cum existau în antichitate, atunci cînd creștinismul s-a impus oficial unele au trebuit să bată pasul pe loc, altele să dispară, iar altele mai abile ori mai rezistente a trebuit să se metamorfozeze, să se adapteze, îmbrăcînd o haină nouă sau luînd o formă prin care să poată fi tolerată de Biserica creștină. Deseori aceste forme noi s-au numit: Obicei, Datină tradițională, Folclor, dar fără să-și piardă pentru totdeauna esența, structura, scenariul ancestral. Este și cazul Căluşarilor.

Interviu consemnat de :
N. GRIGORE MĂRĂȘANU ■

PENTRU A NE LĂMURI CE ȘTIM BINE ȘI CE ȘTIM MAI PUȚIN BINE DESPRE STRĂMOȘII NOȘTRI GETO-DACI ÎN LUMINA NOILOR DESCOPERIRI ȘI CERCETĂRI NE-AM ADRESAT UNOR SPECIALIȘTI AI EPOCII, ARHEOLOGILOR DR. CONSTANTIN PREDA ȘI DR. ALEXANDRU VULPE DE LA INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE AL ACADEMIEI R.S.R.

Ce știm și ce-am mai putea ști despre geto-daci

Întoarcerea spre origini, spre originile noastre etnice și istorice, întoarcere în sensul interesului științific, de cercetare și aprofundare a cunoașterii nu este o modă, pe care **unii au numit-o** dacomanie, **prin analogie cu așa-numita modă a** celtomaniei, **a cercetărilor despre celți ce animă azi vii dezbateri în istoriografiile multor țări din centrul Europei. Este pentru că istoria noastră veche, antichitatea spațiului românesc și-a păstrat și mai păstrează încă multe taine și enigme pe care cercetarea arheologică modernă din ultimele trei decenii le-a dat la iveală, descifrîndu-le pe unele iar în jurul altora formulînd doar ipoteze ca și numeroase controverse. Este pentru că istoria ca știință eminamente politică a fost și mai este folosită de unii istorici și pseudoistorici din unele țări în sprijinul unor idei și scopuri politice ostile popoarelor, în scopuri reacționare, în speță, cu privire la istoria României, pentru contestarea originilor noastre etnice daco-romane, construind teze și teorii improprii cu privire la formarea poporului român, la continuitatea de locuire și cultură materială și spirituală în spațiul danubiano-carpato-pontic a băștinașilor după cucerirea Daciei de către romani.**

• GETO-DACII — RAMURI ALE ACELUIAȘI POPOR, ACEEAȘI LIMBĂ, ACEEAȘI ORIGINE ETNICĂ.

— Stimate Constantin Preda vă propunem să pornim discuția anunțată de la cine sînt, de la originile geto-dacilor și aria lor de locuire, geografia lor istorică, cum numiți dumneavoastră istoricii această realitate. Nu pentru că așa ar fi cronologic (asta ar fi poate chiar supărător pentru cititor, fiind cam didactic), și în logica istoriei, ci pentru că, de ce să n-o spunem, mai există și azi unii istorici din străinătate care încearcă să facă deosebire etnică și lingvistică între geți și daci în scopul de a limita teritoriul locuit de strămoșii poporului român, în scopul unor anumite teze privind geneza și spațiul său de formare.

— Izvoarele scrise și arheologice infirmă în mod categoric o astfel de opinie care nu se sprijină pe un argument cît de cît plauzibil. Descoperirile arheologice din țara noastră și nu numai de la noi vin să confirme întru totul datele oferite de izvoarele scrise privind limitele teritoriului geto-dac. În această privință sînt semnificative recentele cercetări și descoperiri din părțile de sud-est ale Slovaciei care au scos la iveală numeroase așezări, și în general urme de locuire și prezență dacică în zona Dunării de mijloc. Unele din aceste rezultate au format subiectul unui simpozion româno-slovac ale cărui lucrări s-au desfășurat în toamna anului 1981 iar comunicările sînt în curs de publicare în revistele românești de specialitate. Dealtfel, urme ale prezenței geto-dacilor în zona Tisei și a Dunării de mijloc au fost cunoscute încă din perioada antebelică în multe puncte din regiunile respective. Dar, să răspundem la întrebarea de fond, nu parțial și pe bucățele. Ramură nordică a marelui neam al tracilor, geto-dacii s-au întins pe un teritoriu foarte vast. Ei au locuit îndeosebi și permanent spațiul carpato-danubian și pontic, întinzîndu-se de la Balcani la Carpații nordici și de la Marea Neagră la Tyras (Nistru) pînă în Cîmpia Tisei, iar în anumite perioade și în zona Dunării de mijloc. Individualizați din marea masă a tracilor în cursul secolelor VII—VI î.e.n. geto-dacii se prezintă, pe tot parcursul existenței lor, ca o unitate etnică și lingvistică, cu o cultură materială și spirituală proprie. Denumirea de *geți* (Getae) este folosită cu predilecție de scriitorii greci pentru toți geto-dacii, dar mai ales pentru populația de la Dunărea de jos, de pe ambele maluri ale fluviului, de la Carpați și pînă la litoralul de vest al Mării Negre. Contactul lor cu lumea greacă va face posibilă și consemnarea primelor știri despre ei încă din sec. VI î.e.n. Numele de *daci* (Daci) este preferat de scrii-

Ce știm și ce-am mai putea ști despre geto-daci

torii latini pentru locuitorii din regiunile centrale și de vest ale spațiului carpato-dunărean, extinzîndu-l apoi la populația extracarpatică, în care se înglobează toți geto-dacii. Numele de daci este atestat pentru prima dată pe la mijlocul sec. I î.e.n la Caesar (De bello Gallico), apoi la o serie de alți autori, legat însă de evenimente petrecute în sec. II î.e.n. Dovezile scrise privind identitatea etnică a geților și dacilor, comunitatea lor de limbă și de teritoriu sînt confirmate de rezultatele cercetărilor arheologice. Cultura materială și spirituală din Dacia, cu rădăcini adînc înfipte în epoca bronzului și cea timpurie a fierului, va cunoaște încă înainte de Burebista, dar mai ales în timpul domniei acestuia și a lui Decebal o unitate deplină, pe întreg spațiul carpato-danubian și pontic.

• CE ȘTIM DESPRE CUM TRĂIAU GETO-DACII, STIMATE DOCTOR RADU VULPE? ERAU BOGAȚI, CONSTRUIAU FASTUOS, CUM ERAU AȘEZĂRILE LOR?

— Sînt întrebări care cer mai multe răspunsuri, unele rezolvate numai de arheologie. În decursul celor cinci veacuri de istorie geto-dacică pe care le-a surprins arheologia, așezările au evoluat foarte mult. În vremea lui Herodot (sec. V î.e.n.) locuințele erau dispersate; deobicei centrele de reședință erau cetăți, cu val de pămînt și cu șanț de apărare ce erau populate mai ales în vreme de restriște. Viața de toate zilele se desfășura pe o întindere vastă, datorită preocupărilor lor curente — în mod proporțional atît agricultura cît și creșterea vitelor. În aceste cetăți întărite, uneori cu mare măiestrie: val de pămînt placat cu piatră (a se vedea cetatea de la Cotnari — Iași) găsim urme puține de locuire propriu zisă. Totuși există și atestă continuitatea, ca și cum o garnizoană ar fi stat și locuit în permanență în interiorul cetății. În caz de război, întreaga populație, cu tot avutul mobil se refugia aici. Astfel, cetățile sînt dimensionate în raport cu avutul comunității respective. Iată, cetatea de la Stînceşti (Botoșani) avea o întindere pe 50 hectare, iar cea de la Cotnari numai 10. Este un mod de viață specific acelor vremi. Acest lucru nu înseamnă o rămînere în urmă sau o lipsă de bogăție. Mărturie pentru bogăția și stadiul de evoluție socială a societății geto-dace a acelei epoci — sec. V—IV î.e.n. — sînt splendidele morminte princiare cunoscute în zona Dunării de jos (descoperite la Agighiol jud. Tulcea, Peretu, jud. Teleorman ca și în Moldova, la Cucuteni, Iași).

— Să ne ocupăm de tezaure și arta geto-dacică separat și mai pe larg. Să continuăm cu modul de organizare a vieții sociale, cu localitățile și orașele dacice. Toată lumea știe, istoric sau nu, români și străini aplecați asupra istoriei că marele Ptolemeu indică 44 de localități dacice, unele dintre ele fiind orașe, pe numele get davae. *Cîte a identificat pînă acum investigația arheologică?*

— Începînd cu secolul IV î.e.n. cetățile încep să fie din ce în ce mai intens locuite (vezi, spre exemplu cetatea de la Zimnicea, jud. Teleorman sau Poiana pe Siret, jud. Galați), dar adevăratul salt calitativ observat în evoluția așezărilor se situiază în secolul II î.e.n., cînd pretutindeni în spațiul carpato-dunărean apar așezări de tip *oppidum*, adevărate cetăți masiv locuite, cu clădiri diferențiate, cu un centru rezidențial și sacru — un fel de acropolă. Sînt, evident, centre de reședință tribală, pe care grecii le numesc în mod constant cu numele de oraș *(polis)* și care în limba dacă se numeau *davae*. Numele multora ne este cunoscut. *Argedava* (probabil situată undeva pe rîul Argeș), *Piroboridava*, probabil pe Siret, Buridava (Ocnița — jud. Vîlcea), Cumidava (Rîșnov, jud. Brașov), Ziridava (Pecica, jud. Arad), Petrodava (Piatra Neamț)... Cele mai multe sînt menționate într-adevăr de matematicianul și geograful grec Ptolemeu (sec. II î.e.n.), identificarea multora însă nu este certă, iar a altora chiar imposibilă în stadiul actual al cercetărilor. Gradele de latitudine și longitudine date de savantul elen nu corespund decît în linii foarte generale cu coordonatele geografice actuale și de aici și dificultățile de identificare. Pentru stabilirea unei asemenea davae geto-dacice concură atît cercetările arheologice filologice, geografice cît și alte cercetări din alte specialități... Desigur, identificarea uneia însumează identificarea alteia, dar uneori e nevoie de o viață de om și tot nu ajungi la date certe. O întîmplare fericită a făcut ca, în vremea ultimului război, în castrul roman de la Rîșnov să se descopere o inscripție atestînd numele Cumidavae, inscripție din vremea romană dar care păstra denumirea dacică a localității și care la Ptolemeu era Comidava și care, din punct de vedere al coordonatelor geografice se situiază în sud-estul Transilvaniei. În ultimii ani a fost identificată și cetatea dacică respectivă care este chiar pe locul Cetății feudale Rîșnov, fiind în cea mai mare parte distrusă de aceasta. Iată deci, în cazul de față cum s-a elucidat ceea ce multă vreme a fost, o enigmă; s-a identificat cu certitudine un important centru economic și politic geto-dacic. Un alt exemplu similar îl constituie descoperirea Petrodavei. În jurul orașului Piatra Neamț de astăzi se cunosc mai multe așezări geto-dace, dintre care cea mai importantă, o cetate întărită cu ziduri de piatră, este cea de la Bâtca Doamnei. Coordonatele lui Ptolemeu despre Petrodava o situa pe undeva în vestul Moldovei, aproximativ în jud. Neamț. O suprapunere între știrea geografului de la Alexandria și datele arheologice părea foarte probabilă. Pentru obținerea unei cvasicerti-

tudini s-a mai recurs încă la un argument geografic peisagistic, completat cu unul filologic şi anume: fizionomia oraşului Piatra Neamţ marcată şi în Evul Mediu, ca şi în timpurile moderne, de dealul stîncos din centrul oraşului, numit azi Pietricica. Pe de altă parte, atît în limba greacă cît şi latină *petria* înseamnă piatră sau stîncă. S-a pus firesc întrebarea: de ce nu şi în cea dacă? Petrodava să se traducă prin dava de la piatră, de la stîncă. Toate aceste date la un loc au dus la identificare Petrodavei chiar la Piatra Neamţ. Cum spuneam nu toate davae-le s-au bucurat de aceeaşi soartă fericită. Deşi săpăturile arheologice au pus în lumină un număr de aşezări de tip *dava* mai mare decît cele amintite de Ptolemeu — fapt firesc căci în cele trei secole de frămîntată istorie a Daciei au avut loc modificări în structura socială, politică, reflectate nu arareori prin lupte intertribale care au dus la încetarea vieţii unor aşezări şi înflorirea altora — unele indicate de el continuă să rămînă încă necunoscute. Se cuvine totuşi subliniat faptul că sînt destule aşezări a căror durată de vieţuire poate fi urmărită dinainte de Burebista şi pînă la cucerirea romană. Este cazul, în special, al cetăţilor dacice din Moldova — Poiana, Răcătău, Brad, Piatra Neamţ etc.

— Aţi pomenit de enigmatica şi controversata Argedava. Unii o situează mai sus, alţii mai jos pe cursul rîului Argeş. Dumneavoastră, ce părere aveţi?

— Da, Argedava este o enigmă. Numele este menţinut în inscripţia Decretului grecesc dat în cinstea lui Acornion, cetăţean al oraşului Dionysopolis (Balcicul de azi), inscripţie de o importanţă covîrşitoare pentru istoria lui Burebista şi care din păcate este deteriorată în partea de început. Acolo se spune că Acornion s-a dus la Argedavon, la tatăl... De care tată este vorba nu ştim, pentru că tocmai rîndurile respective sînt ilizibile. Dar, cîteva rînduri mai jos se vorbeşte de Burebista într-un context pe care cei mai mulţi editori ai inscripţiei — epigrafişti de renume mondial — l-au interpretat că, respectivul tată era tatăl lui Burebista. Este primul nod de ipoteze. Dacă se acceptă înseamnă că Burebista a văzut lumina zilei la Argedava şi că această cetate era reşedinţa tatălui său. Al doilea nod de ipoteze survine căutînd unde se află Argedava. Vasile Pârvan credea că numele Argeşului în vremea lui Burebista era Argesis, de aici ideea că Argedava ar fi *dava* de pe *Argesis*. Dar, în Dacia mai sînt cunoscute la Ptolemeu o Arcidava, în Banat şi, mai recent, s-a descoperit în teritoriul Histriei o inscripţie din epoca romană (datînd cam din jurul anului 200 e.n.) ce menţionează de asemenea o Arcidava. Evident, numele este destul de comun în Dacia. Totuşi, nu trebuie pierdut din vedere faptul că în inscripţia greacă e vorba de Argedava şi nu de Arcidava, ceea ce face implauzibilă căutarea respectivului oraş în Dobrogea sau în Banat. Al treilea nod de ipoteze survine în momentul cînd se încearcă identificarea Argedavei cu una sau alta dintre descoperirile arheologice de pe Argeş. Pe acest rîu sînt cunoscute pînă în prezent două aşezări de tip *dava*, una la Radovanu, jud. Giurgiu, a doua la Popeşti, Sectorul agricol Ilfov. Prima a înflorit în special în perioada anterioară lui Burebista, în timp ce a doua se ilustrează prin intensitatea în locuire tocmai din secolul I î.e.n. Iată deci, cu cîtă precauţie trebuie să procedăm cînd încercăm să afirmăm că acea misterioasă Argedava din inscripţia de la Balcic ar putea fi identificată cu aşezarea de tip *dava* de la Popeşti, com. Mihăileşti. Sînt posibile multiple alte interpretări.

• DACIA LUI BUREBISTA — UNUL DINTRE CELE MAI DE SEAMĂ REGATE ALE LUMII ANTICE

— Marele rege Burebista a fost, iată, o altă controversă a lumii antice văzută de istoriografii moderni. Unii l-au socotit doar un mare războinic, un conducător sîngeros, alţii o mare personalitate politică şi militară care a unificat uniunile tribale geto-dace într-un stat de temut pentru înşişi împăraţii romani şi sub care Dacia a ajuns la apogeu. Pînă la el şi după el, pînă la tot atît de ilustrul Decebal, ce regi au mai avut geto-dacii? Cît se ştie despre domnia lor? Ne-am adresa tot dumneavoastră Alexandru Vulpe.

— Puteţi pune o asemenea întrebare. Este normal să concepem istoria dacilor ca o evoluţie care a dus, în sec. I î.e.n. la un salt, la unificarea de către Burebista a tuturor uniunilor tribale getice şi dace. Acest proces a durat cu siguranţă mai multe secole. Astfel, geţii care s-au încumetat să înfrunte uriaşa armată a regelui Persiei, Darius, (sfîrşitul sec. VI) nu puteau să facă asta decît cu o armată uriaşă. Asta presupune să fi avut măcar în parte o organizare militară capabilă să ducă o luptă cu o oaste persană superior organizată. Toţi aceşti regi şi daci sînt anonimi; istoria a păstrat puţine nume. Într-un fragment de tragedie a lui Sofocle („Triptolem"), tragedie pierdută, se vorbeşte despre numele unui rege get *Charnabon*. Nu ştim cînd a domnit, dar nu mai tîrziu de mijlocul secolului V. Interesant de remarcat că, pentru publicul atenian căreia îi era adresată tragedia, geţii şi numele conducătorului lor nu erau noţiuni nefamiliare.

— Permiteţi-ne o paranteză, de ce vorbiţi dumneavoastră foarte tranşant despre geţi şi despre daci, iară nu despre geto-daci. Aveţi o opinie mai particulară despre identitatea lor?

— Am scris multe articole despre asta. Cînd vorbim despre cultura materială vorbim despre geto-daci, dar cînd vorbim despre organizare, viaţa socială şi politică este normal să vorbim despre geţi şi despre daci. Este exact ca deosebirea dintre moldoveni, munteni şi transilvăneni; Burebista i-a unificat şi pe geţi şi pe daci, cum Mihai Viteazul

Ce ştim şi ce-am mai putea şti despre geto-daci

a unificat Ţara Românească şi Transilvania... Nu sînt popoare diferite, cum a lămurit lucrurile la început colegul Constantin Preda. Politic însă, au jucat diverse roluri la epoci diferite. Grecii au intrat în contact cu geţii de la Dunărea de jos, romanii cu dacii din Banat şi din sud-estul Transilvaniei. De asemenea, pînă în secolul II î.e.n. noi cunoaştem aproape exclusiv istoria geţilor, izvoarele vorbind numai despre ei. Abia în vremea lui Burebista dacii şi geţii încep să joace un rol asemănător şi au fost unificaţi într-o singură ţară. După moartea lui Burebista rolul geţilor de la Dunărea de jos începe să intre în declin, în timp ce rolul determinant al istoriei acestor meleaguri este jucat de formaţiunile politice ale dacilor din Transilvania, rol ce a culminat cu domnia lui Decebal şi cu luptele cu romanii.

— Să ne întoarcem la regi, aşa dar.

— Regii din perioada mai veche nu pot fi seriaţi în forma unei dinastii, au domnit asupra unor uniuni tribale; începînd cu Charnabon şi acel rege anonim de la mijlocul sec. IV (Rex Histrianorum, adică al dunărenilor) vor fi fost foarte mulţi. Nu cunoaştem nici numele regelui get care l-a înfruntat pe Alexandru cel Mare, la 335 î.e.n., la nord de Dunăre, cam pe teritoriul Zimnicei de azi sau în sudul Olteniei. Este izvorul (scris) cel mai cuprinzător despre geţi (relatările lui Ptolemaios al lui Lagos, unul din generalii lui Alexandru) cum i-a cucerit şi cum i-a pus pe fugă armatele regelui macedonean. În schimb, ne este păstrat numele unui mare rege get Dromichetes care a domnit în ultimii ani ai secolului IV şi primele decenii ale sec. III î.e.n. şi care a purtat îndelungate lupte cu regele elenistic al Traciei — Lysimach. Apoi, din sec. II şi I î.e.n. ne mai sînt cunoscuţi nume de conducători geţi şi daci: *Oroles* (care poate a domnit în Moldova în sec. II, apoi trei mici regi geţi din Dobrogea — *Dapix*, *Ziraxes*, *Roles*. Nişte inscripţii descoperite în vremurile noastre au mai dat la iveală numele a doi regi: *Zalmodegicos*, care a domnit în nordul Dobrogei şi *Remaxos*, în sudul Basarabiei sau în sudul Moldovei. Descoperirile numismatice au dus la identificarea altui nume de rege dac din nordul Dobrogei — *Masconos*. Aş adăuga că toate aceste nume sînt grecizate, pronunţarea locală fiind diferită. Acest lucru se observă foarte bine la transpunerea în greceşte ori latineşte a numelui marelui Burebista. Pe aceeaşi inscripţie greacă din Balcic, numele este ortografiat odată *Byrebista* iar cîteva rînduri mai jos *Byrabeistas*. Evident că existau vocale de tip ă sau î pe care alfabetul grecesc nu le-a putut transcrie. În legătură cu această denumire a apărut o problemă controversată asupra unui rege dac pe nume *Rubobostes* care ar fi domnit peste daci în prima jumătate a secolului II î.e.n. şi sub care dacii ar fi cunoscut un puternic avînt militar şi politic. Numele acesta menţioat în izvorul latinesc a fost corectat de către editorii moderni, socotindu-se că ar fi vorba despre Burebista şi că ar fi o greşeală prin metateză.

— Punctele de vedere ale specialiştilor noştri?

— În stadiul de faţă al cercetărilor în sprijinul ambelor păreri se pot aduce argumente seducătoare. Dacă ar fi o greşeală ar trebui să se refere doar la prima jumătate a cuvîntului, dar a doua jumătate, terminaţia numelui, este tipic dacică — *bostes* (vezi tarabostes care înseamnă nobil dac). Deci, autorul latin n-a putut greşi, inventînd un nou nume, totuşi dac. De asemenea, cultura materială a dacilor din Transilvania începe să înflorească exact la epoca în care trebuie să fi domnit acest Rubobostes. Pe de altă parte, analiza filologică a izvorului respectiv aduce argumente greu de înlăturat total, cum că e vorba, totuşi, de Burebista din secolul I î.e.n. O părere care ar putea împăca cele două puncte de vedere am enunţat-o mai de curînd, spunînd că forma corectă avută în vedere de izvorul latin era *Burobostes*, forma în dialect dac a ceea ce geţii pronunţau *Burebista*. Am avea, cu ocazia aceasta şi o dovadă de asemănare şi deosebire între dialectele limbii geto-dace. Lista regilor daci de după Burebista ne este mai bine cunoscută. Se pare că există o succesiune dinastică, începînd cu Deceneu: *Comosicus*, urmaşul lui Deceneu, apoi *Scorilos* sau *Corilos*, *Coson* sau *Cotiso*, *Duras*, *Diurpaneus* căruia i-a succedat *Decebal*. Nu ştim exact durata domniei lor — se situează toţi între Burebista şi Decebal —, dar ştim că au domnit în Transilvania, avîndu-şi desigur reşedinţa în munţii Orăştiei. Vor fi fost şi alţii mai mărunţi ale căror nume nu s-au păstrat. Din alte părţi ale Daciei mai cunoaştem un *Dicomes* care a domnit foarte probabil în Moldova, la sfîrşitul sec. I î.e.n...

— Acum, despre Burebista, vă rugăm să ne lămuriţi Constantin Preda, prin ce rămîne una dintre cele mai ilustre şi mai puternice personalităţi politice ale lumii antice?

— După opinia celor mai mulţi istorici, Burebista şi-a început opera mai întîi ca şef al geţilor dintre Dunăre şi Carpaţi. În sprijinul acestei concluzii vine în primul rînd informaţia transmisă de Strabon din care rezultă că Burebista era „bărbat get" şi că s-a ridicat în fruntea geţilor. În al doilea rînd, sînt de luat în consideraţie dovezile arheologice, potrivit cărora întreaga regiune dintre Dunăre şi Carpaţi era la acea dată cea mai dens populată şi cea mai bine dezvoltată din punct de vedere economic şi politic. În această zonă a fost identificată una din cele mai importante uniuni de triburi din Dacia care întrunea toate condiţiile unui nucleu prestatal, capabil să atragă în jurul-său ma-

joritatea lumii dace. Opera esențială realizată de Burebista rezidă, desigur, în unificarea geto-dacilor și ridicarea Daciei la nivelul celor mai de seamă regate ale lumii antice. „Ajungînd în fruntea neamului său care era istovit de războaie dese — informează Strabon — getul Burebista l-a înălțat atît de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci, încît, în cîțiva ani a făurit un „imperiu" puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine". Nu se știe exact cum a decurs procesul de unificare, se deduce totuși că un asemenea act nu se putea înfăptui în întregime pe cale pașnică. E puțin probabil ca toți șefii de triburi și uniuni de triburi să se fi supus fără a-și fi apărat în prealabil pozițiile. Pe cei mai mulți i-a unit însă pe cale pașnică, cu ajutorul lui Deceneu. Rolul marelui preot a fost, cel puțin în anumite privințe, hotărîtor, dat fiind influența religioasă de care dispunea acesta. Strabon informează că, venit în Dacia, Deceneu ajunsese să fie socotit chiar zeu. Această fază inițială, considerată a fi cea mai însemnată a fost un proces de lungă durată și probabil s-a încheiat către anul 70 î.e.n. După această dată au urmat acțiuni de întărire și de desăvîrșire a procesului în totalitatea sa care, se pare, a durat și el destul de mult, deoarece abia peste un deceniu Burebista a trecut la cea de a doua fază — desăvîrșirea unității geto-dace și întregire a Daciei. Același Strabon consemnează că „numărul geto-dacilor crescuse neînchipuit de mult, într-atîta încît puteau să trimită la luptă pînă la două sute de mii de oameni". În fruntea unei armate puternice și bine instruite, regele Burebista a întreprins, în jurul anului 60 î.e.n. campania sa celtică. În urma unei victorii prestigioase, geto-dacii își deschiseseră drum spre centrul Europei, ajungînd pînă în vecinătatea neamurilor germanice, în rîndurile cărora reușiseră să provoace o mare îngrijorare, Burebista asigurîndu-și astfel liniștea la granița de vest a Daciei și să-și extindă puterea pînă la Dunărea de mijloc. Campania celtică a lui Burebista pare să nu fi avut neapărat scopuri de cucerire și jaf, motivul principal constituindu-l pericolul ce-l reprezentau deplasările celților spre teritoriul dacic. În acea vreme ei ajunseseră să domine întreaga zonă a Dunării de mijloc și să se extindă spre est pînă în Cîmpia Tisei, ocupînd unele teritorii locuite de daci. Aceeași Geografie a lui Strabon care spune că dacii revendicau drepturi asupra regiunilor ocupate de celți, teritorii care anterior fuseseră în posesia lor, este confirmată de descoperirile arheologice. Atît descoperirile mai vechi, cît și cele efectuate în ultima vreme, au dus la identificarea a numeroase urme de locuire dacică în Slovacia și în părțile de nord-est ale Ungariei și Jugoslaviei. Așezări importante se semnalează în jurul Bratislavei, pe dealul Taban de la Budapesta și la Jidovar în RSF Jugoslavia. Potrivit surselor literare antice, Burebista a mai întreprins o incursiune la sud de Dunăre, ajungînd pînă în Tracia, Macedonia și Illyria. Cu totul remarcabilă se dovedește activitatea militară și politică pontică a lui Burebista. Probabil că chestiunea pontică era socotită unul dintre cele mai dificile puncte ale planului său, dacă se ținea seama de interesele arătate orașelor grecești de pe litoralul de vest al Mării Negre, de regele Pontului și de romani. Odată cu cucerirea orașelor grecești și a întregului litoral de vest al Mării Negre și după distrugerea puterii bastarnilor de la est de Carpați, Burebista devine într-adevăr, așa cum îl numește decretul dionysopolitan în cinstea lui Acornion, „cel dintîi și cel mai mare dintre regii care au domnit peste Tracia, stăpîn al ținuturilor din stînga și din dreapta Dunării", reușind să făurească un mare „imperiu", „ajungînd să fie temut și de romani". Dacia devenise acum cu adevărat cea mai mare putere din sud-estul Europei. Stăpîn al unui asemenea regat și dominînd situația politică din regiunile balcano-dunărene, Burebista intervine în conflicte interne ale Romei republicane. Prin Acornion din Dionysopolis, el intră în legătură cu Pompeius, oferindu-i acestuia sprijin militar împotriva lui Caesar. Dar Caesar iese învingător și plănuiește o mare expediție împotriva lui Burebista, proiect abandonat după asasinarea dictatorului roman, în anul 44 î.e.n. În jurul aceleiași date dispare de pe scena politică a Daciei și regele Burebista, în condiții asemănătoare cu cele ale morții adversarului său, Caesar. „El a pierit — relatează Strabon — din pricina unei răscoale, mai înainte ca romanii să apuce a trimite o armată împotriva lui". Ar fi căzut pradă unui complot organizat, probabil, de mai marii curții regale, în același scop al împărțirii puterii. După dispariția sa, așa cum lasă să se întrevadă unele izvoare scrise, se poate vorbi de o dezmembrare politică și teritorială a statului creat de marele rege geto-dac, nu însă și de dispariția esenței acestuia.

• TEZAURE, CETĂȚI ȘI MONUMENTE. ARTĂ

— Descoperirile de la Grădiștea Muncelului din munții Orăștiei, sanctuarele de piatră și așa numitul Soare de andezit, nu mai puțin enigmatice decît piramidele faraonilor Egiptului au dus, precum știm, la tot felul de supoziții, ipoteze, interpretări, pînă și la analogii cu elementele culturii precolumbiene și mai recent apropieri de cele celtice din Anglia. A reușit arheologia să dea răspunsuri plauzibile în ceea ce privește arta și cultura geto-dacilor? E posibil să fi construit palate, să fi înălțat monumente, aceau un mod propriu de expresie artistică? Ce ne-ați putea spune în acest sens, tovarășe Constantin Preda?

— După tezaurele care s-au descoperit, mai demult ori mai recent, este certă evoluția culturii geto-dacilor pe tot parcursul existenței lor. Nu e cazul s-o luăm pe tipuri de culturi — ne-ar trebui prea mult spațiu —, ci doar să punctăm cîteva remarcabile mărturii arheologice. Din păcate, unele din descope-

Ce ştim şi ce-am mai putea şti despre geto-daci

ririle care s-au făcut înainte de 1918, pînă la crearea Statului unitar român, tezaure de mare valoare au luat calea străinătăţii, unele se află la Viena, altele la Budapesta, altele la British Museum (Londra). O manifestare cu totul remarcabilă limitată în timp la secolul IV î.e.n., o constituie realizările din domeniul artei locale traco-getice. Acestea sînt reprezentate printr-o serie de obiecte de aur şi argint, mai rar şi de bronz, bogat şi variat ornamentate. Cele mai multe sînt descoperiri funerare, constituind adesea inventare foarte bogate ale unor morminte princiare. Cea mai importantă de acest fel s-a făcut într-un mormînt de la Agighiol (Dobrogea de nord), constînd dintr-un coif, o pereche de cnemide şi şapte vase, unul cu inscripţia KOTYOS, toate din argint. Primele două categorii şi unele din vase sînt bogat decorate cu motive antropomorfe şi zoomorfe. Un tezaur similar, dar cu obiecte de aur, provine de la Băiceni (Moldova), din apropierea cetăţii geto-dacice de la Cotnari, fiind alcătuit dintr-un coif ornamentat cu motive zoomorfe şi antropomorfe, brăţări spiralice cu capete de animale, un colier, butoni etc., toate din aur. La Peretu, în Cîmpia muntenă, s-au găsit într-un tumul, un coif de argint aurit cu ornamente zoomorfe, geometrice şi florale, vase antropomorfe şi aplice de argint. Un coif de aur cu acelaşi tip de decor provine de la Poiana — Coţofeneşti (Muntenia), iar un tezaur cu piese de harnaşament din argint de la Craiova (Oltenia). La acestea se mai pot adăuga vasul de tip *rhyton* de la Poroina (vestul Olteniei), sabia-emblemă de bronz de la Medgidia (Dobrogea), un coif şi două vase de argint găsite, probabil, în zona Porţilor de Fier... Cîteva importante tezaure de acest fel s-au descoperit şi pe teritoriul Bulgariei. Aria de răspîndire a unor atari obiecte cuprinde, îndeosebi, regiunile getice ale Dunării, atît de o parte cît şi de alta a fluviului. În etapa următoare, corespunzător secolelor III—II î.e.n., grupa de tezaure din obiecte de aur şi argint, prin bogăţia, varietatea şi stilul lor capătă forme precise şi unitare pentru întreaga Dacie. Tot în secolul III îşi fac apariţia şi primele monede locale emise în Dacia. Se apreciază că, în etapa care se întinde aproximativ între mijlocul sec. III şi prima parte a sec. II î.e.n. se pun bazele perioadei „clasice" a culturii geto-dace. Începînd cu mijlocul sec. II se dezvoltă numeroase aşezări de tipul *davae*-lor, întîlnite acum pe întreg cuprinsul Daciei. Pe lîngă cele existente în perioada anterioară, iau fiinţă cele descoperite la Popeşti, Crăsani, Tinosul, Cetăţeni, Cîrlomăneşti, Sprîncenata (Muntenia), Ocniţa (Oltenia), Cugir, Căpîlna, Piatra Craivii (Transilvania), Pecica (Banat), Cîndeşti, Piatra Neamţ (Moldova), Somova (Dobrogea) şi multe altele. Tipurile ceramice tradiţionale lucrate cu mîna, ca şi cele noi lucrate la roată se generalizează. Ceaşca dacică, vasul cu butoni şi briu alveolar, fructiera cu picior, cana hitroconică etc., se răspîndesc pe întreg teritoriul locuit de geto-daci; unele tipuri ceramice greceşti (amfore, cupe, vase de provizii) au fost preluate şi adaptate specificului local. O dezvoltare cu totul deosebită cunoaşte în secolul I î.e.n. prelucrarea argintului. Urme ale unor astfel de ateliere s-au descoperit în aşezările de la Pecica (Banat), Ardeu (Transilvania), Costeşti (Transilvania), Poiana (Moldova). Din atelierele geto-dace au ieşit numeroase obiecte de podoabă (fibule, brăţări, lănţişoare) şi vase de argint lucrate şi ornamentate în manieră locală, originală. Cele mai multe asemenea obiecte de argint, în acelaşi timp şi realizări valoroase ale artei geto-dacice, s-au găsit grupate în tezaure: Sîncrăieni, Surcea — în Transilvania; Herăstrău, Merii — Goala, Bălăneşti — în Muntenia. De un interes cu totul deosebit se dovedesc fibulele din tezaurele de la Herăstrău şi Bălăneşti, care sînt prevăzute cu plăci cu reprezentări umane. Dealtfel, cucerirea Daciei de către romani a avut cauze în primul rînd de ordin economic şi doar în subsidiar de natură politică; va reprezenta o sursă însemnată şi imediată de venituri atît de necesare Imperiului. Johanes Lydos informează că romanii au luat din Dacia bogăţii imense în aur şi argint, care s-ar fi ridicat — după calculele unor specialişti moderni, mult reduse faţă de cifrele oferite de izvorul amintit — la 165 000 kg aur şi 331 000 kg argint, şi în acelaşi timp au luat 50 000 prizonieri. Cert este că, după cucerirea Daciei, finanţele imperiului s-au redresat. Acum se construieşte impunătorul *Forum Traiani*, *Columna*, un mare apeduct, se reface canalul Nil—Marea Roşie, se pregăteşte războiul contra parţilor. Timp de 123 de zile romanii au sărbătorit, cu fast rar întîlnit, victoria asupra geto-dacilor şi transformarea ţării lor într-o provincie a imperiului.

• ZAMOLXIS — OM ŞI PREOT, REGE ŞI ZEU, MIT ORI REALITATE?

— N-am răspuns la ipotezele create în jurul misterioaselor sanctuare de la Sarmizegetusa Regia din munţii Orăştiei. Oare acolo să fi fost şi Kogaion-ul, Olimpul zeilor daci, sau în orice caz lăcaşul lui Zamolxis, marele zeu care a constituit cea mai deplină enigmă chiar în epocă, pentru romani şi nu numai pentru ei? Ce opinie aveţi dumneavoastră personal, Alexandru Vulpe?

— Interpretările sensului şi rolului diverselor tipuri de sanctuare (avem urmele unui sanctuar în formă de bazilică în „altarul" căruia s-a găsit o vacă decorată cu simboluri, desigur legate de credinţele geto-dacilor), mai ales cele din munţii Orăştiei, cele mai bine păstrate, trebuie să implice o mare prudenţă. Acestea rămîn poate cea mai mare

enigmă a civilizației strămoșilor noștri. S-au oferit multiple soluții, nici una satisfăcătoare pe deplin. S-a vorbit despre Sanctuarul — calendar de la Sarmizegetusa dacică, luîndu-se ca bază de plecare raportul numeric dintre diversele tipuri de pietre și ordinea la temelia acestuia. S-au făcut și încercări de rezolvare cu ajutorul computerului. Din păcate, cînd toate aceste teorii erau publicate, săpăturile au scos la iveală un număr nou de pietre, ceea ce pune la îndoială ipotezele de pînă atunci. După alte păreri mai prozaice, toate aceste pietre n-ar fi avut nici o semnificație, ci sînt doar simple temelii care nici nu se vedeau la suprafața solului templului respectiv, fiind reconstruite într-un mod asemănător modelelor grecești. Personal, cred că la baza interpretării trebuie să ținem seama de realțiile numerice, dar nu cred că putem descifra în clipa de față aceste relații. Mai trebuie cercetat. Ipoteza calendarului, chiar dacă este adevărată, cu siguranță nu oferă singura explicație. Eu cred că în orice încercare de interpretare a esenței și originalității religiei geto-dace trebuie plecat de la textul de bază al lui Herodot, reluat apoi și de alte izvoare, potrivit căruia există o asemănare între doctrina filozofică-matematică a lui Pitagora și credințele acestui neam. Dacă Zamolxis va fi fost zeu sau om — discipol al lui Pitagora care a propăvăduit ca reformator ideologia acestuia la poporul său, nu putem răspunde. Este sigur că, pentru lumea antică, ceea ce punea în evidență originalitatea civilizației dacice era tocmai originalitatea credinței religioase care se deosebea de a tuturor neamurilor din jur. Socot că este verosimil să credem despre o reformă religioasă din secolul VI t.e.n. care a făcut dintr-o religie de tip politeist — asemănătoare celorlalte popoare indo-europene din care făceau parte și tracii, neamul din care provin geto-dacii, germanii, romanii, celții — o religie cu o esență spirituală superioară.

— Dar despre identitatea preot-rege-zeu, presupusă a fi fost existentă la geto-daci, ce putem reține?

— Asta era și la romani! Este foarte probabil că mulți dintre regii daci cumulau și funcția de *mare preot*. Exemplul concret îl avem în cazul lui Deceneu, mare preot al lui Burebista, care la moartea lui a devenit rege, iar urmașul acestuia, Comosicus, a cumulat, deasemenea, ambele funcții. Despre sanctificarea post-mortem sau în viață a regilor daci nu avem nici o dovadă.

— O ultimă întrebare în jurul uneia dintre cele mai recente și mai aprinse controverse cu privire la daci: au avut sau nu scriere? Dacă aveau o limbă proprie, unitară, cu cele două dialecte — get și dac — și dacă s-a demonstrat că au avut o civilizație cu nimic mai prejos de a altor popoare ale lumii antice, contemporane lor, cum de nu s-au preocupat de acest aspect, măcar prin influențele greacă și romană care, știm, și-au pus pecetea remarcabil asupra culturii materiale și spirituale geto-dacice?

Nu se poate spune că au avut o scriere, că o cunoșteau în sensul în care cunoșteau grecii și romanii, dar cu siguranță erau unii dintre ei, mai ales din jurul unor căpetenii, care știau scrie și citi în limba greacă și latină, după împrejurări. Așa se explică și frînturile de inscripții imprimate în lut descoperite la Ocnița (Vîlcea), Buridava, cu caractere grecești, sau cele de la Grădiștea Muncelului în caractere latine. Inscripție de tip olari: meșterul și proprietarul atelierului. Așa trebuie interpretată ștampila de pe vasul descoperit la Grădiștea — DECEBALUS PER SCORILO —, adică Decebal (proprietarul, regele) prin (meșterul) Scorilo și nu cum s-a presupus idealizat Decebalus fiul lui Scorilo. Mențiune care n-ar fi avut rost pe o oală. Așa era și în latină în acea vreme — PER apare pe toate inscripțiile și înseamnă PRIN. În rest, nu trebuie să ne mire că dacii nu cunoșteau scrierea, nici celții la vremea respectivă, care atinseseră un grad înalt de civilizație, învățau totul pe de rost, și cînturi și tot. Nu survenise necesitatea de a scrie. Este, totuși, de presupus că, începînd din vremea lui Burebista să fi existat un fel de arhivă regală în care se păstrau scrisori și schimburi de mesaje cu orașe grecești și statul roman. Avem indicii vagi în acest sens. Ei între ei nu foloseau scrierea, asta e sigur.

— Deci, epoca geto-dacă rămîne încă o lume ispititoare pentru cercetarea arheologică, istorică, lingvistică...

CICI IORDACHE-ADAM. ■

Redactor şef al publicaţiilor Flacăra
ADRIAN PĂUNESCU

De realizarea ALMANAHULUI FLACĂRA 1983, s-au îngrijit:
NICOLAE ARSENIE, redactor şef adjunct
DAN BÎRLĂDEANU, secretar responsabil

Coperta 3 : fotografie de A. MIHAILOPOL ■
Coperţile — grafică de V. OLAC ■ Reproduceri color de VICTOR RADULESCU ■

Lei 30

Tiparul executat sub comanda nr. 28 739 la Combinatul poligrafic „CASA SCÎNTEII" Bucureşti — R.S.R.

UNIVERSITATEA CRAIOVA, CAMPIOANA UNEI MARI IUBIRI,

Cea mai bună şi mai îndrăgită echipă de fotbal a României

ALMANAH

flacara

1983

Universitatea Craiova a fost, şi în 1982, echipa de fotbal care ne-a adus cele mai mari bucurii. După ce mulţi dintre jucătorii olteni au contribuit, în cadrul naţionalei, la realizarea acelui memorabil 0–0 de la Florenţa, Universitatea a izbutit calificarea în turul 4 al Cupei U.E.F.A., „victimele" ei numindu-se Fiorentina, Shamrock Rovers şi Bordeaux. Îi urăm „campioanei unei mari iubiri" să aibă, în primăvară, satisfacţii şi mai depline, care să răsplătească talentul şi seriozitatea jucătorilor ei, ca şi fidelitatea miilor şi miilor de suporteri.